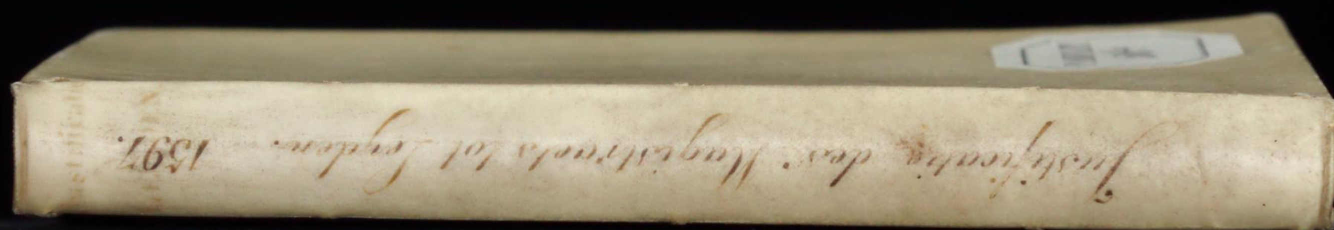

PAMFLET
516a

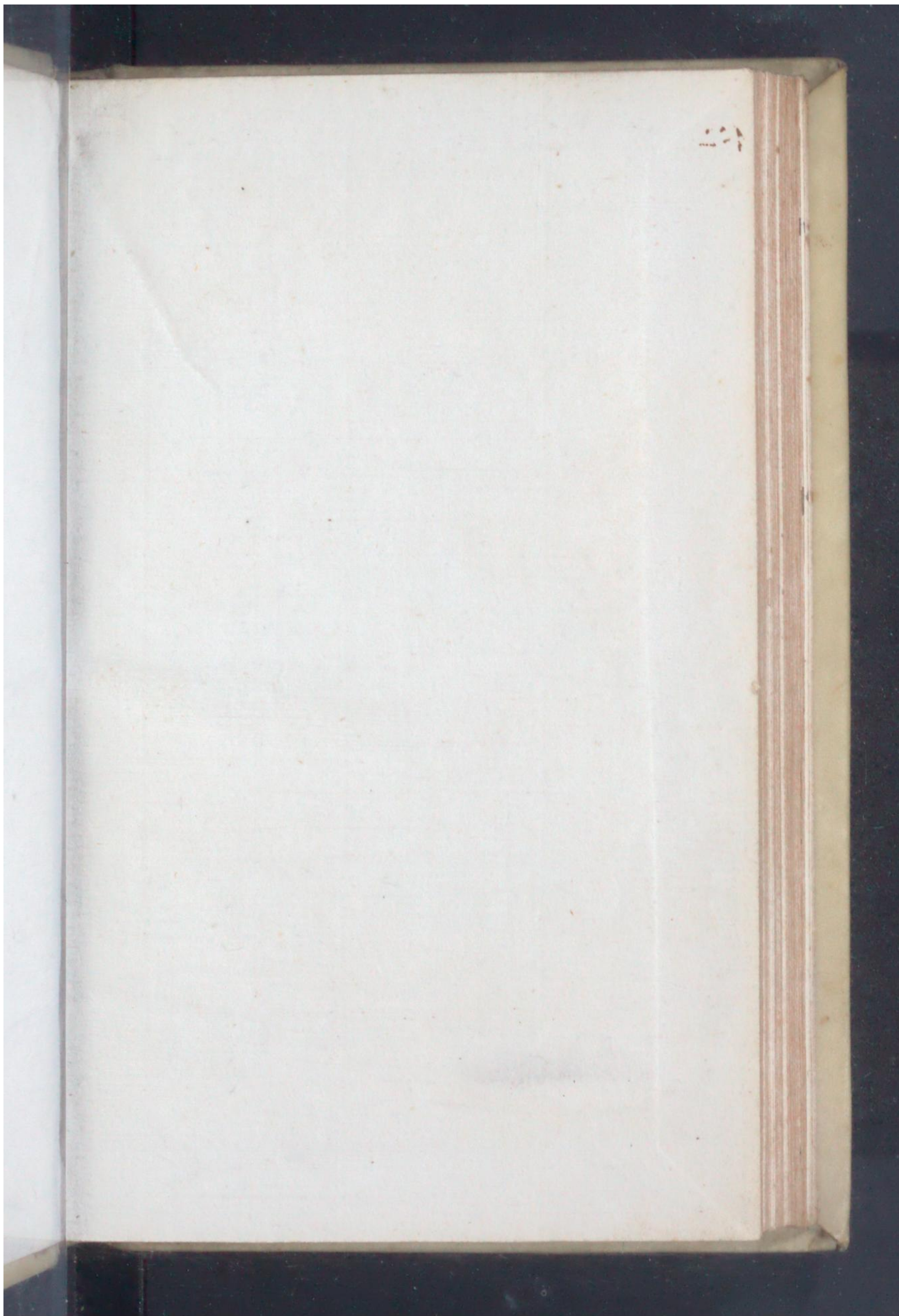

Justificatie der Magistraets tot Leyden
1597.

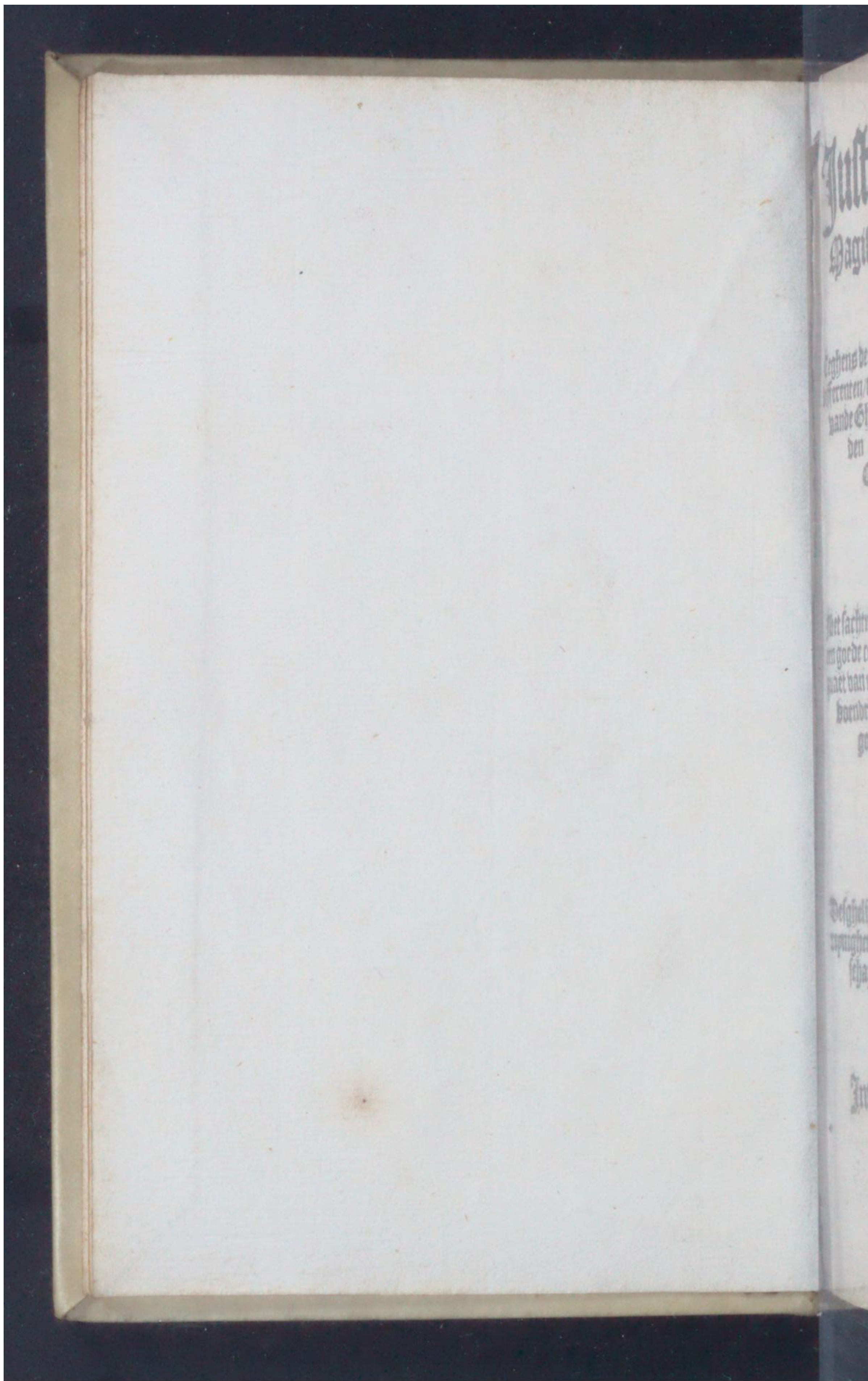

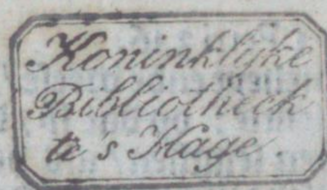
Justificatie des Magistraets tot Leyden in Hollant.

Teghens de Calumnien / ter saecken vande differenten / tusschen henluyden ende eenighe vande Ghemeente aldaer / by den selven / den Magistraet wat min dan Christelicken nagesept.

1. Petri 3,16.
Met sachtmoedichept ende vreese / hebbende een goede conscientie: op dat sy / daer in sy quaet van u lieden segghen / als van quaetdoenders / beschaemt werden / die uwe goede wandelinghe in Christo bedrucken.

Iudæ 8.
Desghelijcx nochtans dese / als slapende ontrepnighen het vleesch / verachten de Heerschappye / ende Lasteren de Heerlickheden.

Int Iaer M. D. XCvij.

Koninklijke
Bibliotheek
te 's Hage

PROLOGE

EEn goede name (beminde ende aendachtighe Leser) is beter dan veel rijckdommen, gelijck ons niet alleen de H. Schrift betuycht, maer ooc d'experientie in t'leuen van alle Godvreesende menschē: want dese wel wetende dat eē goeden wandel by hem selven een goede fame voortbrengt, liever onrecht lijden dan dat sy met gewin van gelt oft schat ander menschē onrecht souden aendoen: daer mede sy oock betoonen dat haer eere hemluyden meer ter herten gaet dan rijcdommen. T'welck sy doē of om haers selfs wille; of om Godes eñ haers naestens wille. Die de eere om haer selfs wille so beminnen moghen, seer noode eenighe smetten daer inne lijden, maer verschoonen soodanighe haere eere al-daer sy connen of mooghen, al waert oock sulcx dat sy t'selve doende, de schande van haer naesten souden moeten reueleren. Maer die haer goeden name voorstaen ende benaerstigen tot de eere Gods, ende tot haers naestens welvaren, sodanighe menschen connen oock om wel doen wel versmaetheyt lijden: als God daer deur gepresen en haer euen naestē deur heurluyder pacientie ghesticht wert: sonder dat hem de selve smaetheyden in haer herte seer beswaerlicken zijn. Maer indien de saecken soo verre verliepen dat heure pacientie tenteerde tot laster des Heeren, tot schandale van heuren naesten, ende tot ruyne van die menschen, de welcke heurluyder sorghe zijn

bevolen:so moet het swaerste meest weghen, ende Godes eere met des volcx welvarē meer ghesocht zijn, dan het verschonen der geender die met haer quaet gheclap haer naem soecken te schenden. Dit ghevalt nu (Leser) aldus metten eersamen Magistraet tot Leydē in Hollant, de welcke quaet geclap moet lijden om weldoen: ende dit noch van dē geenen die schuldich zijn hemluyden te danckē ende geensins te calumnieren. Welck calumnierē de Magistraet nu een langen tijt sonder weder te sprekē heeft latē doorgaē: eensdeels op hope dat geē goede luydē het quaet clappen en souden gelooven: ende eendeels door dien sy den brant van sodanich achterclappē eer met stille swijghen verhoopten te blusschen, dan met verantwoordē: eñ dat sy sulcx alle schandalen ende discordien in dese periculoose tijden souden hebben doen cesseren eñ voorder connē precaveren. Maer de Magistraet bevint hem in desen vertrouwen ende hope, sulcx bedrogen, dat sy sien dat veel menschen dien achterclap geloven, ende dat sulcke achterclappers meer dan te voren in haer calumnieren voorts varen, in sulcker voegē dat het swijgen des Maiestraets voorts aen soude tenderen tot verderf van de gene die haer opsichte subiect zijn, tot schandaele ende quetse der vromen, ende tot Godes oneere. Want haer langher stille swijgen maect twist onder haer Burgerie, die anders wel eēdrachtich was, eñ het valt tot schandale vanden Euangelie, sulcx dat daer door veel vrome gelouigen by den vianden des waerheyts

ghelijcke calumnien onderworpen worden. Also wert nu de Maiestraet nootelicken daer toe ghedrongen, datter een van tween sal moeten gescheyden, te weten: dat, ofte moetē lijden een schenden van hare namen, buyten hare schulden, streckende tot oneere Godes, tot schandale der vromen, ende tot verderf van hare medeburgeren: of deur het ontdecken vande waerheyt de autheurs van dese beroerten bekent te moeten maecken, ende de selve (ghelijck als reden is) tot hare beschaemtheyt te laten comen. Ende want de Magistraet het eerste acht onbehoorlicken, maer daer en tegens het laetste voor goet ende recht aensiet: so is tselve al hier deur hemluyden ghedaen: also het sparē vanden quaden een straffe voor den goeden is. Achtende dat den schuldighen geen onghelijck en sal geschieden, indien men (gelijck hier gedaen is) niet dan de naecte waerheyt en gebruyct, de welcke hēluyden selfs tot profijt ende beteringe sal wesen, indien si het straffen vande waerheyt eenich gehoor willen geuen. Ende sullē daer en bouē hier door alle eenfuldige duyfkēs de wijsheyt vā serpētē becomē mogē om hem voorsichtichlickē te hoedē voor sodanige mēschē, die met schaepsvachtē bekleet zijn. Om de welcke nu eygentlicker te mogē kennē, eñ om de onschuldige in geen quade suspitie te brengē, sullē de principaelste authores alhier by name eñ toename beschreuē werdē, alsomē ooc te min de namē der seluer heeft connē verschonē, ouermits sy harē mishādel so opēbaerlickē gedaē hebbē, eñ dat sy na menichvuldich heymelic vermanē,

van ha-

van haren quaden voornemen niet en hebben willen desisteren, maer liever daer inne hartneckelickē persevererē; tot schādē vā haer selven: tot schandale vanden simpelen, eñ tot exemple van den verstandighen, is yemandt onpertydich die oordeele nae der Waerheyt.

Vaert wel.

Iustificatie des Magistraets tot Ley-
den/teghens haer wederspzekeren.

IN den Jaren M.D. Lxxviij. ende lxxix. is binnen der stadt Leyden in Hollant/ tusschẽ de Magistraet aldaer/ eñ eenen Minister met eenighe vander Consistorien sekere different gheresen: niet om hem de Magistraet der Consistorie/maer veel eer (soot hem liet aensien) of de Consistorie hem des Magistraets regheringhe oock behoorde te onderwinden. Want de Magistraet en hadde noyt nae der Consistorien/maer die Consistorie hadde (alst scheen) nae des Magistraets regiment ghestaen/eñ haer des willen bemoeyen eñ usurperen. Twelck hem selven sal bewysen wt de navolghende warachtighe narratie der geschiedenissen. Daer beneffens oock de motiuen/oorsaken eñ redenen ontdect sullen werden waeromme de voorschrevẽ Magistraet nu door Godes ghenade verlicht zynde van het lastighe iock der Tyrannischer Romanisten/gheen nieu iock van eenighe andere opter Ghemeyntẽ schouderen en heeft willen ontfanghen.

Daer hadde nu al een wijle int heymelicke een partydich vyer tot Leydẽ in der kercken ghesmooct/ al eer tselve ghecomen was tot kennisse des Magistraets. Die sulcx vernemende/ bestont so spoedelickẽ eñ stillicken alst moghelicken was/tselve te blussen: ende dat met de interpositie vã haer authoriteyt/ ende door kennisse te nemen vande questien

ende oorsaké van dien. Want de Magistraet verstondt henluyder Officie te wesen / allen twisten binnen Leyden / zo wel in ecclesiastique als politique saken te precaueren ende assopieren: sonderlinge als de twistighe partien haren twist selver / of niet en wilden / of niet en consten ter neder legghen / ende het door dien gheschapen was / tot een ghemeyne seditie te tenderen.

Sulcx bestondt nu de Magistraet met de alder sachtste middelé die zy conde bedencké te doene. Dies hé daer tegés stracx opmaecten / niet de ontschuldige / maer de schuldighe partie / vreesende het licht als een beschaemtheyt van haer onrusten. Dese en wilde niet admiteren dat de Magistraet hé aen nam / van voorts soodanighe hare differenten te precaueren doort weehnemen vande oorsaeken van dien / te weten / doort beletten datter voorts meer in het ecclesiastique Regiment gheen twist-gheesten (de Magistraet best bekent zijnde) en souden werden ghestelt.

Alzo ist hier gebuert dat de schuldige partie haer beclaechde over de magistraet: den selven met calumnien naer ghevende dat die het regiment over de Consistorie aen hem wilde trecken / eñ wert misdien de ontschuldige Magistraet beschuldicht van den ghenen / die eñ daer van zy selve de schulde hadden. Want men neimmermeer en sal bevindé dat de Magistraet opt heeft gestaen naer het ghebieden over het ecclesiastique regiment / daer teghens zoo scheen het alsoo / rechts of het voornemen der wedersprekeren boven allen dinghen altijts daer toe tendeerde / om-

ne heure ecclesiastique iurisdictie te bren-
ghen op het Raet-huys / ende aldaer (even
ghelijck de Romanisten eertijdts ghedaen
hebben) het regiment ende de dominatie te
occuperen. Des ick alle onpartidighe men-
schen het oordeel late/wt tgene zy door tver-
volch van desen sullen moghen considereren.
Den smokenden brant nam toe/overmits
de groote ambitie eens Ministers/ met eeni-
ghe vander Consistorie/ den pyer van dese
onwijse menschen heeft soo vierichlijck daer
inne gheblasen/dat sulck verborghen smoken
op gesteken is tot eenen grooté brant/ wiens
vlammen nu al ghesien werden boven alle
huysen/sulcx dat de Magistraet van Leyden
(tot haren grooten leetwesen) nu weynich
middels meer heeft om den selven brant be-
queckelicken te smoren/de heete partydicheyt
te blusschen / ende de groote schandalen der
Kercken te euiteren.
Ten eersten aensien / schijnt de princi-
pale questie van gheen grooter importan-
tie; maer wat dieper met aendacht ghecon-
sidereert zijnde toondt sy haer wter maten
groot/ want sy is dese. Of het oock sy het
Offitie van een Christelijcke Magistraet
dat hy sorghe draghe over de Kerckelicke
saken? De wedersprekeren segghen neen/
maer toe niet willende dat de Magistraet
hem daer mede int alderminste en sal heb-
ben te bemoepen. Daer teghen is des
Magistraets ghevoelen daer inne/ Jae.
Van welcke hare / oock van haren weder-
sprekeren ghevoelen de redenen gesien sullen
moghen werden/na de narratie vande naer-
 ghevolch-

gevolchde Historie/ mitsgaders de mothuer
van dien.

Doch heeft de Magistraet om pimmers t
preuenieren alle sinistre interpretatien in de
sen dicmaels opentlické verclaert. Dat hae
voornemen nopt en was noch oock en is on
over de Kercke te regieren/ maer alleenlick
om te procureré dat alle questien in der kerc
ke Godes gepprecaveert mochten werden: ei
dit door middelen datmen seditieuse geeste
soude houden wten kerckenraet. Datme
daer inne soude stellen Godsvruchtige man
neu/ niet die alleenlicken een schijn van die
hebben: dat de Christelicke disciplijn zo we
den grooten als den cleynen soude treffen,
twelck tot noch toe meer gewenscht dan ge
sien is; Datmen soude kiesen waerdige Mi-
nisters die machtich zijn om metter H. schrif
tueren den gebroké van geesten lieflic te ver-
troosten/ eñ den hartneckigen sondaré stren-
gelické te berispé / maer niet die arlistich zijn
om de moyterlingé met soet smeké aen heu
partijdicheyts coordeké te trecken / datmen
thooft der kercken alleenlicken soude laten
blyven/ Christum Jesum/ eñ geensins eenige
Ministers of Cōsistorianten/ op dat de selve
hem niet wederomme en souden opworpen
tot hoofden der kercken / van nieus nae een
moetwillige dominatie over de conscientien
en souden trachten/ ende deur dien dese vrye
kercké onder een nieu Pausdom ende subiec-
tien souden brenghen. Dit alles was altijts
de intentie van den voors. magistraet / ende
dit selve is noch haer wterste voornemen/
daer af zy oock niet en gedencken te schepdé/

zoo

o lange men henluydē geen beter voornemē
n weet te demonſtreren wt de Godtlijcke
Schriftuere.

Comēde vā hier op de voordere narratie/
oo is warachtich dat de voorſ. Magiſtraet
ni al eenmael bevondē hadde den miſhandel
an eenighe der wederſprekeren/ de welcke
net doloſe practijcken wt genuytet hadden/
enen eerſamen Miniſter / ghenaemt Claes
Janſz. verſtroot/teghenwoordelicken Die-
naer des Goddelickē woorts tot Naeltwijc.
Deſe wert van zijn Offitie verdrevē onſchul-
delic/ Ja teghen zijn welverdienſten/ alzo hy
n beyde de belegheringhen continuelicken
binnen Leyden gebleven was/ daer hy door
zijn willighe ende trooſtelicke ſeruicen de
ghemeente ſeer aenghenaem ende lief was.
Dit ondervinden hadde nu des Magiſtraets
ooghen wat gheopent / opte partijdicheydt
van eenighe der Conſiſtorie.

Waer naer het gevallen is dat Peeter Cor-
nelisz. doen dienaer des woorts tot Leyden
zijn ſecreten rancoer/die hy droech tegen ee-
nen zijn mede dienarē genaemt Caſpar Coel-
haes/ tot eenighe began te ontdeckē/ſeggen-
de dat hy met den ſelven Caſper niet en con-
de noch en begheerde te dienen/eñ dit al ſon-
der eenige redene van ſodanich zijn onwillen
te connen gheven. Doch ſchijnet wel dat hy
ſulckē zijnen haet genomen heeft opten ſelvē
Caſpar/ ter oorſake dat Caſper mochte lee-
ren het wtwendighe ghebaer wat min/ ende
het inwendighe wat meer ter ſalicheyt van
noode te zijn / dan den ſelven Peeter Corne-
liſz. goet dochte. Nae dien nu de ſelve Peeter
Corneliſz.

Cornelisen niet en begeerde met Caspar te dienen/ende zijn meeninge oock niet en was van Leyden te scheyden/soo can-men licht mercken dat hy van doen voorts heeft moeten indagerẽ eenige middelen/waer door hy den voornoemdẽ Caspar wt zijn offitie soude mogen stooten. Want dat Pieter Cornelisz. niet en begeerde te scheyden van Leyden/ betoonde daer na opentlickẽ zijn handel tot Voorschoten. Als nu Pieter Cornelisen. alsoo in voornemen stont omme zijnen mede Minister Caspar te depelleren bestont hy de herten vanden genẽ die in het ecclesiastique regiment waren/ allenskens tot hem te allicieren/dẽ vromen ende vreedsamen daer wt te muyten/eñ den partijdighen ende onverstandighen daer inne te bringhen:onder dese laetste was oock eenen ghenaemt Mathijs vã Banchen/als daer toe wesende eẽ bequaẽ instrument/die mitsdien oor door hẽ tot den kerckẽraet geavãceert is geweest. Niet tegẽstaende de selue van Banchen wat min is dan vreedsaem/ niet vreemt van Ambitie/ ende niet vry van een schijn des heylichepts/ daer door de selue oock ghewordden is een twede beleyder van alle dese onrusten ende muyterien. In welck recommandeeren/ tot sulcken offitie de voornoemden Peeter Cornelisen oock bethoonde / dat zijn lust min was tot gestadichept dan tot oproerichept/ghemerckt hy langhe daer te voren den voornoemdẽ Banchẽ/voor een twistmaker eñ oproerich mẽsche bekent/eñ verscheyden personẽ gewaerscouwet heeft gehat/ datmẽ dẽ seluẽ vã Banchẽ immers tot geen kercke-
licke

ſcke dienſten en ſoude eligeren.

Deſe twee nu (ſomen ſeyt) het hooft in een
apruyn geſtekē hebbēde / eñ vā opſet zijnde
om dē voornoemden Caſpar wt zijn officie te
ruyptē / was by henlieden gepractizeert ende
voorſteken / dat die vande heerlickheyt van
Noortwijck tot Leydē aen dē voorſchreuen
Magiſtraet quamē verlof ſoeckende voor eē
dienaer aldaer / om dē ſeluē tot Noortwijc in
dienſt aen te nemē: Meynende alſo dē voor-
noemden Caſper behendelick eñ ſonder alle
moptē te loſen. Maer deſe haerlieder aēſlach
is hen gefeylt: want de ſtemmē der Burger-
meeſterē eñ Schepenen inder tijt niet tegen-
ſtaende haer practijckich onder cruyppē / daer
toe niet en coſtē geuallen. Maer was byden
ſelven Burgermeeſterē eñ Schepenē geſeyt /
dat Peter Cornelisz. ſoude treckē tot Noort-
wijck (die hē te vorē daer toe willich geſinnu-
eert hadde) ende dit maer voor eenē tijt / tot
dat die vā Noortwijc hen van eē ander Mi-
niſter geprouideert ſoude hebbē. Daer was
nu de belager gevangē / eñ Peeter Cornelisz.
viel int niet dat hy voor caſper zijn medebroe
der wtgeſpreyt hadde. Peter dit ſiēde en wil
de geenſins daer inne conſenteren / maer be-
wijſende hoe node dat hy (gelijc voor ooc ge-
seyt is) wt Leydē wilde vertrecken / heeft hy
practijckelickē die vā Noortwijc ſo verre ge-
perſuadeert / dat ſy liedē verclaerden in vier
manierē geenē Miniſter te begerē / daer af ſy
uyden ooc een acte onderteeckenden / die Pe
ter Cornelisz. ſelfs ende met zijn eygen hant
gheminuteert hadde.

Dit was nu de wortel vandē haet die peter

Cornelisz. van die tijt af voorts oock heeft ge-
dragen opten Magistraet der stadt Leyden
dese began hy doē voorts in haer congrega-
tien te schelden voor Godloosen/ende hateli-
te maken byder Burgerie/ dat niet anders
en was dan een vruchtbaer zaet van een ver-
derffelicke seditie/eñ hier wt ist so verre ghe-
comen dat dese Peeter Cornelisz. meer ande-
rē Ministeren ghecreghen heeft tot adioinc-
ten. Die gesamentlicken de Magistraet van
Leyden daer ouer inculperen in sekere libel,
by hem den Heeren Staten van Hollant ge-
presenteert/aldaer sy in effecte van woorden
schrijuen. Dat de forme van het nomineren,
" stellen ende verlaten vande dienarē/Ouder-
" linghen ende diaconen/in haren Synodo be-
" sloten/recht is:ooc te vooren tot noch toe ge-
" useert in allen ghereformeerden kercken van
Hollant ende Zeelant/onder het cruys /ende
oock dese seven Jaren openbaerlicken.

Hier allegeren de Ministeren haer Syno-
dale resolutie ende de possessie/seggende daer
by noch dat sy luyden bereyt zijn sulcx te pro-
beren. Dese probatie sal geschieden wter H.
Schriftuere / wte opinie der Schrijventen/
oft wt costuyme/de welcke sy oock stellen.

Aengaende de Schriftuere / de selve stelt
ons voor verscheyden onsekere formen van
het eligeren eñ stellen der dienaren (daer af
eerst ghesept sal werden) of maer eenerleye
sekere forme / beschreven in het eerste Cap-
pittel vanden wercken der Apostelen. Welc-
ke forme Paulus met dandere al te samen
dan naer ghevolcht souden hebben / of sulcx
schoon niet en staet beschreven / seytmen het

rſte/wat ſekere forme moghē ſy dan wter
. Schrifuerē voortbrengē? want hebbē de
poſtel Paulus eñ de ādere eē ander manie-
hier inne onderhoudē/in de eerſte kieſinge
eſchiede met Joſeph ende Mathia: ſo en
n ons niemant met eenighe autoriteyt der
. Schrifturen ſulcken vryheyt in die electie
et recht eyghen maecken/ende ons dwin-
en moghen ſulcx te doen naer zijne opinie/
aer wilmen dan oock het andere ſegghen/
o volcht dat de wederſprekeren niet ghe-
uctoriſeert en zijn ons hier inne te verdich-
n/ende op te dringhen eē andere forme dan
de voorſchreuen eerſte verkieſinghe des
poſtels Mathie ghebruyckt is gheweeſt.
eſe en leeren immers niet dat de gantſche
hemeente den Miniſter ſal ſtellen: ſy en
eren mede niet datmen Gode die een ken-
er der herten is de keure ſal bevelen vande
ee/ende het lot daer ouer werpen. Dit ge-
hiede mede inde voorſchreuen eerſte ver-
eſinghe der Apoſtelen/maer tgunt ſy hier
an leeren /ſiet hier achter onder de letter A. A
Moghelicken dat hier yemant ſal willen
gghen datmen inde voorſchreuē eerſte ver-
ieſinghe ooc niet en ſiet dat de Magiſtraet
et het kieſen der Apoſtelen eenichſins be-
oept is gheweeſt. Dat laet ick gaerne toe/
aer ſegghende daer en teghens dat bijder
poſtelen tijdē de Magiſtraet niet bemoeyt
n is gheweeſt/om de Kercke te defenderen/
m haer Synoden te approberen/ende om
aer queſtien te aſſopieren. Dit doen de we-
erſprekeren alles nu aen de Heeren Statē.
ier ſalmen teghens repliceerē: de tijden zijn
verandert

verandert:inder Apostelen tyden en was ge
Christen Magistraet/alst nu is/daer aē m
sulcx mochte requireren. Eñ als ick daer o
dan duplicerende wedersegge/datmen ove
mits de selve oorsaken doen ter tijt geē Chr
stelicke Magistraet (dier doen noch niet e
was)en mocht gebruycken inder electie:gh
loof ick wel dat-men daer op niet veel en s
weten te wederlegghen.

Wilmen der Apostelen exempelen na vol
gen in het eene/laetmen die oock na volgen i
het andere/of men thoone commissie om he
eene te mogen na doen eñ t'ander te moghe
laten. Twelck indien sulcx niemandt en ver
mach te doen/soo salmen die in alles moete
navolgen. Ja selfs ooc inde gemeenschapp
vande goedē. Dat anders niet wesen en sou
de dā lādē eñ luydē in roere te stellen. Daer
seyt oock Musculus Dusanus: Dat het gen
doen ter tijdt nut was in der Apostolische
kerkē/nu onse kerckē niet en mach profiter
B somē hier achter lesen mach onder dē letter

Dat is geseyt van t'bewijs wter H. Schri
tuere/t'welck claerlicken blijckt niet te mili
teren voor de wedersprekeren/maer teghen
henluydē/alsoo sy luydē hier in niet na en vol
gen het exempel der Apostelen/maer haer ey
gen goetduncken eñ vernuft/so dat het voor
nemen der wedersprekeren hier in niet bete
en schijnt te wesen/dā de maniere vāt eligere
der Romanistē als Rodolph. Gualterus we
rondelicken schrijft in sekere zyne Homelien
C daer af t'extract hier achter is gestelt letter C

Oock getuygen wel neerstelicken de Mini
sters tot Emdē int gesprec aldaer, tusschē hē
luyden

leden ende den Mennonisten ghehouden/ dat niet de Ministers/ maer wel te Overheyden ende gheméenten macht hebben om Predickers te beroepen/ende aen te nemen. Soo mede de voornoemde Musculus wel expressselicken leert/dat de kercken die gereformeert willen geacht wesen/ den Ministeren ontfangē vande Magistraet/alsmē hier achter aē mach lesen/onder de letterē D en E D E
Daer sietmen wat hier af gheleert wert by de ghereformeerde Scribenten. Vande welcke men hier maer een cleyn deel wt velē stelt/als in een saeke gheen bewijs van selfs requirerende.

Laet ons nu voorts van daer comen opte Ghewoonte/seecker alle de ghene die opt Geneven ghefrequenteert hebben / weten dat al-daer het eligeeren ende het institueeren der Ministeren ghescheit / door de Ministers/de Magistraet / ende den volcke / soo men oock mach leesen in haer ghedruckte Boecxken vande ecclesiastique ordinantie/ daer van extract hier achter staet littera F. F

Desgelijcx geschiet soo mede tot Bern/ na de beschrijvinghe daer van ghedaen by-den voornoemden Musculum Dusanum selve. Alwaer voorwaer de Magistraet hem niet vreynich en bemoyt/met het stellen der Predicanten/somen mede inden extract hier nae mach mercken/litera G. G

Maer wat behoeft-men te loopen in soo verre Landen om exempelen? Men lese den Religions vrede / nu den xij. Junij M. D. Lxxix. tot Antwerpen ghepubliceert / ende daer sal gevondē werden een Artikel/houdē-

" de aldus. Voorts/dat die vande voorschrev
" Religien (te weten gereformeerde Cofession
" sche/ ende Catolijcsche) gehouden sullen zijn
" hare Predicanten eñ Ministers te presenter
" in persone aenden Schoutet eñ Wethouder
" deser stadt/om zynẽ name opgeteeckent zyn
" de/met voorgaende deliberatie/ byden voor
" schrevẽ Schoutet eñ Wethouders/geadm
" teert eñ ontfangẽ te wordene/eñ daer naer t
doene dẽ Eet vã getrouwicheyt eñ onderda
nicheit/in alle polityjcke sakẽ/ sonder ander
sins ofte voorder te vsurperen/of te doẽ een
ge acte vã iurisdictie/oft hen nopẽde de auto
riteyt vande Magistraet te mogen moeyen
directelicken/of inderectelicken/ in wat ma
nieren t'selve soude moghen wesen.

Van daer come ick nu op het derde stuck
namelickẽ op de possessie die sy allegerẽ/dae
benevẽ ooc op de permissie vãde vrye exerci
tie/hem geconsenteert by zijne Excel. eñ de
Heerẽ Staten. Hier verclarẽ zy dat woorde
kẽ vry. Dat d'exercitie gereguleert zy naer di
woorde Gods. Dit sy henluyden toegelaten
Maer daer mede en is niet bewesen dat des
heurlieder exercitie int eligeren eñ stellen der
Ministerẽ/na den woorde Godes is geregu-
leert: geensins/maer blijct hier voren ter con
trarie. Gemerckt de Gemeynte niet en kies
eñ dat tselve oock niet en geschiet by lotinge.
Men siedt wel dat zy lieden daer allegeren
haer Synodum. Daer auiseren/ presideren/
ende concluderen/ niet dan Ministers selve/
sonder ymants anders contradictie: ende dit
alles daer sy connen tot vermeerderinge van
haerlieder iurisdictie/eñ tot verminderinghe
van

in des Magiſtraets/ twelck gheenſins een
noechſaem bewyſen en can geheten werdē
Om nu voorder wat te ſeggen vande geal-
leerde poſſeſſie/ zo weten zylupden ſelve te-
ns den Romaniſtē allegerende/ mede hare
ſſeſſie wel te antwoordē/ dā langh onrecht
Godlicken ſaken/ ſulck onrecht nemmer-
eer recht en can maken/ gemerckt der men-
hen doen of laten gheen macht en heeft/ de
ituer der dingē te veranderen. Boven dien
deſe demonſtratie vande ſelve natuere/ als
oorghheſeyt is van de heur Mathie.
Want ghelijck het niet al/ wat ghedaen is
den Apoſtelen/ die gheen Chriſten Magi-
raet en hadden/ voor ons lieden nu Chriſte-
cke magiſtraet hebbēde te imiterē en ſtaet:
lzo en volcht mede niet datmen den weder-
rekeren nu ter tijt Chriſtelicke Magiſtraet
ebbēde/ die haer exercitie mainteneert/ ſou-
e moeten permitteren/ alles wat henlieden
e noot dede doē/ onder de Tyrannische ma-
iſtraet/ die henlieden de exercitie gheenſins
t permitteerde/ maer de ſelve met Galch eñ
radt/ met vyer ende ſweert perſecuteerde.
Doch iſt wonder dat ſy liedē aen den Hee-
en Staten/ hebben derren allegeren/ dat in
llen ghereformeerden Kercken in Hollant/
nde Zeelandt/ deſe ſeven Jaren langh geu-
eert is gheweeſt/ de forme van het nomine-
ren/ ſtellen ende verlaten vande Dienaren/
Ouderlinghen ende Diaconen in haerlieder
Synodo beſloten: ghemerckt opentlick de
contrarie blijckt inde voorſchreven Stadt
Leyden/ die ymmers mede in Hollant leyt/
eñ daer mede een ghereformeerde Kercke is.

Het is onlochbaer dat tot Leyden gheen
Dienaren des woorts aengenomen/ noch t
verlatē en zijn geweeſt/dan by tbelievē van
de Magiſtraet aldaer / naer dat het aduijs
vanden Kerckē ende vande Gemeynte daer
op was gehoort. So oock claerlickē blijct me
tē exempelen der aennemingen/van desē Pe
ter Cornelisz. selue / van Casper Coolhaes
beyde voornoemt/vā Casper Gent/van caer
le Rijckewaert: ende ooc mede mette afdanc
kinge vandē voornoemdē Claes Jansz. ver
ſtroot/ende vandē voornoemdē Casper gent
tegenwoordelickē Dienaer des Godlicken
woorts/binnē der ſtadt van Brugge/ waer
van de actē vande voorſchreuē magiſtraets
wegē/wt gegaē zijn eñ voornemelickē hou
de acte van zijne/Peter Cornelisz. aennemin
ge/deſe woordē: By prouiſie ende tot kenne
licke wederſegginghe toe.

Alle ſulcx is ooc den voornoemden Peeter
Cornelisz. seluer wel kennelickē / wiens hey
melicke haet op Casper Coolhaes voornoēt
nu gedecouureert eñ geaugmenteert was/so
dat hy Peter Cornelisz. met zijnē aenhange
rē nu ſiende dat henliedē ſo leechlickē niet en
werde gepermiteert dē voornoemdē Casper
te licentierē/alſo henluydē des magiſtraets
autoriteyt obſteerde: Hebbē ſy goet geuondē
een ander Regiſter (ſomē ſeyt) te treckē / ende
deſtaē de kenniſſe van de electie/eñ de macht
om der Kercken Dienaren te verſenden/den
magiſtraet te ontnemē/ende de ſelue te trec
kē tot het ſeggē/believen/ende goetduncken
vande Conſiſtorie alleenlickē. Daer by oock
van hē geuende: dat de magiſtraet hē metter

Kercken

kerckẽ in t'minſte niet en hadde te bemoyẽ.
Dit was nu voorwaer al wat te verre ge-
eden. Want of de Kercke haren ſtoel opt
aethuys wildẽ ſtellẽ/of ſy des magiſtraets
riſdictie tot haer wilden trecken/of ſy der
overheyt politijck haer vryheyt berooven
ildẽ/ſoude dan de Magiſtraet hem metter
ercken niet mogen bemoeyen? ſekerlicken
e Magiſtraet en ſoude alſdan/ghesien heb-
ẽde texempel der Pauſẽ hier inne naer vol-
ẽ/met geẽ goede conſcientie tot ſulckẽ ver-
erffelickẽ inbrec mogen ſtille zijn / ſwijgen/
n ongemoyt blijven: Want het niet verbor-
en en is/dat de Pauſẽ met gelijcke practijc-
n den Magiſtraten ſulcx hebben weten te
touveren/dat ſy die eerſt vande Magiſtraet
confirmeert waren/namaels Keyſeren eñ
oningẽ in haer offitiẽ geconfirmeert hebbẽ
Maer of yemant de leere verachte of ver-
alſchte/eñ de kercke alſo in haren wterlic-
en vrede perturbeerde/ſo en ſouden de Mi-
ſters eñ Conſiſtorianten gewiſſelicken niet
ggen/dat hem de magiſtraet int alder min-
e metter kerckẽ niet en hadde te bemoyen:
en ſouden ſy geenſins ſeggen/tis des Ma-
ſtraets officie/dat ſy onſe perſonẽ beſcher-
en/maer geenſins onſe leere: want als on-
perſonen vanden Magiſtraet voor gewelt
ſchermt zijn / ſoo heeft die zijn ampt vol-
acht: maer ons allẽ betaemet eñ onſe ampt
et/dat wy onſe leere defenderen met het
oeſnijdende ſwaert der almogender waer-
eyt/dat geen Magiſtraets aſſiſtentie en be-
eeft. Ick wedde ſy en ſouden alſdan ſulckx
et ſegghen: maer hen des wel wachten / eñ
ernſtelicken

ernſtelickẽ aẽ de magiſtraet verſoeckẽ te d
mettẽ ſwaerde/dat ſi luydẽ (ſoot ſchijnt) ſch
dich zijn te doen mettẽ woorde Godes: wa
niet met ghewelt van menſchen / maer m
claer bewijs der Schrifturen/wert alle ke
terie beſchaemt/verwonnen ende vernielt.
Als de Romaniſten voormaels wt wack
re Biſſchoppen ende diligente ſtudeerder
van der heyliger Schriften verandert war
in weeldige buycdienarẽ/eñ trage Epicure
ſche ſwynen/ zo beſtonden zy de Magiſtra
aen te roepen tot beſcherminghe/ teghen d
aenvechtingen van Ketteryen/ iae oock va
Chriſtenẽ: want zyluyden in den duyſteren
gront der loghenen verſinckende ontbeerde
de almogende waerheyt/die alleen in deſen
recht defenderẽ can/eñ en conſtẽ voorts me
haer leere niet defenderẽ. Alzo miſbruyckte
ſyluyden doen voorts de Goddelicke mach
des betooverden magiſtraets / die ſyluyde
beſichden voor hare dienaren / beudels end
voorvechters/vã hare abominable dolinge
ende Afgodiſche ſuperſtitien.
Niet tegenſtaẽde ſulcke Epicureeſche ver
kenen doe in allen anderen ſaken ſulcke Hee
ren al waren ghewoorden over de wereltlick
magiſtraten/Dat ſy die in tminſte niet toe e
lieten hem te bemoeyen metter kercken ſakẽ
zo en lietẽ zyluydẽ daeromme nochtans nie
de ſelve magiſtraten aen te roepẽ tegen elck,
hy waer dan Ketter ofte Chriſten / die d
Roomſche leere dorſten verachten/ ende deſe
buycdienarẽ (nu in weeldige eñ mogẽde ryc-
dommẽ ſittende) in harẽ wterlickẽ eñ God-
looſen vrede verſtoorẽn. Ende maeckten den
onvoor-

nvoorsienigē magistraten vroet/ heurlieder
ffitie te zijn/dat sy wt crachte haers gebiets
chuldich waren sodanighe vermetele men-
chen (zo noemden sy die) als perturbateurs
ander kercken vrede te bedwingen. Dat zy
ulcke Roomsche seugē in haer slijckbedde vā
oellustē eñ in sulckē dolende vreetsaemheyt
soot scheen) soudē latē berustē/ eñ inciteerdē
en Magistraet dat zy sulcke perturbateurs
vā sodanige hare wterlicke vrede/aen dē wt-
erlicken mensche met wterlicke straffe / als
ghevanckenisse of lijf straffe/souden straffen.

Tis te beduchten/ indien datmer by tyts
iet in en wilt voorsiē/datter niet veel beters
an te verwachten en staet/ sonderlinge als-
men neerstelicken inne siet/sekere gheschrift /
welck den Heeren Staten onlancx gheexhi-
eert is/daer by den selvē Heeren Staten ge-
ersuadeert werdē/dat des Magistraets of-
itie is/sulcx te doen. Diet niet en mach gelo-
en/die lese wat hier achter geschrevē staet/
etrockē wt sekere libel vande differentien/
usschen de politijcsche eñ ecclesiastijcque re-
geringen/ghestelt onder deletteren H ende I. H

Die vander Consistorien versoeckē aen de I
Heeren Staten/datmen henliedē late vryic-
eyt inde exercitie / hier af is het minste deel
iet het belijdē zijns geloofs/ met oock beris-
inge van dolingen. Dese berispinge doen zy
ieden op den Romanistē/Mennonistē/eñ al-
en anderen vrymoedelicken : twelck zy liedē
veder tegen haerlieden (die doch menschen
ijn ende mede dolen mogen) qualicken soot
e beduchten is/souden mogen lyden: want sy
erbot/dwang eñ straf versoecken over allen

 dis

die sulcx teghen henlieden doen/ende haerlie
der kercken vrede perturberen souden willē
de welke als perturbateurs aen goet of me
gevanckenisse/of aen den lijve gestraft soud
moetē werdē vande Magistraet. Want da
des magistraets ofitie soude moetē wesē/di
hē wel daerinne/maer anders nergēs inne e
soude moetē bemoeyen metter kercken sakē.
Sullen alzo niet in perijkel staen van haer
goet te verliesen/ghevangen te werden/ ende
lijf straffe te lyden/ alle de ghene die dolinghe
siende/sluppē inder Kerckē/wt drangh haer-
der conscientien/ daer tegen sullen poghen te
spreken/eñ sulcke schadelicke vrede te pertur-
beren? De bloedige Romanistē/en dedē voor-
maels tegē de gereformeerde/die haer erreu-
ren/metter Heyliger Schriftuere bestraften/
anders niet. Die moordadighe eñ bloetgieri-
ge Inquisitie van Spaengien/en socht oock
anders niet:men en heeft met rechtveerdiger
droefheit noyt over arger sake geclaecht. De
gront/oorsake vā dit bloetdige oorloch en is
niet anders/te wetē/dē dwangh over de con-
scientien:yegelick oordeele nu hier vā onpar-
tydich/of dit niet en schijnt eē nieuwe invoe-
ringe te wesen/vandē dwang der consciētiē.
En staen de wedersprekerē hier niet open-
baerlicken na. Eñ noch soudent moeten zijn
ongoddelicke calumnien/ alsmen henlieden
aenseyt dese waerheyt/ die haer eyghen ghe-
schriften der Heeren Staten overgelevert/o-
pentlickē betuygē. Wordet eenmalē wacker
wt dese betooverde slape. O alle Magistratē
eñ lief hebberen vande vryheyt der conscien-
tien/eñ van tgemeyne welvaren/ eñ ghy sult
met

net handen moghen tasten/ dat die stricken
l wt ghespzept ligghen/omme u te belagen/
e vangen ende te beroovē van die lieve vzy-
ept der conscientiē by u zo lange gewenscht
nde zo dier ghecocht wesende.
Het zyn (seytmen gemeenlickē) goede ion-
hen die de oude verbeteren. Voutste Phari-
een permitteerden drie iarē langh/ dat onse
eere Christus opentlickē tegen hemluyden
zedicte/ haer leer ende leven strengelick vooz
en volcke beschaemde en van grote menich-
van menschen audientie hadde/ ende naer
olginghe creghe: meyntmen of oock de ion-
eren Christi/ iae oock de Heere Christus sel-
e/ nu hier te lande quam/ daer vzyheyt inder
onscientien is / ymmer schijnt te wesen dat
ese Iongerē sulck doen/ Christi wel drie da-
en langh souden permiteren: ick houde wel
een/ maer sy soudē Cruycifigie roepen over
ulckē perturbateur (in harē oogē) niet alleen
ander kerckē/ maer ooc (so zijt souden glose-
en) vande gemeyn lants vzede/ de Pharizeē
dē in harē tydē noch neffens henluyden die
Saduceen/ opētlicken de onsterflickheyt der
elen negerende/ dese willē dē Heerē Staten
ersuaderē haer ampt te zijn/ datmē niemāt
aerluyder leere verachtende/ of haerluyder
uterlicke vzede perturberende/ onghestraft
ehoozt te laten/ in goet/ bloet/ of vzyheyt.
Is haerluyder seggē recht dat de Magi-
raet politijck hem niet en behoozt te moeyē
etter kercke/ oock niet in tminste/ zo en doē
y oock niet recht/ dat sy de magistraet vzoet
akē/ dat hē die daer mede sal bemoeyē. Dit
oē sy ymmers nu ter tijt aen dē Heerē Sta-

 ten

ten onlochbaerlicken / daerinne dat de selve het accoort souden maken/tusschen dese wedersprekeren/ende de Stadt van Leydē:dat de selue haerluyder Synodum souden willen approberen/ende dat de selve de verachters van haer leere/met boeten/met geuanckenisse/ofte met lijf straffe souden straffen.

Hier sullē sy mogelickē excipieren / eñ seggen/dat sy luyden den magistraet niet en bemoyen int oordelen/wat recht sy of onrecht inde leere:maer om haerluyder lere eñ recht te approberen/te mainteneren/ende den geenen die sulcx verachten/anders lerē/of daer tegens doen/aen den lijve te straffen. Merct doch Leser/wat is dat doch anders ghesept dan aldus:wy willen ons verstant/ niet des magistraets oordele/maer des magistraets verstant onsen oordele onderworpē/wy willen gebieden ouer den Magistraets oordele/ maer de Magistraet moet obedieren onsen oordeele. Dat is/by naest so veel als wy sullen de Magistraet tswaert inden schijne laten behoudē/maer wy sullē tselue inder daet hebben/ende naer onsen lust gebruycken/jae misbruycken. Dat heet recht de Magistraet wt zijn zetel ghestooten/ende selver daer inne ghesetten.

Dalder outsten Pharizeen in Christi tijden/en lietē den magistraet Pilato geen oordeel toe/ofte kennisse te dragen van hare religie:ende van hare criminatien ouer Jesum Christum. Pilatus vraechde dickmael wat heeft hy quaets gedaen?wat clachtē brengt ghy ouer dese mensche? sy wisten wel dat haer loghenen niet en souden vermoghen te-

ghens

gens de onnoſele waerheyt: daerom brachtẽ sy voort inde plaetſe van ware clachten (die sy niet en hadden) valſche authoriteyt/twelc sy maer te veel en hadden/ſegghende: zo deſe gheen quaetdoender en ware/ wy en ſouden hem u niet ghelevert hebben: meynende met die woordẽ in effecte. Ghy en verſtaet u niet van onſe religie: daeromme en hebt ghy daer af ooc niet te oordeelẽ/ wy verſtaẽ die/ dat is onſe werc/wy moetẽ daer af oordelẽ. Laet u genoech zyn/dat wi hẽ dodẽs weerdich iudicerẽ/hier in zijn wy/niet ghi/rechters: eñ hier inne ſult ghi/niet wy/executeurs weſen/ laet ons hier gebiedẽ/ghi moet hier gehoorſamẽ.

Niemant en mach negeren dat de Magiſtraet geſtelt is vã Gode/tot defenſie der vromẽ/eñ tot caſtiemente der quadẽ: zo en mach ooc niemant negerẽ dat dicmael wolven onder ſchijn vã Herders bedecktelicken mogen ſluppen inder Kercken: ſo nu de Magiſtraet ſulcke godlicke macht niet en wilt miſbruycken in tbeſchermẽ der wolven/eñ in tdooden vanden Herders (dat wel ter degẽ int Pauſdom is geſchiet) hy ſal immers wettige kenniſſe moetẽ nemẽ/ vande perſonẽ diemen inder kercke of ſchaeps-ſtalle Christi tot Herders wil ſteliẽ/om te precauerẽ/ oock dat de ſchaepkens Christi dẽ wolvẽ niet en worden bevolẽ: beneemtmẽ dẽ magiſtraet deſe electie eñ approbatie int aennemẽ vã de dienarẽ des woorts/daer ſoude wt mogen volgen/dat de conſiſtorie hẽ dicmael ſoude aẽdringẽ/om eẽ wolf onder tſchijn vã eẽ herder te beſchermẽ/ ia ooc om de õnoſele ſchapẽ by ſulke wolfſche Herders/voor Wolven beſchuldicht zynde/

als

als wolven te doen doden/ ende omme brengen. So volcht nu/datmen willende de Magistraet benemen de kennisse / electie ende approbatie vande Kercken-dienaeren / niet anders van henluyden en bestaet te maken/ dan Pilati/die blindelingen/sonder kennisse van saken alleen doort aengeven/eñ opt seggen vanden quaden credijt hebbende/in opẽbaren pericule werden gestelt/om den quadẽ te defenderen eñ dẽ goeden te castydẽ/eñ also opẽtlickẽ het rechte cõtrarie te doẽ/ vã tgene daer hẽluidẽ de macht vãgode toe gegevẽ is

Van gelijcken en mach niemant ooc metter waerheyt negeren / dat de wedersprekeren den Magistraet nu vroet willen maken/ dat des Magistraets officie sy de wterlicke vrede der kercken te procureren eñ mainteneren:twelck doch de Magistraet/ niet wertelicken doen en can/sonder kennisse/keur eñ oordeel te hebben/van/ende over de personẽ diemen wilt stellen tot Dienaren der Kercken/ende dit wiltmen nu de Magistraet tot Leyden geheel benemen/ende niet te min ter noot/defensie ende protectie vander kerckẽ/ wterlicke vrede/van hem eyschen.

Beneemtmen de Magistraet de Authoriteyt/om de seditieuse wt te wannen/ende alle de oorsaken van sulcke seditien by tijts wech te nemen:so beneemtmen hem ooc de macht om de Kercken vrede / te procureren/ende te onderhouden. Ende en soude de Magistraet indien ghevalle niet anders blyven / dan een schaduwe vande Magistraet sonder macht of wesen.

Eyndelicken om eens te comẽ vande elec-

tie der Dienaren/daer aen so groot ghelegen is/opte electie der Ouderlinghen en Diaconen/moet hier noch so veel ghesept worden/ dat de wedersprekeren de electie van de Dienare des woorts/niet en laten by der gemeynte der kercken/daer by die was inde eerste electie/ende kercke der Apostelen. Maer sy stellen die inder machte der Consistorien/om daer na eerst der Ghemeynte voorgestelt te worden/so opentlicken blijckt aen de gepretendeerde possessie in desen/ende oock int xij. Artikel van t'Synode / Anno Lxxiiij. hier achter ghestelt/litera K. K

Doch stellen sy lieden daer by oock de redene/te weten/dat sulcx geschiet/om de confusie te euiteren/die spruyten mochte wt electie des gemeynen volcx. Laet hier nu t'vernuft/ noch alschoon in Goddelicke saken (dat doch niet en behoort) bewerden: so moetmen ymmers bekennen dat in elcke stede / de Magistraet de geheele gemeynte representeert / nu is de Magistraet so cleyn va getale/ datmer gheen confusie wt en mach beduchten / immers meestendeel al vele minder dan de gemeynte van hondert ende twintich inde eerste electie en kercke. Wat redene hevet dan doch datmer nu wt de electie wilt sluyten de Magistraet: de Magistraet segge ick/ die de gantsche gemeynte representeert/ soo de wedersprekeren selve schryven in haer-luyder tweede descripte van der Ouderlingen ampt/ de voors. Magistraet tot Leyden geexhibeert ende hier achter staende onder de Letter O. O

De Magistraet segghe ick noch / die immers kennisse deser saken (so ghesept is) voor

allen

allen anderen behoort te hebben/ ende die sulcx tot noch toe binnen Leyden heeft ghehadt. Dit willen sy luyden den magistraet van Leyden nu benemen: ende noch wiltmē dit al verschoonen als of sy luyden/ niet en bestonden des Magistraets macht tot heur luyden te trecken/ ende hare kerckelicke iurisdictien wijder wt te strecken.

Dat hier ghesept is om de confusie in tkiesen des volcx te euitierē/ den volcke de electie is benomen/ segghen oock de wedersprekerē partijen (zijnde vāde Magistraet tot Leydē) selfs in haer Synodo: maer dat sulcx naemaels is gestelt geweest/ aē den Magistraet/ Pastoorē ende dē volcke gesamentlickē/ verswijghen sy liedē: hoe wel hen lieden nochtās wel kēnelickē is/ dat Henricus Bullingerus sulcx heeft gescreuen/ somē hier naer onder

L de letter L mach lesen.

Tot hier toe zijn wy onledich geweest int bewijs/ so wel wt der H. Schriftuerē als uyt der Leerarē deser tydē/ oock wten exempelē/ Item possessie ende oock vaste redenē/ dat de Magistraet tot Leydē/ wettelickē is gerechticht tot het aen nemen/ aenhoudē/ eñ afstellen der Dienaren des woorts aldaer/ ende dit (soo ickt achte) ten vollen contentemente van alle onpartijdige Lesers. Ende alsoo de oneenicheyt aldaer tot Leyden mede is/ om het eligeren eñ deporteren vāde Ouderlingē eñ Diaconē/ so come ic nu eerst opte narratie vande Historie der beyder stucken tot Leydē geuallen/ om daer naer een weynich mede te tracteren/ vāt goede recht dat dē Magistraet daer toe oock cōpetereert: doch moet daer voor

noch

noch gaf/een cort verhael vã tgene de voorſ.
Peter C. met zyne adherenten/noch meer dã
voorſ. ſtact/geattenteert hebben gehadt/ om
den voornoemdẽ Caſper Coolhaes zijn con-
frater wt zynen dienſt te detruderen/ende
hoe henluyden ſulcx werde behindert.

De voorſ. hate by Peeter Cornelißen. ſoo
langher ſo meer attreſſerende/iſt ghebeurt/
dat eenighe wt Vlaenderen tot Leydẽ qua-
mẽn/met commiſſie/om eenige predicanten
te leẽ te verſoeckẽ/ Om den welckẽ te accom-
moderẽ/die vander Coſiſtoriẽ hart aẽdron-
ghen/datmen daer ſoude ſchicken eenen Jo-
hannem Hal/teghenwoordelicken Dienaer
des Godlickẽ woorts der voorſ. ſtat Leydẽ/
de welcke ſi nominatim/hoe wel hy hem on-
bekent was/beriepen/twelck ſoo hem eenige
verwonderdẽ/hoe die vã Vlaenderẽ aen ken-
niſſe vanden voorſ. Hal quamen/ die ſy mo-
ghelick nopt en hadden hoorẽ noemen/gavẽ
de ſelue Vlaemſche ghecommiteerden ter
antwoorde/ datter wt der voorſ, ſtede van
Leyden/aen eenighe in Vlaenderẽ gheſchre-
ven was/dat de ſelue Hal aldaer ſonder diẽſt
mocht zijn/ende hem wel ſoude dienen. Deſe
Johannes Hal was eenen vandẽ predicantẽ
die wter Paltz in Hollandt gecomẽ/ẽn by dẽ
Heeren Staten aenghenomẽ warẽ/maer en
was de ſelue Hal (die doẽ ter tijt Dienaer tot
warmõt was) nopt geſint bevõden/õme vrij-
willichlick het ia woort daer toe te gheuen.
Waer door eenige vande wederſprekerẽ des
Magiſtraets tot Leyden / hen ſoo verre
lieten mercken / dat ſy luyden hem niet en
ontſaeghen te ſuſtineren / dat-men oock
wel

wel een Predicant teghens zijn wille soude moghen versenden. Twelck hoe wijt het differeert vande versendinghe der Graeuwer broederen by den verstandigen licht can verstaen werden.

Dese incivilite mishaechde Caspar Coolhaes mettē welkē de voornoemde Hal te costinghe/ alzo wist hy de ongeleghentheyt van Johannes Hal/ om te trecken in Vlaenderē: ēn quam by ghevalle daer of te spreken met een vande gecommitteerde/ die dagelicx was inde vergaderinge der Heeren Staten/ seggende hy Caspar dat hem tselve niet recht te zijn en dochte. Alsoo is de kennisse van sulck versenden van den onwilligen/ gecomē voor den Heeren Staten. Die hadden oock een mishagen daerinne/ ende verbodē gene Dienaren des woorts/ by leeninghe ofte andersins/ te laten gaen wt des lants dienste buyten haerluyder bewillighen.

Hier was nu Hollandt (somen seyt) in last/ hier ontstack den brant hittiger dan te vorē/ ēn hier door werden de Classes by een versaemt tot drie of vier malen toe/ na d'ordonnantie van haerluyder nieu Synodus tot Dordrecht by haerluyden ghemaeckt/ maer noch gheensins by de Heeren Staten geapprobeert wesende: wtheemsche persoonen/ diē de sake gantsch niet aengingh/ werden inder Consistorien ontboden. Daer ginget op een knibbelen/ kyven ende schelden/ men schreef aen dandere kercken/ niet anders dan of de werelt in pericule geweest waer van versincken. Ende dit alles sonder eenich advertissement te doen/ aen de Magistraet tot Leydē/

als

als oft die niet gheroert en hadde / ende of haerluyder officie hier met gheweest en hadde vrede der kercken te procurerẽ / de onvrede te precaueren / ende de begonste questien te doen cesseren.

Daerom de Magistraet van dese heymelicke muyterien kennisse becomende / ende voor noch grooter brant des partydicheyts inder kercken vreesende / heeft om de selve op t'snelste te mogen blusschen / eenighe vanden gheuren (openbare belydinghe vande religie doẽde) gecommitteert / om van wegẽ de magistraet met interpositie vander seluer authoriteyt de voorschreven twist ter neder te leggen waert doenlicken: of indien niet henluyden met alle vruntlicheyt de schadelicke argernissen voor oogen te stelien / die wt sulcken twist noch meer soudẽ mogen emergerẽ.

Maer twas al te vergeefs / partydicheyt hadde d'ooren gesloten eñ t'verstant beseten / sy en wilden nergens na luysteren noch verstaen / maer wildẽ voortvaren met haerluyder onredelick opset: te weten / dat syluyden Casper Coolhaes voornoemt / souden doen straffen / naer arbitrage vande Consistorie of Classe. Niet tegenstaende hy noch geensins overtuycht en was / van eenighe mishandelinge / alle twelc scheen te comen doort beleet van Peter Corneliszͅ. met zynen aenhangheren / die nu al overlanghe / soo te meermaelen voorseyt is / listelick ghearbeydt hadde / om den selven Casper van zynen dienst te doen deporteren.

Sulckx was ooc wel ghemerct by dẽ voorschreuẽ gecommitteerdẽ vande Magistraet /

oock mede dat by den selven Peeter metter zijnnen meer afgonts was op Casper/om hi te verdrijven/dan liefde of lust om te onderhouden de kerckelicke Censure/die sy doorgaens tot een deckmantel gebruycte. Daeromme wert henluyden by den voorschreuen gecommitteerdē van wegen de Magistraet belast/dat syluyden dese sake niet voorder en souden verbreyden/op pene van ghestraft te werden/als ongehoorsame Burgeren.

Hier naer wert henluyden noch aengesept van wegen de Magistraet / indien syluyden begeerden/datmen eyntelicken inder saecke soude wijsē/dat hem sulcx vande Magistraet soude geworden. Maer neē: die van der Consistorie en wilden de sake daer by niet laten berusten/al hoe wel syluyden nochtans sulcx door drie wten haren/belooft hadden te doene. Twelck nu de Magistraet verstaende/in voornemen wert naer der informatie hier op te doen nemen / ende den bevonden ouertreders/tot zijnder tijt naer t'behooren te doen corrigeeren.

Doch om immers desen twist met haren oorsaeken op t'stilste ende sekerste te moghen wech nemē/dacht de Magistraet wter Consistorien te houdē menschē/die sulcx de twistickept wt haers moeders borsten ghesogen schenē te hebben/dat sy om hare eygē querelē/processen/voerden niet alleen tegē vreēdē/ maer ooc tegens haer naeste vrienden/ia ooc haer ouderen/de welcke de Magistraet inde aenstaēde veranderinge vandē kerckenraet stillickē daer wt meynde te houdē. Maer dāder en lieten niet af te procederē/met de electie vande

ẽ vande Ouderlingen ende Diaconen / die
iepen ſylupden af van de predicſtoelen/ con-
rarie haerlupder doen van voorgaende Ja-
ẽ / ſlaende de name der ſeluer op/ eñ dit ſon-
er de magiſtraet eenichſins daer inne te re-
ognoſceren. Ooc ſoudẽ ſylupden de ſelue in
aerlupder dienſten geſtelt hebben gehadt/
ndien niet eenighe van hem gherefuſeert en
adden/ ſonder des Magiſtraets believen/
en ſelven dienſt te accepteren.
Dit refuys was nu d'oorſaecke/ daer door
et billet vande genomineerde ouderlingẽ eñ
iaconẽ gebracht werde voor de magiſtraet/
an wien ſy doen approbatie requireerden/
e welcke ſy anders hielden voor onnodich.
Daeromme hemlupdẽ doẽ by de magiſtraet
vas af gevraecht/ tot wat eynde ſylupdẽ de
amẽ proponeerdẽ/ eñ approbatie begeerdẽ?
ñ of ſylupden wel gedeliberreert ſouden zijn/
andere perſonen te nominerẽ indiẽ ſulx noot
mochte zijn voort wtmonſterẽ/ twelc de ma-
giſtraet ſoude mogen doẽ/ van eenige perſo-
nen/ die de ſelve Magiſtraet daer toe niet be-
quaẽ en ſoude iudicerẽ? daerop ſyliedẽ ter ãt-
woort gavẽ/ by aldien de magiſtraet quame
de electie van eenige genomineerde te recla-
merẽ/ dat de Magiſtraet ſoude compareren
voor haerlupder Cõſiſtorie/ eñ haer ſake daer
ontdeckẽ/ de Conſiſtorie ſoude kenniſſe daer
van nemẽ/ verclaringe doẽ/ ende ſententierẽ.
Deſe antwoorde was een verwonderinge
voor de magiſtraet/ die en cõde ſulcx niet ac-
ceptieren/ ſoo ſy heurlupder authoriteyt niet
gantſchelijcken en wilden werpen / onder
de voeten van die vander Conſiſtorie.

Denckende voorsichtelicken watter te duchten stondt / wt het dorre hout / naer dien dit noch in tgroene hout gheschiede.

Merckt hier doch Leser / of die vander Consistorien meer meeninghe hebben om de Magistraet te obedieren/ dan om daer over te regieren. Die vander Consistorie bekennen selve in haer tweede verclaeringhe vant Ampt der Ouderlinghen/hier achter onder
O de letter O. Dat de roepinghe der Ouderlinghen / moet gheschieden met bewilliginghe der Overheyt. Hier weygeren zy opentlicken wt te laten den genē/daerinne de magistraet niet ensoude bewillighen/ten waer dan/ dat de magistraet daerom / in een Proces wilde treden voor de Consistorie. Daer voren schijnen sy opentlicken te appelleren vande magistraet. De vierscharen daer toe men appelleert/ zijn ymmer hooger dan de ghene daer vā men appelleert. So wert dan alhier haerluyder gheusurpeerde iurisdictie/ boven des magistraets iurisdictie ghestelt : twelck ymmers niet anders en is / dan te willen heerschen boven de Magistraet. Ende noch achten de wedersprekeren voor een ongoddelicke calumnie/alsmen dese waerheyt spreeckt/ van sulcke hare ambitie.

Sodanich spottelick vragen sonder voornemen te hebbē van des magistraets advijs te willen volgen/vintmen by sekere Israeliten ghedaen te zijn/ aen den Prophete Jeremiam Cap. xlij. ende xliij. zy quamē den Prophete vraghen/ of zy oock af souden trecken in Egipten. Niet om te doen dat Jeremias hemluyden soude segghen (zoo de daet daer

oock

oock betoonde) maer om te moghen raet ge-
cryghen na haren wille/ ende alzo te ſchijnen
met autoriteyt te doen/ tghene haren moet-
wil beſt luſtede. Den Raet ofte tbevel Gods
door den Propheet ghegheven/en behaechde
henluyden niet/ zy en deden dien oock niet/
maer volchden haren eyghen voorgenomen
opſet. Wat gheſchiede hier in deſen doch an-
ders by deſe Conſiſtorianten?

Sulcken oneerbaerheyt in henluyden/ en
ſach de Magiſtraet niet gheerne. Die en wil-
de niet lichtveerdelicken hier inne handelen:
maer ſeyden/dat zy de overleveringe der na-
men wel hadden willen ſien/ voor datmenſe
den Ghemeynte hadde doorgheſtelt. Niet te
min zy hielden de ſake (ſeyden ſy) noch wat
in adviſe ende verbodẽ middeler tijt de voor-
gheſtelde perſoonen te confirmeren/laſtende
henluyden dat ſy binnen vier dagen henluy-
den Magiſtraet ſchriftelicke verclaringhe
ſouden overleveren/vant eyghentlicke offitie
der Ouderlinghen/ waer op zyluyden daer
naer de Magiſtraet in geſchrifte hebben ge-
exhibeert/ſodanigẽ verclaringe als hier naer
ſtaet onder de lettere M. M

Dit geexhibeerde geſchrift en was by hen-
lieden niet geſubſigneert: twelck te doen/ de
Magiſtraet aen hem verſochte eñ met eenen
belofte van tſelve getrouwelic te onderhou-
den. Maer dit weygerden zy lieden rondelic-
ken. Ende betoonden hier claerlicken mede/
dat zyliedẽ ſo weynich gheſint waren/om de
magiſtraet zo behoorlicke onderdanicheyt te
bewyſen/ oock int ghene zylieden ſelve daer
hadden gheſchreven/behoorlick te weſen als

de voor-ghemelde Joden weynichsins hadden omme te obedieren/ tgene henliedē God door Jeremiam soude bevelen. Niet teghenstaende/ hemluyden oock wel cont is/ dat de Ouderlingen oock binnen Geneven/ niet alleen en belovē/ maer oock by solennele Eeden sweeren/ haerlieder Offitie ghetrouwelicken waer te nemen/ so men mach mercken aen dē formelier des Eedts/ die sy daer doen/ ende
N diemē hier naer mach sien onder de letter N.
Hier verliepē nu eenige dagen/ waer naer die vander Consistorien den Magistraet deden aen seggen/ dat eenighe dingen in tvoorgemelde geschriften niet recht gestelt/ eñ dat eenige daer wt vergetē warē. Also wert henluyden toegelatē/ dat sy tselve soudē helpen: Volgens twelcke sy daer na den magistraet hebbē overgelevert/ hare twede verclaringe/ vant ampt der ouderlingē/ mede niet gesubsigneert wesende/ ende in effecte/ luydende
O als hier naer staet onder de letter O.
Alzo stont nu dese sake in tamelicke stillicheyt/ maer naer eenighe daghen/ de Magistraet noch niet opt stuck vande approbatie der Ouderlinghen gheresolveert wesende/ zijn verschenen voor de magistraet/ de voornoemde Peeter Cornelisz. met Caspar Coolhaes/ dese gaven daer aen wten name/ ende door expresse last vanden Kerckenraet / dat sylupden een bequaem middel hadden ghevonden/ tot beslechtinghe der saken / te weten/ dese. Daer waer/ seyden zy/ dickmalen gheclaecht over de Ouderlinghen / als die meer schaduwen dan rechte Ouderlinghen waren bevonden/ int exerceren van heurlie-
der

der diensten. Welcke Ouderlinghen tselve van oock niet ghenegeert en hadden / maer ghesept /dat zy seer gheoccupeert waren met haer huys saken/daer mede sy hem excuseerden. Om waer inne nu te voorsien/die vander Consistorien goedt ghedocht hadde/ datmen het pensioen van een vierde Predicant (diemen goede Ouderlingen/hebbende/ daer tot Leyden soude connen ontbeeren) distribueren soude/ aē drie Ouderlingen/die sy lieden den Magistraet nommineerden. Versoeckende dat de magistraet ghelieuen wilde sulcx te consenteren/ eñ de andere genomineerde Ouderlinghen/ met ooc de diaconen te approberen.

De Magistraet niet hooghers soeckende/ dan vrede inder Kercken/en rust onder haer burgerie/ heeft daer terstont metter daet bewesen/ hoe veel vreemt van hen luydē is/ de meenighe van ouer de Kercke te willen regeeren (somen hem te onrecht naer gheeft) Ende heeft stracx den twee Predicanten het voorschreuen voortstel/ende sulcx die vander Consistorien haer petitie geconsenteert / eñ geauopeert/verhopende nu ten laesten noch eenmaelen te sien/de gewenschte ruste in der Kercken/ende onder de Burgherie/daer toe de selue Magistraet (niet imiterende het doē der Consistoriantē/ vā niet te willen onderteeckenen/ het ghene sy selue hadden overgheleuert) defacto die vanden Consistorien heeft doē leueren/twee autentijcke actē/inne houdēde sulcke bewilliginge/inder manierē als hier achter onder de letteren P ende Q. P

Hier door meynde nu de Magistraet seker Q

licken

licken het eynde vã dese verdrietige eñ schandaleuse questien te vernemen/ als die nu/ die van der Consistorie genoech haer geheele petitie geconsenteert hadde. Maer is de magistraet noch al wederomme in dese hare goede hope bedrogen geweest. Want eenighe vande weder sprekeren begonsten stracx verkeerde meeningen wt de voorschreven acten te subtiliseren/ nu/ opt woordeken/ nominatie/ dan opt verkiesen/ wt dubbel getal/ dã opt woort presideren/ ten laetsten oock opte belooninge den drie getrouwe Ouderlinghen/ tot een recompense van haer onverdroten arbeyt toegheseyt: zoo wonderlicke fantasien daer wt procreerende/ datter geen ander gheclap onder de Burgerie en werde versprepdet/ dã of de magistraet hẽluydẽ hare gãtsche exercitie hadde willẽ benemẽ. Eñ dit al sonder/ dat sy luyden hare ghedroomde swaricheden / den magistraet self quamen aengeven/ omme interpretatie daer op te versoecken of dat zy hẽ daer over met haer eyghen Classe/ ende daer naer met haer particuliere Synode beriedẽ/ contrarie haer eyghen Synodale resolutien.

Sy beclaechdẽ hẽ sonderlinge over het dubbele getal inde nominatie/ eñ en wildẽ hier en tusschẽ niet consideren dat zyluyden in haer Synodus vant jaer 74 int 29. Artikel hier na gestelt onder de letter R. selve sulcx hebbẽ R geconcludeert. Ja oock datmen sulck dubbel getal dẽ magistraet proponerẽ soude/ midts datmen heimluyden vander Consistorie oock toeliete inder gemeenschappe vander Godshuysen goederen.

As nu dese haerluyder eygen ordonnantie goet

goet/hoe mach deſe ordonnantie des Magi-
ſtraets die mede ſulcx inne hout/ quaet zijn?
mmers tot Geneuen ſelf/en kieſt noch ghe-
meynte noch Conſiſtorie den Ouderlingen/
naer de Magiſtraet alleen ſelue/dieſe na-
maels(naer zyſe alleenlicken metten Mini-
ters gecōmuniceert hebbē) preſenteren voor
den breedē Raet/die dan de ſelve / iſt dat zyſe
weerdich daer toe vinden/approberē. Daer
ſt nu meeſt al des Magiſtraets/ende gheen-
ins der Conſiſtorien werck/zo blijckē mach
nden extracte daer af/ wten Kerckelickē or-
donnantien tot Geneuen/ oock by ſekere ex-
ract wten miſſiue van Theodore de Beze/
hier naer gheſtelt onder de letteren S ende T. S
Daer machmen nu oock ſien/ hoe dat tot T
Geneuē de magiſtraet handelt int verkieſen
vande Ouderlingen/ zo wel als int eligeren
vāde predicantē: ooc mede dat de magiſtraet
oot haer goet dunct den geproponeerdē per-
ſonen approbeert/ofte indien niet datter an-
dere geproponeert werden. So by den Ma-
giſtratē tot Leydē ooc was voor geſlagē/dat
ſcheelt nu veel/ dat de kercke de Magiſtraet
hier inne niet en ſoude willen bemoeyen: ofte
dat ooc de Magiſtraet hem metter kercken
niet en behoort te bemoeyē/ ofte oock dat de
Magiſtraet eenige vande voorgeſtelde per-
ſonē wrakende/deſ halvē voor de Conſiſtorie
als voor een hooger vierſchaer ſoude moeten
comparerē/ōme aldaer ſentētie te verwach-
ten/vande partyē ſelve. Dat is vande Rech-
ters/die ſodanighe perſonen ſelve ghenomi-
neert hebbende voor bequaem/ ſonder hem
ſelfs te beſchamen/ ende van onvoorſich-
tichept/

tichept/of partijdichept te inculpeerē/de selue personē voorts meer niet inhabijl en moghē pronunciērē. Wie is so onwijs die tselue niet en can verstaen?

Eñ seker somē dese sake na der waerhept inden gront wil inne sien/ men sal beuindē/ dat de Ministers selue tot het eligerē vande Ouderlingē/ geē aduijs (veel min dā stemme in tkiesen) en behoozen te geuē: Want niemāt en mach ontkennen datter gebzeck mach comen inden Predicantē selue. De Predicantē selfs behoevē dā mede opsiēders/tot cozectie in leer ende leuen? Nu is oock waer/dat het selden gebeurt dat de quade menschen hem seluen cozigeren: ymmers ooc seer swaerlick cozrectie willē lijdē vā anderē/minder dan sy lupden zijnde van autozitept. Waer van ons de Pausen dooz haer lupdē exempel seker getupgenisse geuen tot verderf van landē ende lupden. So blijct oock mede in bepde de beschzijuingen van t'offitie der Ouderlingē/ by die vāder Consistozie selfs/de magistraet ge-
M presenteert/onder de letter M ende O dat de
O Ouderlingen oock dienen tot opsicht vander Predicanten leer ende leuen.

Naer dien nu gemepnelicken de waerhept vpantschap voozt bzengt/ ouermits dat de quadē cozectie haten: wat souder dan wesen/ dat de Ministeren selue macht soudē hebbē/ om Censeurs te kiesen ouer haer epgē feplē? oozdeelt selue (beminde Leser) of sp niet veel eer slappe lieden/ Jae plupmstrijckers daer toe souden eligeren/ dan ernstighe/strenghe/ ende Godbzeesende mannen? Het selue opsicht dat de Ouderlinghen behoozen te dzaghen

ghen ouer de Predicantē/dat droegen voormaels by den Spartanen de Ephori opten Coningen/ende by de Romeynē de Tribuni optē Burgermeesterē. Maer daer en lietmē geensins toe/dat de Coningen ende Burgermeesteren selfs mede stemden ofte auiseerdē/ende electie vanden Ephoren ende Tribunē.

Hier voor is verhaelt dat die wedersprekeren in alle haere propoostē/de Kerckelicke censure misbruyckē tot een deckmantel/daer mede sy luyden de Magistraet/by elck eenen swart makē/hem gelaetēde of sy dese censure gheheel wilden wech nemen. Twelck een opēbarē calumnie is/gemerct de Magistraet die hout voor hoochmoedich/tot subsistentie van het Kerckelijcke regiment: mits datse dan ooc sodanich sy datse meer blijcke inder daet/dan opte tōge alleenlickē/so die tot noch toe binnē Leydē geweest is. Is dit niet sulcx/hoe quamt datmen dese censuer niet in twerc en brachte/ aenden genen/die int eerste besluyt der voorschreuen stadt Leyden/so seer arbeyde/om drie Burgermeesteren met harē Dienaer/sonder eenighe schulde of suspicie te doen hangen. Die geduerende t'selue beleg in min dan drie maenden tijts/ontrent veertich amen wijns/gulselickē in zijn huys verslempte? Die ghewelt dede aen den armen huysluyden/ in't berooven der seluer? Die ouer openbare vrouwē crachters weygerde straffe te doē? Die in openbare hoererie sat? Die schandelicke siecten door t'hoereren behaelde? Die t'crijchvolcx moetwille verstijfde? ende in somma / die van hoofden te voeten niet goets aen hem en hadde?

Waerom

Waerom was hier t' sweert der censuren plomp? waerom en straftemen sulcke recht-strafwaerdighen noyt? Wat segghe ick van straffen? dat scheelt so vele/ dat eenighe wter Consistorie (naer datmen grote moyt e hadde ghehadt/ om hem wter stede te crijghen) selfs gesolliciteert hebbe/ om so deuchtsame man weder inder Stede te dringhen.

Waerom en strafte dese censure niet/ den genen die in ee openbare predicatie/ de Magistraet inder tijt voor Epicuresche swijnen schelde (om wat oorsake) om dat sy opte papiere munte hadde doe stelle/ Hæc libertatis ergo. Want hy was verstoort/ om datme he ooc de eere niet en hadde gedaen/ van zijn opinie daer ouer af te vrage. Waero en straftmen den Consistorianten niet/ die om cleyne beuselingen haer eygen ouderen met processen quellen? tot geen cleyne schandale/ Ja afkeer van andere? die de selue met practijckige ende listige cotracte soecke te bedriege/ en om den tuyn te leyden? die buytkoepen ende geroofden turf coopen self noch op Sondaghen. Die oproer inder stede maecken? niet alleen inder stede onder den Burgeren/ maer oock onder den simpelen huysluiden/ die sy arbeyden/ onderlinghen tot twist op te rocken/ ende te verwarre in partischappen? die op ordinarise Bedeldaghen by de Heeren Staten geordineert/ droncken drincken/ die dan het duyfhuys inde plaetse vande Kercke hanteren? die hem noch houde ende drage als Pelgrims/ en de memorie van haer afgodische blintheyt noch soecke te refreschere Ja alle mensche beket te maken? die alle ma

iniurieren

nsurseren? die elc eenen met dalder bitterste
champerheden de huyt van t'hooft spreken:
Lieuer segt doch/straft dese censuer oock de
Consistorianten/der welcker vastenauont-
sche geckheyt oock den wijsen tot argernisse
rect? gheensins straftmen de soeckers van
handelick ghewin? gheensins: straftmen de
dagelicksche tuysschers/den verachters van
der ghemeynten? de bespotters des Magi-
straets? de gheene die onbeiaerde dochte-
ren buyten haer ouders wille soecken wt te
houwelicken? geensins. Maer dit is al een
eerlijck ende goet ghesindeken inden oordele
van dese strenghe Censeurs/de welcke onge-
straft laten/verkeerde verkeerders die met-
te taerlinghen inder handt/ende mettē wijn
int verstant constelicken connen disssereren/
van trecht der kercken twelck sy pluydē op eē
taercken daer weten te cleynsen. Ja die laten
door dese onbuyghelicke Censeur kuyppē/lut-
ten/die opentlicken dreygen de Magistraet
met ghewelt te resisteren/ia de selue te ver-
drijben. Soude dat de hoochnoodighe Cen-
seure/kercken straf/ende discipline wesen?
wie en merckt niet dat het veel eer is (soot by
dese wedersprekeren gebruyckt wert/sonder
de ware Kerckelicke Censuere te willen te
naer spreken) een libertijnsche vryheyt/een
toelatinghe van alle booshept/een verach-
tinghe/ia een vertredinghe van alle tucht/
eerbaerheyt/ende Godsvruchtichept? men
laet hier wt om der eerbaerhepts willen/eñ
op hope van beteringe de namen der luyden
die hen/so als voorschreuen staet ghedragen
hebben/ter wijlen sy professie vande ghere-
formeerde

formeerde religie gedaē hebbē: maer zilupdē selve die dit zijn / die zijn vande waerhept vā tvoorgesepde self overtupcht / dat zijt zijn / in haerlieder conscientie / zo verde sp noch eenighe conscientie hebben / eñ weten daeromme wel / dat hier noch al min wert gesept / dā wel gesept soude mogen werdē met blijckelicke waerhept. Dat is gewis / dat de wedersprekeren (partien zijnde vande Magistraet tot Lepden) alzodanich quaet gespups / al over langhe strengelicken wter gemeente gebannen souden hebben ghehadt / indien haer lust so groot waer gheweest / om de ware kerckelicke Censeur te onderhouden / als die wel is geweest / om de Heerschappye over de Magistraet te becomen / de Magistraet met calumniē te bevleckē / ende de goede gemepnte van Lepden oproerich te maecken.

Voorts achte ic datmen qualick mach excuseren van een Monicsche onschamelhept / daer de wedersprekeren de Magistraet van Lepden derren inculperen / van tghene zo opentlickē tot haerlupder epgen versoeck aen de Magistraet / by de selve henlupdē is geaccordeert. Dit is dat de magistraet geconsenteert heeft / datmē het pensioen vandē vierde Minister soude distribueren aen drie Ouderlingen / die getrouwelicken haren tijt eñ vlijt in haren dienst souden emploperen / omme tselve offitie oprechtelicken waer te nemen.

Maer wien heeft de Magistraet sulcx geconsenteert? Die vander Consistorien self / die sulcx den Magistraet voor goet proponeerden ende tselve ernstelicken begheerden. Machmen oock spottelicker sake vindē / dan

dat

dat zyluyden (om sulcke haer eygen petitien gheaccordeert te hebben) de Magistraet beschuldigen? wast goet dat zy versochten? hoe moghen zy de Magistraet om tconsenteren van sodanighen goet recht beschuldighen? was dan oock sulc haer voorstel eñ versoeck quaet? hoe mogē sy luydē hen selvē excuserē?

Als oock de Magistraet tselve henluyden so minnelick/ eñ sonder dilay consenteerde: so vonden sy daer mede/ dat syluyden gans vā een meninge en waren/ het kerckelicke regiment wech te nemen. Eñ noch en schamen hen sodanige menschen niet/ de Magistraet sulcx naer te dichten.

Maer tot wat eynde heeft de Magistraet dē Cōsistoriantē sulcx geconsenteert? anders dan op dat den twist wech genomen eñ het Ampt getrouwelickē bedient soude werden.

So sal dan het benaerstighen van vrede/ eñ van oprechte bedieninge der Offitien/ een schande zijn/ ende lasterens waerdich. Dat schijnt voorwaer aen dese wedersprekeren/ die hare alder outste vaderē daer inne schijnē te imiteren/ dat zijt den waren Medicijn tot een schande rekendē/ als hy mettē cranckē/ te weten/ metten sondaren verkeerde: eñ diet den duyvel dorstē toeschrijvē/ dat hy de duyvelen dreef wt den ellendigē besetē menschē.

Het Offitie der Ouderlingē requireert genoech den gantschen mensche. De onophoudelicke wtputtinge/ van het cleyne vermogē der burgeren van Leyden (die lange te voren al neringhloos hadden geweest) hadde meest elck noch behoeftiger gemaeckt. Daer door en vantmen naer de verkiesinge van de wet:
ende

ende vanden Raet(de welcke al te samen d
stede op haer eyghē costē dienē)inde reste de
burgheren geen breede keur/die het dagelijc
sche gewin haerder handen ofte cleyne nee
ringskēs mochtē ontberē. Indiē mē nu doo
de slappe bedieninge van sodanige ampten
niet lieuer en hadde de schaduwe van eenich
dinck te behouden/ dan het eygen wesen t
vercrigen: So en stont die vā Leyden ander
niet te doene/dan datmen door sulc middel
als geschiede/ of door andere dierghelijck
middelen de kercke prouideerde met ghe
trouwe Ouderlinghen/ die inde ghetrouw
bedieninghe haer huyssorge verlatende/ all
haer tijt ende vlijt besteden/om de gemeent
wel te besorghen.

Dat andere omleggende steden soo ouer
bloedelicken besaeyt zijn/ met menichte va
rijcke ende vrome borgheren/die macht e
wille hebbē/op haer selfs cost/sonder verder
van haer huyshoudinge de kercken ghetrou
welicken te dienen (ist anders dat sy hae
ampt recht verstaen ende ghetrouwelicken
gelijck het woort Gods van een Ouderling
wt eyscht / waernemen) en wert dē seluen ste
den in geendere manieren misgunnet/ da
veel eer vermeerderinge van dien hertelic
ken gewenschet. Maer daer oock tselue va
den Heere niet en is gegeuen/moetmen hem
behelpen met sulcx/ als daer is/ende tselu
met d'alderbeste middelen recht leeren ghe
bruycken. Dit heeft de Magistraet tot leydi
gesocht te doen: soo en behoortmen dā tselu
niet te calaengeren.

Ick hebbe tot noch toe geseyt/soo veel my
noodich

oodich dochte vant recht vander electie eñ
pprobatie der Ministeren/ ende Ouderlin-
jen / eñ vande belooninghe der selver Ou-
erlinghen/daer schepde ick nu af / ende wil
ı oock wat verhalen/vant recht inde electie
ıde approbatie vande Diaconen. Hier sal
k corter moghen vallen overmidts hier af
ock te mets is gheroert / ende oock om dat
t zo groote communitie heeft mette twee
ıdere manieren van electien (alleen eenige
ucken wtgenomen) dat oock van dit schijnt
jesept te wesen/ tghene/ dat hier voren van
andere is ghesproken. So datmen de Ma-
straet niet en mach benemen de electie der
Diaconen/ sonder te berispen de kerckelicke
ordonnantie tot Geneven / of ten minsten
nder dit stuck te maken Adiaphoor/ als in
em selven goet noch quaet zijnde / zoo dat
an in elcx vryheyt staet/ daer inne te hande-
n naer zynen oordeele eñ na de circumstan-
en van tyden ende plaetsen/ ende vande co-
upinen ofte sinnen der gheimeynten/ Is dit
ste waer zo en is dan dese questie niet te be-
ıyden.

Dat ick segge van Geneven/daer werden
e Diakens zo wel als de Ouderlingen gee-
zeert by de Magistraet/zoo men mach sien
ı de kerckelicke ordonnantie van Geneven/
aer van extract hier achter staet onder de V
tter V. So en moghen oock die vande Con-
storie/dese electie die vande magistraet niet
enemen/sonder haer eygen Synode te pri-
eren van gheloove. Want in dat Synode
ıten zyluyden selve (somen sien mach onder
e letter X hier vorẽ geroert) de Magistraet R

sulcx opentlicken toe / hoe wel op conditien
dat sy de handt mede moghen hebben in den
Godshuysen comptoiren.

Maer wat coleur sout hebben/indien men
wilde sustineren/ dat het weygeren van dien
sulcx soude mogen veranderen in onrecht? D
Magistraet consenteert immers den Diaco
nen/door den slotel van der burgeren barm
hertichheyt/te gaen in tgemeẽ comptoir van
de gantsche stede: daer elcx Christelicke lief
de/een liberael herte maect / om aen de Dia
conen tot sustentatie van den armen te geven
naer vermogẽ. Dit en wert een yegelic geen
sins gheconsenteert/ men weet wel met wa
discretie eñ kennisse van saken/ men eenigh
miserabilẽ/schamele craembrouwẽ/ eñ ver
armde borgerẽ/of de gene die in vreemde lã
den gevangẽ leggẽ/den bedel schotel voor d
kerckẽ plach te gonnen. Niet sonder redene
want de Magistratẽ zijn oppervoochden en
mesnagiers/vande generale mesnagiẽ/ove
de gantsche stedẽ/ aẽ der welcker profitelijc
ke beledinge/de republijcke niet weynich e
is gelegẽ. So het dã in des magistraets ken
nisse/oordeel/ende macht staet / de gemeyn
beden toe te laten/of oock te interdiceren: is
wel redelicken dat de selve magistraet/ d
kennisse/toordeel ende de electie hebbe/ wa
personen men die distributie van sulcke ghe
meene aelmissen oock sal toe betrouwen.

Maer de wedersprekeren en willen di
vãde magistraet/niet alleene de kennisse be
nemen vande electie der Diaconẽ/dan hebb
oock omme van hare inobedientie volcom
lickẽ te proberen/ hem onwillich getoont d

vand

ander Overheyt rekeninge te doen/ van de
llectatie der penningē by hem / met hare
oorgaēde consent/ onder hare predicatien/
nder distinctie van alle persoonen/ burgerē/
newoonderē eñ toehoorders (tsy dat de sel-
e professie vande gereformeerde religie doē
niet) ontfangen/ eñ gehevē/ eñ weder van
: wtgeef waer eñ aen wien zy die mochten
ebbē gedistribueert. Dan so sy ten laetsten
et de autoriteyt van die vander Overheyt
cōminatie van arbitrale straffe/ tot eenige
dē zijn gebracht geweest / hebben sy sekere
adden eñ cartabellē in forme van een reke-
nge/ op een blaesbalch gemaect/ eñ de selve
e magistraet geobtrudeert: immers zo fray
fen wt gemaect zijnde/ als opt verlorē stier-
an zijn huysrederen heeft connen inde hant
eken. Dit zijn de gene/ die voor hem hebben
: nieuwe ecclesiastique politie in te voerē: eñ
e met alle middelē daer toe aspireren/ om-
e te comē in de gemeēschappe vande goedē
er arme huysen/ God geve dat de meeninge
ock niet en sy/ vā alle de geestelicke goeden.
ekerlicken ten is niet vry van suspicie/ van
nisterlicken gehandelt te hebben/ alsmē zy-
e wettige Magistraet refuseert rekeninge te
oen/ van eenige collectatie wter gemeenten/
nde bysonder alsmen daer toe by ordinaryjs
egen van iustitie gecompelleert is/ datmen
ie dā met sulcke eene gefabriceerde rekenin-
e wilt paepē. Dan daer af sal wyder gehan-
elt werden/ dier tijt/ als de occasie toe laten
al/ so fraeyē rekeninge inden gront te onder-
asten/ ende de selve op te nemen eñ te sluytē.
Ten laesten (om dese sakē eenmalē te con-

cluderen) zo bekennen des magiſtraets we-
derſprekeren/openbaerlick/in tlibel daer in-
ne zy de magiſtraet voor den Heeren Staten
onderſtaen te inculperen/dat de Magiſtraet
macht heeft/om niet in den dienſt te houden.
(Dat is om te verlaten) of niet inden dienſt
te nemen. (Dat is om niet aen te nemen) ee-
nige Dienaren/Ouderlingen ende Diaconi
naer voorgaende kenniſſe/ om eenige wette-
licke eñ verwerpelicke oorſakẽ/ſomen mach
ſien inden extracte daer wt/hier achter ghe-
M voecht onder de letter M. Nu zo weet elc wel,
dat zo ww'vrye macht heeft om te verlaten
ende niet aen te nemen/ dat die daer by oock
vrye macht moet hebben / om te behouden,
ende om aen te nemen : ghemerckt deſe din-
ghen zo qualicken moghen zijn d'een ſonder
d'ander/als een berch ſonder dal.

Nademael de Conſiſtorianen nu ſelve ſulcx
zoo onbedectelicken belyden/te weten dat de
macht vant aennemen eñ af ſetten der Die-
narẽ Ouderlingẽ eñ Diaconẽ ſtaet by de ma-
giſtraet:zo iſt voorwaer verwonderẽs weer-
dich dat de wederſprekerẽ/de magiſtraet tot
Leyden/zo onwijſſelicken beſtaen te beſchul-
dighen/om tghene te doen/ dat zy beſchuldi-
ghers ſelve bekennen dat de Magiſtraedt
macht heeft om te doene.

De ſelve magiſtraet heeft (ſietment wel
te recht inne) noch al meerder macht dan de
voorſeyde. Indiẽ men niet en wilt ſeggẽ/dat
de ſelve gheen macht en hadde/Anno 66. een
Religie/hem doen gantſch vreemt zijnde/toe
te laten/eñ nu Anno 72. gantſchelickẽ aen te
nemen/te weten de ghereformeerde Religie.

Maer

Maer dit achte ick wel/sullen de wedersprekeren (des Magistraets partie in deser zijnde) hem wel wachten te seggen. Want zo de Magistraet in sulck toelaten ẽ aennemen gedaẽ heeft/bovẽ tgene in hare machte stont. Die sal mogẽ negerẽ/dat zy de gereformeerde Religie tonrecht gheadmitteert ende gheaccepteert hebben?

Hadde dan oock te dien tyden/ de Magistraet de macht om te eligeren ẽ accepteren sodanige Religie alst hẽ goet dochte/te weten die vander Confessie/ ofte de gereformeerde/ so en can nu haerluyder vermoghen/ in veel mindere sakẽ/te weten int eligeren ẽ accepteren van den Kerck-dienarẽ/iae vande ordeninge der kerckẽ niet minder wesen. Dese ordeninghe is anders by den Switsers/anders by die van Geneuen / ende anders by dese Consistorianten.

Hier wt moet nu volgẽ dat twee van dese drie in dese kerckelicke ordinantie dolen : of men moet bekennẽ dat desen aengaende/geẽ expresse verclaringe en wert gevonden inden nieuwẽ Testamente ẽ datse misdien vry is. Het eerste en sal niemant vã dese Consistorianten seggen het tweede zy dan warachtich. So machmẽ dan oock sonder misdoen twyfelẽ welcker ordonnantie vande voorschrevẽ drie/de beste/of de Heylige Schrift conforme is. So mach dan oock de Magistraet tot Leyden self verkiesen / de Geneefsche of de Switsersche/of de ghereformeerde.

Ten waer dan saecke/ datmen de Magistraet alreede soude willen dwinghen / hier inne te moeten volghen/de opinie der weder-

sprekeren/dat doch geen redene en heeft/en
de een openbare dominatie ouer de Mag
straten soude zijn. Of is de ghereformeerd
Kercke van meerder autoriteyt/dan de G
neessche/of de Switsersche kerckē zijn? De
canmē noch niet seggen/so lange de selve g
reformeerde kercke noch niet gheteelt e
heeft/soo vele hoochgheleerde Scribenten
als Caluijn/Beza/Viret tot Genevē / Mu
culus/Bullinger/eñ Gualterus in Zwitse
lāt. Wat voege heuet dā/dat dese magistra
van Leydē/door haerluyder opinie benom
soude werdē de macht/om te eligerē de im
tatie vāde kerckelicke ordonnātiē/vā Gen
uē/vā Switserlant/of vande gereformeerd

Soude yemant alhier subtilizerende/ wi
len seggē/dat Leydē als liggende int Nede
lant/hem behoort te accommoderē opte N
derlantsche maniere:so soude oock mogen g
seyt werdē/dat de eerste gereformeerde ker
ken in Duytslandt/in Switserlandt /in Sa
uoyen eñ in Vrancrijcke/elc liggende in lan
schappē daerinē de superstitieuse Roomsch
kerckelicke ordonnantie hielt/de selue ord
nantie van Romē oock haddē behorē te volg
eñ hē daer na te accommoderē. Is dit wae
so hebbē sy al tsamē daer inne gedoolt. In
mers (wat loope ic buytē de nederlandē) so b
hoorde de stadt van Antwerpen de Confess
onsche ordonnantie/ofte kercke geēsins to
ghelaten te hebben. Ja de Magistraet va
Woerdē in Hollant selue/heeft van gedool
ende onbehoorlickē gedaē/int eligerē eñ a
cepterē vande religie/ mette ordōnantie de
Confessionistē ouer eē comēde. Dit sullen d

wedersprekere

ederſprekerē geenſins ſeggen. Maer wel(ſo
x houde)dat in deſen meer is te lettē/op den
aderheyt vandē ſinne der H.ſchriftuerē/ dā
p de naderheyt van tgebruyt der gebueren.
Bouē deſe voorſ. ſakē/was noch een ander
wa e clachte ouer de magiſtraet vā leydē/te
wetē/dat die wilde/dat twe wtē heurē op al-
e vergaderingē der Conſiſtoriē preſent ſoudē
weſē. Hier af en ſoudē hē die vāder Conſiſto-
iē/geēſins beclaecht hebbē:ſo ſpluydē door-
akē wel haddē vſtaē/die de magiſtraet daer
e moueerde/te wetē/tbelettē vander weder
prekerē bevōdē muyterië/twiſtē eñ kijuaed-
ē/eñ ſulcx haer quade manieren van doen/
aer wt goede wetten plegē geborē te werdē.
De wederſprekerē ſullen hier ſeggē/dat ſy
aer niet onrechts en handelē. Daer tegēs
eyt de Magiſtraet dat ſpluydē aldaer veel
nrechts handelen. Maer hoe't ſy/haerluy-
er ſedē eñ handelingē inder vergaderingen
ijn onrecht/of ſy zijn recht:zijn ſy onrecht/en
s daer niet meer vā node dā goede opſicht:
ijn ſy dā ooc recht/ ſo en behorē ſy des magi
traets oogē niet te vliedē. Wāt/die wel doet
n vliet het licht niet/maer die qualick doet.
ll geheel āders dā deſe Peter C.met zijn ad-
erētē(dē Chriſtē name voerende)hē hier in-
e betonē/betoōde hē voormalē een heyden
che Romain in zijn antwoorde tot eē archi-
ect. Deſe architect ſach datmē wt eē gebuyr
uys ſien mochte in des voorſch. Romains
laeptamer: daerom hy den ſelvē preſenteer-
e/om ſeker cleynloon te makē/dat niemant
reemts t'geſicht mochte hebben in zijn ca-
mere. Daer op de romain ſeyde ic wil u tien

malen ſo veel loons geuẽ/condy mijn came
ſo doorluchtich maken/dat alle de Roomſch
borgeren ſien moghen wat ick daer binne
bedrijve. Dat was van eẽ doorluchtich ma
voorwaer / een doorluchtighe antwoorde
vreemt vande meninge van ſodanighe men
ſchen die als quaetdoenders het licht hate
ende vlieden/ende heymelicke conuenticule
beminnen ende verſoecken.

Sodanigen of genoech diergelijcken mee
ninge als inde voorſchreuẽ Romain gheweeſ
is/was mede in eenen Joriaen Ypenſ. Mi
niſter van Leyden anno lxvj. Want deſe me
belieuen van der Conſiſtorie van ſelfs ded
verſoecken aen de Magiſtraet/dat hem ghe
lieuen wilde/twe wt haerluyder collegie o
elcke vergaderinge preſent te latẽ weſen. Ni
en was doẽ ter tijt inde Magiſtraet nieman
die affectie droech totte gereformeerde reli
gie. Des al niet tegenſtaende liet hem de ſel
ve Joriaen Ypenſz, vaſt beduncken / dat di
vande Magiſtraet/comende in hare verga
deringẽ/aldaer ſodanigẽ Criſtelickẽ ordenin
ge ſien ſoude / dat daer door in hemluyde
mochte werden een luſt om ſodanigẽ religi
aen te nemen. Dat was gevolcht des Heere
woort: laet u licht lichten voor den menſchẽ
op dat ſyluyden/uwe goede wercken ſiende
prijſẽ mogẽ uwẽ vader die inde hemelen is
So en ſchaemde hẽ Joriaẽ zijnder Godlijc
ker neringen niet/noch hy en vloot het lich
ooc niet/als deſe Peter Cor. doet met alle di
van zijnder factiẽ zijn/daer ſietmẽ nu wel een
merckelic onderſchept/tuſſchẽ deſẽ Peter eñ
den voornoemden Jortaen Ypenſz.

Ick

Ick ben hier geraect opte persoon vanden
elven Joriaen/ t'welck my hier doet stellen
in oordeel van dese Peeter Cornelisz. Dese
aren beyde onder des van Alven Tirannie/
elogeert inden Helm binnen Leyden/daer ge-
allen is/wt eenige voorgaende redenen dat
orriaen Ypensz. den selven Peter Cornelisz.
nder oogen seyde dese of gelijcke woorden:
ch welcken adder of slange sult ghy noch
in de gemeynte Godes/dier tijt als God de
enade sal geuen dat het licht des Euange-
iums aenden dach comt. Welcke Joriaens
rophetie van Peter Cor. hy Peter effectue-
cken so warachtich heeft betoont/dat Jori-
ens voorschreuen seggen maer een geschie-
e Historie/dan een toecomende Prophetie
chijnt geweest te zijn.
Maer het voorgaende propoost weder op
emende daer het gelaten was/meyn ick wel
at dese Peter Cornelisz. met al zijnen aen-
angeren niet geerne de opinien van mijnen
Heeren Caluijn ende Beza/noch oock tgebruic
ande stadt van Geneven/in dese saken souden
willen seggen onrecht te wesen/Ja dat sy niet
n sullen lijden/datmen int naervolgen van dien
iet swaerlicken en mach sondigen. Men lese
Caluinum en Bezam elck in een haerlieder mis-
iuen/daer van extract hier achter is gestelt
onder de letteren teene X tander Y. Daer sal- X
men beuinden dat sy het selue/dat de Magi- Y
traet tot Leyden/in dese saecke mede voor
heeft/voor behoorlick ende nut prijsen. Siet
nu (Leser) hoe verde alle sulckx nu is ver-
cheyden van deser wedersprekeren seggen/
te weten dat de magistraet hem niet heeft te
 bemoyen

bemoepen mette kerckelicke saken.

Peeter Cornelis z. mettē zijnen indē onder
schept den Heeren Staten ouergegeuen/hi
Z na onder de letter Z bewesen/seggende dat
selve des Ouerheydts ampt te zijn/dat sy i
tijden van twist ende scheuringhe/de kerck
licke vergaderinge beroepen/ ende soo veel
de wterlicke action aengaet/presideren sull
Dit hebben oock de Heeren Staten mette
daet gepractizeert/ende gedaē in dese laetst
vergaderinge self inden Haghe:daer sy twe
Raden ordinaris vanden houe van Hollan
by schictē. Waerom en soude dan de Magi
straet in tijden van vreede/daer niet presen
moghen wesen/om kijuerijen/twisterijen/e
muyterijē door de autoriteyt van heurliede
presentie te mogen preuaueren: Sekerlick t
is gheen minder deuchde ende noot/twist t
verhoedē/dan neder te leggē. Ende de magi
straet en behoort in tverhoeden van tquade
niet sorgeloos te slapen. Sonderlinge noch
daer de voorgaēde mishādelingē der Consi
storiē dē magistraet daer toe wettige oorsa-
ken hebbē gegeuē/gelick tot leydē geuallē is.
Maer wat schade mach de Consistorie doch
daer af comen datter twee wt ende vā wegē
de Magistraet(openbare professie van hare
Religie doende) present zijn in haer verga-
deringē/sy en duruen niet vreesen voor clap-
perie:wāt de secretē vander stede zijn hēluydē
vertrout. Sy en deruen niet vreesen voor
achterhaelt te werden:want het zijn haer ey-
gen medebroederen/Ja mede litmaten selue.
Handeltmē recht in hare vergaderingē: sy
mogēt wel wetē tot heur eygē stichtinge/ eñ
eere

ꝛe vander Consistorie. Handeltmen dan
aer oock onrecht: sy behooren te weeten
ot verhoedinghe van tquade ende tot be-
ringe vande Consistorie selue.

Daer hebdy nu (lieue Leser) opt corste de
istorie deser beroerten tot Leyden/ daer af
nen nu so grouwelicken Tragedie bestaet
versieren. Hier af zijn alle dese moeytens
esprotẽ/ ende hier wt mach elck licht merc-
en/ hoe lichtelick de wedersprekeren (soo sy
npartidich warẽ) desẽ handel tot stilder ru-
en gebracht mochten hebbẽ/ so sylupdẽ hẽ
enichsins geuoechlicken haddẽ willen dra-
en/ ende so onbeschaemdelicken de Magi-
raet niet en hadden gedrongen/ haer wetti-
e autoriteyt wettelicken te beschermen/ te-
en desen rumoerschen Peter Cornelisz. met
ynen adherenten/ diese poochden met voetẽ
e terden. Daerom sylupden siende dat de
Magistraet hemlupden dese nieuwe/ ende al
e groote macht niet en wilde toelaeten/ zijn
net sulcke hare ambitieuse ende muytersche
oleantien geloopẽ aen zijn Prin. Ex. rechts/
f die zijnen dieren tijdt niet beters en wist
e besteden/ in hoochwichtige eñ sorgelicke
Lantsaken/ daermede zijn Prin. Ex. niet al-
eene beladen / maer swaerlicken overladen
s. So bescheyden zijn sy in politijcke saken.
Ja dat meer is in haer eygẽ sakẽ. Wãt si in
sulc ontydich bemoyẽ vã zijn Prin. E. alte lut
tel geconsidereert hebbẽ gehat/ opt 13. artikel
vã haer eygẽ Synodo/ vãt iaer 74. Dit hout
inne: datmẽ niet lichtelic voor dẽ hoger Over
heyt en sal gaẽ/ voor eñ al eermẽ voor de lage
overheit tbeste gedaẽ heeft. wãt wat is doch
tbeste

tbeste dat sylupden in desen voor de lage O-
verhept ghedaen hebben? zy hebben hupden
wederroepẽ/tgene zy gisteren selfs begeerdẽ.
Sy en hebben de Magistraet/hẽlupdẽ te ge-
moete gaende in allẽ/ in talder minste punct
niet willen wijcken. Sy hebben heymelic-
kẽ gepartydet eñ gemuytet/om vã Burgerẽ/
die eendrachtich warẽ/partijdige/ eñ die ge-
hoorsaem waren/ rebellẽ te maken. Hier toe
hebbẽ sy het schamele ambachts volck ghe-
loct. Ja gedrongen om te hoorẽ de oproerige
Predicatien van desen Peeter Cornelisz. de
eerste oorsake/ eñ thooft vã alle dese beroer-
ten/partijeschappẽ eñ muyterien. Dit is de-
gelijckẽ in alles het beste gedaen. Mach dat
het beste in alles genoemt werdẽ/ dat sy luy-
den met menichte vã gevlogelde calumnien
eñ stinckende achterclapperiẽ/de magistraet
tot Leyden genootsaect hebbẽ/omme by be-
hoorlicke weghen daer inne te remedieren.

Wãt het is notoir als de Magistraet consi-
dereerde dat by dese quade bestdoenders/
sulcke onschamele eñ periculose logenẽ/ so o-
pẽbaerlickẽ onder de goede gemeẽte gedivul
geert eñ gesemineert werdẽ/dzter wettelickẽ
wt stont te beduchtẽ/contempte vãdẽ Magi-
straet byden licht gelovigen/ eñ verderflicke
seditie bydẽ oproerigẽ mẽschẽ. So is de ma-
gistraet gedrongẽ geweest om haren goeden
name te defenderen/ eñ het gecommoueerde
volck te appaysseren/haer goede eñ rechte in-
tentie in dese sake/ den volcke te insinueren/
door de Publicatie van tghene hier naer int
A2 langhe onder de letter A2 is ghestelt.

Maer alle tselve heeft so weynich mogen
beteren

eterẽ de bitterheyt vã dẽ voornoẽdẽ Peeter
Cornelisz.dat hẽ oot sulcke versoetinge meer
nde meer heeft verbittert. Want dese Peter
iem seluen zijn staet/ de gemeyne ruste zijn
onsciẽtie/ Ja Gode selfs/ so gantsch vergetẽ
ieeft gehadt/ dat hy hem niet en ontsach de
opie vandẽ brief/ by hemluydẽ vãde Princ.
Excel. aenden Magistraet geobtineert/ van-
den Predicstoel af te leesen voor den volcke/
en minsten hem het inhout van dien te ken-
nen te gheuen/ met vermaninge dat het volc
de Magistraet souden obedierẽ/ wanneer de
Magistraet zijn Princelijcke Excellentie obe-
dieerde. Twelck was te seggen: De Magi-
straet en gehoorsaẽt den Prince niet: ergo en
zijt ghy niet schuldich de Magistraet te ghe-
hoorsamen. Machmen in een Christen Pre-
dicant/ die schuldich is/ den volcke tot alle
ẽdracht onder malcanderẽ/ ende obedientie
onder de Magistraet te vermanen/ oock yet
bedencken/ dat desen Peeter Cornelisz. Pre-
dicãt minder betaemt/ dat hem meerder be-
schaemt/ ende dat opentlicker strect tot op-
roer / seditie ende bederf van luyden/ steden
ende Landen? De Magistraet tot Leyden/
verstaet wel wat obedientie sy luyden heuren
Stadt houder schuldich zijn. maer Peeter
Cornelissen verstaet luttel wat obedientie hy
den Heere Christo/ ende ter liefden van Chri-
sto/ den Wettighẽ Magistraet in politijcque
saecken schuldich is.

Want dese Peeter in gheene vã zijne Pre-
deratien af liet de oorsaken vanden geschille
tusschen de Magistraet ende hem/ nae zijn
partijdige meynighe wt te legghen ende den
volcke

volcke inne te plantē. Ende dit al niet tegenstaende/hem tselve was verboden bijde magistraet/op pene/van als een oproerder ghestraft te worden. Want hy alle sulcx (als ooc de Magistraet selve) verachte/eñ in sulck zijn oproerich Prediken hartneckelicken voort voer/hē selven daerinne/als een vroom campioen met een welbehagen iacterende. Ende om ymmers niet te versuymen dat tot sedicie mocht voorderē/zo voechde hy dā noch daer by dat hy achter wegen liet/ het bidden voor de Magistraet oock voor den armen.

Siende dus de sakē van Peeter Cornelisz. voortgaen van quaet tot arger/zo waren die vanden Kercken raet te rade gewerden/den voornoemden Coolhaes met twee ouderlingen/eñ twee Diaconen aen hem te seynden/ omme hem (gelijck sy deden) broederlicken te vermanen/eñ te bidden dat hy ymmers den armen/de gemeente wilde recommanderen/ wyder dat hy by henluydē souden willen comē inde kerckelike vergaderingē/omme gesamentlicken te communicerē/ van saken die tot stichtinge der kercken haddē mogen dienen/maer en heeft alle tselve niet mogen helpen / ghelijck hy tselve bespottelicken ende hartneckelicken af sloech.

Alle sulcx wert noch al een goede wijle met gedult gheleden byde Magistraet/ op hopen dat dese Peeter Cornelisz. hem noch ten laetsten eenmael soude beraden. Maer siende hē van tquade in erger voortgaen/hebben sy dē selven Peeter voor hem ontboden. Daer verstont noch de Magistraet wt zynen monde/ dat hy van dese saken in zijne Predicatien niet

niet en soude connen swygen/ oock der armen voort niet en soude begeeren te houden/ dan onder protistatie. Also is de Magistraet ghenootsaect geweest den selven Peeter Cornesz. als een seditieus man/ eñ schandelick twistmaecker / te verlaten van zynen dienste/ In wiens plaetse sy wettelicken stelden/ een anderen vreetsamen Dienaer/ die van te voren voor goet by de gemeente geapprobeert was eñ goet getuychnisse hadde/ van leer eñ levē/ hopende door sulc middel/ noch eenmael aende lang-gesochte ruste/ eñ gewenschte eenicheyt haerder Burgerie te geraken. Twelck onwedersprekelicken in haer vermogē stont te doen/ door dien hy niet dan by prouisie/ eñ tot haer kennelicke wedersegghen toe was aengenomen gelijck voren verhaelt is/ eñ op dat hy Peeter Cornelisz. te min redene soude hebben hem te beclagen/ zo was hem t'zynen versoecke toegesept/ dat hem zyne wedden evenwel het gansche quartier Jaers/ daer hy maer ses of seven daghen in ghetreden was souden volghen.

Maer zo weynich als een Moor zijn huyt ende een luypaert zyne vlecken can veranderen / zoo weynich mochte dese Peeter Cornelisz. ruste ende vrede benaerstighen / de wyle hy nu zoo langhe tyden dat twistich muyten / ende d'oproersche partyschappen hadde ghehanteert/ ende geseminneert binnen Leyden. Daerom hy nu siende hem daer toe het middel om meer te doen/ aldaer benomē te zijn/ heeft hy hem begeven tot Voorschotē/ een Dorp ontrent een ure gaens van Leydē/ daer bestaet hy metten nacht vyant onder dē goeden

goeden tarwe van eendracht door zijn beter gesaeyt/zijn quade zaet van vyantlicke tweedracht/meer ende meer te zayen/ende dit al wt zynen eygen loope sonder eenige wettige beroepinge te hebben/hem verlatende opte onbeschaemde trotsicheyt van eenige zijne adherenten. Daer dese Catelina met zijne geconiureerden / die goede stede van Leydē/ hielt in een groote discordie. Twelck anders nergens toe en tendeerde/dan om dese saecke tot oproer ende wapen te brengen/ volgende de comminatien dicwils openbaerlickē daer van gehoort. Om welcke soo verderffelicke als schandaleuse quaden/by alle behoorlicke wegen te mogen voorcomen de Magistraet tot Leyden/met alle mogelicke sorghe ende ernst gearbeyt heeft gehadt/somen hier vorē heeft mogen sien/ende oock noch dagheliicx daer toe arbeydende is.

Maer of (dat God afkeere) alle sulcx niet helpēde/haerluyder ghetrouwe vlijt tot vredē/door den lust tot oproer der voorschreuen wist geesten/ sulcx mochte werdē ouerwonnen/dat het tot voorder dissidie ende onlust geraecte. So protesteert de Magistraet tot Leyden/ mitsdesen voor Gode/ voor haer conscientie/voor alle Magistraten eñ voor allen liefhebberen van goede vreede/dat sy luyden hem daer van houden onschuldich eñ onnosel/als die in allen getrouwelicken harē staet volbracht hebben/int wettelick refuseren van een nieuwe geestelicheyts macht subiect te zijn/ende van een nieuwe Tyrannie ouer den conscientien aen te nemen/ alsoo sy luyden volgens haren eedt vander stede ghe-

echticheydt voor te staen/oock volgens ha-
e liefde tot des ghemeen lants vryheyt/ int
uck vande conscientien (wesende het eeni-
he hooft stuck van dese bloedighe innelant-
he oorloghen) sulcken hatelijcken slavernie
er conscientien gheensins met goeder con-
ientien en hebben moghen consenteeren
och admitteren.
Ende of oock naermaels bevonden moch-
e werden/dat eenige gecommiteerdē op de-
e sake een quaet preiudicium hadden ghege-
en/ofte dat ooc by de Classique vergaderin-
e indē Hage ofte elders waer/of by yeman-
en anders/de voors. Magistraet noch on-
ehoort wesende/ten vollen yet soude mogen
esloten zijn/tot haerluyder achterdele (daer
f sy als noch geen kennisse en hebben) so ver-
laren sy luyden wel expresselicken mits-de-
en/dat sy alle sulcx niet en begheeren/niet en
ehooren/noch niet en dencken te obedieren.
Maer dat syluyden presisteren by soodani-
gen presentatie als sy diesaengaende/aenden
Heeren Staten gedaen hebben/te weten/dat
naer dien by den Heeren Staten naer voor-
gaende wettige deliberatie by den steden/ elc
nden zynen gehoudē/op hare generale ver-
gaderinge opt punct vande kerckelicke Re-
geeringe/een generale ordinantie gemaeckt/
ende de selve over al eenpaerlicken in twerck
gestelt ende onderhouden sal wesen / de stede
van Leyden hē daer inne den anderen steden
conformeren sal.

Wenschende daer beneven dat om desen
twist te assopieren/sodanige wyse bescheydē-
heyt ghebruyckt mach werden/ als men siet

voormaels tot Geneven ghebruyckt te zijn gheweest. Want men bevint / datter tot anderen tyden aldaer verscheyden questien, tusschen de Magistraet / ende die vanden Consistorie gemoueert zijn geweest/ende onder anderen/ghelijck Beza inde beschrijvinghe van het leven van Caluijn touceert / hoe dat het hem begeven heeft/dat de selve Caluijn door eenich misverstant van Geneven vertrocken is naer Straetsburch / alwaer hy byden E. Raet/tot een professoor der theologien aengenomen zijnde/heeft hy niet alleen met welgevallen van alle de Doctoren opentlicken Theologiam geprositeert/maer oock met consent van desen voorschreuẽ eersamen Raede(als hem billicken recognoscerende)een walsche Kercke begonst ende de Kerckelicke discipline gheinstitueert: zijnde nu de genoemde Caluijn(so ghesept is)van Geneven vertrocken/heeftmen aldaer het broodt des auontmaels(daer toe men voorgaende gemeẽ broot gebruyckte)wech genomẽ/eñ verandert achtervolgende tgene datter int Synodo te Losanẽ geresolveert was/in ongehevelt of ongedesemt broot/ t'welck oorsake was/dat hem verscheyden personen van de tafele des Heeren binnen Geneven hebben willẽ afhoudẽ. Datmen nu dese sake by die/inde balanse lept/eñ eens ondersoecke de welcke meest wegende is/op dat yegelicken oordeelen mach om welcke sake men billicker scheuringe behoorde te maken / of om die/of om dese. Maer wat doet Caluijn hier tegen? verwerct hy de selve tot afval eñ scheuringe? schelt hy de gene die sulcx willẽ

intro-

ntroducerẽ voor godlosẽ/ eñ raet hy de gene
ie daer toe scheenen te incinerẽ/metten an-
eren geen gemeenschappe te houden: maer
ieuwe rotterien te maken: ende buyten der
tede te lopen: geensins. Dan raet eenen ye-
gelicken wel ernstelicken om een sake die A-
diaphore is/geẽ questi noch dissidie te makẽ/
maer in de ware eenichheyt te blijven.

Men vint van gelijcken dat beroerende
de oneensheyt tusschen de Magistraet van
Geneven ende de Consistorie aldaer geresẽ/
lopende seker persoon de welcke by de Con-
sistorie gebannen/eñ by de Magistraet we-
der habijl gemaeckt was/omme tot des He-
ren Avontmael te comen/de selve Magi-
straet van Genevẽ hẽ daer op ondervraecht
heeft/niet van eenighe classen of Synodale
vergaderingẽ/maer aen de Magistraet van
Zurich/de welcke sy der halven drie poinc-
ten voorstelden/te weten/ten eersten: hoe den
ban conform den woorde Godes volgende
de heylige schrift/ende de suyvere religie/te
gebruycken soude staen: ten tweeden: of sy
niet andersins dan by der Consistorie en sou-
de berecht connen werden: ten derden: wat-
men daer van inde kerc van Zurich hielt: op
welcke sake D. Henricus Bullinger aen Cal-
vijn ãtwoort schrijuẽde onder andere woor-
dẽ aldus vermaent. Wy vermanen u oock
dat ghy voort gaet/den Heere ghetrou te
weesen/ende dat ghy alle saecken maticht/
op dat ghy door al te grote strengicheyt die
gene niet en verliest/de welcke de Heere (die
tgecrookte riet niet en breect/noch tsmoken-
vlas niet en blust) bewaert wilt hebben.

CONCLVSIE

DE Leſer heeft nu hier vooꝛen naertelicken mogen ſien/wie de autheur is gheweeſt vā deſe ſo ſchādaleuſe diſcoꝛdie/ namentlicken den vooꝛnoemden Peter Coꝛneliſz. alſo mede wat ooꝛſake hem daer toe gemoueert heeft gehadt/te weten/ ambitie om te comen aen t'gebieden ouer de Magiſtraet/eñ alſoo het oude Romaniſche padt te wandelen/ tot een nieuwe/maer een argher ſlavernie. Twelc hy metten zijnē beſtaet met openbare onrechte vande Magiſtraet te benemen/de autoꝛiteyt vant annemen/ behouden/eñ aſſetten der dienaren/ouderlingen eñ Diaconen. Insghelijcx het bequame middel van des Magiſtraets preſentie/omme alle toecomende onraet ende queſtien te precaveren. Dit alles is hier voꝛen ſoo warachtelicken/als eenuoudelicken bewesen. Soo dat mitſdien alle wettige Magiſtraten hier aen deſen Leytſchen handel/hebben een claren ſpiegel/daer inne ſpluyden hem ſaechtelickē aen een ander mogen ſpiegelen/ende met rijper aendacht aenſchouwen het vooꝛnemen/ ende tbeleet van d'een ende d'andere partie: waer van d'eene met argeliſt/met een ſchijn van goeden yver/ende met openbare inobedientie/muyterie/ende opꝛoerichheyt arbeyt/ om aen haer te trecken: maer dandere partie ſinceerlicken/opꝛechtelicken/ende met alle behooꝛlicke middelen waerkt om te behouden de macht / authoꝛiteydt ende het ghebieden: dat alle wettighe politijcke Magiſtraten (niet de Gheeſtelicke) competerende

is.

s. Twelck by elcke Magistraet gheconside-
eert zijnde/oock licht by den selven verstaen
al werden / dat de Magistraet tot Leyden
n desen voorstaet / niet haere particuliere/
naer aller Christelicker Magistraten alge-
meyne sake. Daer wt spluyden alsdan door
dese aenvechtinge/die de wederspekeren tot
Leyden/haer wettighe Magistraet nu aen-
doen/om de macht ende authoriteyt te beco-
men/gewaerschout sullen mogen zijn/ tegen
gelijcke laghen/ende aenvechtinghen inden
ieurē/daer mede so sy alsnoch niet belaecht
en zijn / noch metter tijt listelicken belaecht
souden connen werden: Ende dat sy daer be-
neven oock veroorsaeckt mogen wesen / om
sonder vertreck gesamentlicken ende wette-
licken mette Magistraet van Leyden te hel-
pen precaueren/dat deser macht int domine-
ren ouer alle Magistraten politijckq/sulckx
niet toe en neme/dat hem de selue des niet en
beclagen/alst te spade zijn ende sy ondervin-
den souden/dat sy meynende van doude Ty-
rannie verlost te wesen / hem in een ergher
ionghe Tyrannie bestrickt souden vinden/
ende alsoo niet te laete en verstaen / datmen
met verderf van Landen ende Luyden ghe-
uochten heeft / ende noch vechtende is /niet
om de tyrannie inder conscientien gantsch
te verwerpen/maer alleenlicken om die in eē
ergher te muteren. Twelck de barmhertige
God ghenadelicken wil voorcomen.

Hier by werden ooc alle Christelicke her-
ten vermaent/eñ hertelicken gebeden/dat sy
hem aen dese oneensheyt tot Leyden/niet en
schandalizeeren/dat sy inde ware eenicheyt

der kercken blyven/ dat sy alle scheuringhe ende partijschappen vermijden/ ende dat z den almoghenden Heere met eenen ootmoe dighen Gheest bidden/Ja verbidden wille dat die van Leyden/ behouden een eyghelic ken zijn authoriteyt vereenicht moghen wer den / ghestadelick in eendracht volherde moghen/ende den waren God alzo/ nae de bevele Christi ons Heeren / weerdelicken heylichlicken/ende eendrachtelicken/ diene ende eeren moghen. Twelck ons allen ver leene de Vader/de Sone ende den Heyligher Gheest.

AMEN.

:

Volghen nu alhier de bewijsen van het ghene hier voorzen ghestelt ende aengheroert is.

Ende al voren te comē totte particuliere bewijsingen, hier vorens by be letteren gedistingueert, en is niet onraetsaem gevonden te openbarē, in Nederlantsche duytsche tale, tgene D. Wolsgangus Musculus in deser saken, by geschrifte naer gelaten heeft, genomen wt sekere zijn boeck, dat hy Locos communes geintituleert heeft, onder den tijtel vander Overheydt, ende eerst het Capittel.

Of de Overheyt macht heeft de Religie te versorghen.

Twist van de macht des Overheyts in religions sake.

MAer alzo wy in de handelinge deser sakē zijn gevallen/schijnt van node gevraecht te werdē/ of het Ampt des Overheyts toestaet eñ eygen zy sorge voor de Religie te draghen? Want van dese saecke gheen cleyne twist en is wtstaende. Inden eersten werdt dit wederseyt ende versaeckt/ by den ghenen die onder den deckmantel van het voordeel der ghesmeerder Clercken ende Papen niet verdraghen en willen dat hare misbruycken ghestraft werden. Daer naer by die met Ketterien zijn besmet/ of den Ketteren mede huylen.

Dan weder ſeggen of verſaken des op ver
ſcheydene wijſen. Want d'eerſte begeerē va
die vanderOverheyt/dat ſy hare inſtellinge
voor ſtae noch niemant eenige vrydomme e
vergunne/omme vande aenghenomen wyſ
ende gheſtelteniſſe der Religie af te wijcken
Maer de laetſte willen ſeggen/ tſelve ooc he
Ampt des Overheyts niet eyghen te weſen,
noch toe te behooren:maer dat hem alleenlic
ken te verſorghen ſoude ſtaen/ dat de alghe-
meyne vrede werde bewaert/wat oock eeni-
ghe ghelooven/andere niet geloyven ſouden
moghen.Om dat de vermeynde Gheeſtelic-
ken/de opſorginghe der Religien die vander
Overheyt benomen/eñ hare Papen of Pau-
ſen (ſomen die noemt) toeghelept hebben/ſten
ende beclaghen wy ons al te ſamen/hoedani-
ghe eenen Zee der quaetheden / door dien o-
ver de Kercke Chriſti/is gebloept ende over-
geloopen. Indien dan tghene de laetſte ſoec-
ken inder Kercken plaetſe mochte vercrij-
ghen: wat ſouder doch inde gheheele Chri-
ſten Religie/ſeker ende vaſt maghen blijven?
Hier dan is Satan gheheelicken op dat de
reformatie der Religien / daer ſy noch niet
inne gheſtelt en is / belet: of daer zy yewers
inne gheſtelt zy / omme ghewor pen mochte
werden. Maer wy houdent met die men-
ſchen die daer leeren de verſorginghe ende
opſichte der Religien niet wat / noch eenich-
ſins/maer eyghentlicken ende gheheelicken
die vander Overheyt toe te comen. Twelck
eenighe wijſen onder de Heydenen oock be-
kent hebben/ de welcke in de inſtellinghe der
ghemeynten/ de Religie d'eerſte plaetſe heb
ben

Des Religi-
ons verſor-
ginge/ comt
voornemelic
ken die van-
de Overheyt
toe.

ven gheghеven. Sulcken menschen zijn wel Heydenen gheweest/gheen kennisse vanden wech des Heeren hebbende: ende van zijn Kercke of vergaderinghe gheheel vreemt zijnde; nochtans en hebben sy daer inne geensins ghedwaelt / dat zy meenden sonder onderhoudenisse van Godesvruchtichept ende Religie/ gheender ghemeenten Burgherlicken staut voorspoedelicken inne ghestelt/ ende onderhouden te connen werden. Ende eenighe rechtsgheleerden hebben deselve ghestelt by de ghene die vande ghemeene Heydensche Wetten zijn/daeromme dat wy oock door t'beleet onser natueren kennen eenen Godt te wesen / die wy ghevoelen / dat met vreese ende eerbiedinghe gheacht ende ghedient moet zijn. Wie en weet dan niet/ dat der Overheyt toecomt/ dē middelmatinghe/ niet alleene der ghestelder wetten/ maer oock vande ghene die totter ghemeen Heydensche wetten behoorden / de welcke alle Ziele onderworpen/ende macht des levens ende des doots van boven af gheghеven is?

Dat de Religie tot de Heydensche Wetten behoort.

Naer dien dan de waerheydt van dese sake / zoo openbaer zy / dat zy den Heydenen selfs oock niet verborghen en heeft connen wesen: en sal dees dan van ons niet behoocen bekent ende omhelst te werden: ons (segghe ick) die door de kennisse Godes niet alleene de Heydenen/ maer oock het Volck des Wets verre te boven gaen? Ende en derf niemandt segghen / dat ons Christenen / in saecke vande Religie niet te letten en staet/ want het licht onser natueren wyset / maer tghene dat de heylige gheschriften ons voor-

schrijven: de welcke daer toe zijn ghegeven op dat wy tot alle goede wercken onderwesen souden worden. Want hoe wel in die saken/ die de ghehepmenisse van onse gheloov betreffen/ het licht der natueren/ niet en zi aen te sien/ maer meerder de heylighe ghe schriften; zoo en behooren nochtans die dinghen niet versmaet te werden/ die door den Raedt Godes natuerlicken onse herten inne gheschreven zijn/ ghelijckerwijs die we is/ de welcke wy een wet der natueren hee ten/ wiens onderhoudenisse der Propheten Christus / ende de Apostelen ons bevelen, ende daer van wy boven onder den Tijte vanden Wetten ghehandelt hebben.

Staet aen de vaderlicke sorge ende macht/ zynen kinderē inde ware Religie op te voeden.

En blijcket niet dat de macht die de Vader over zijn kinderen heeft/ wt de Wet der natueren zy/ de welcke de Heylighe Schrift oock bevesticht? Wie sal dan ontkennen dat hem voor allen toecomt/ dat hy mette meeste neersticheydt ende sorghe hemluyden / te weten zijne kinderen / onderwijst in de ware Godsvruchticheydt/ ende des Heeren Religie/in de welcke alle haer salicheydt ende eenighe welvaren gheleghen is? Den Enghel prees in Abraham dat hy zijn Zonen ghebieden soude/ den wech des Heeren te bewaren/ Genes. int 18. En isset dan gheen aenhangsel vande Religie te ghebieden/ des Heeren wech te bewaren? Ende de Heere heeft alle de Israeliten/ ende elcken van hem ghebodē/ dat zy de woordē/ Deu. 6. Hoort Israel de Heere uwe God is alleen Godt. Ghy sult den Heere uvven Godt beminnen van alle uwer herten, van aller uwer Zielen, ende

wt alle uwer crachten, ende zoo voorts.
Niet alleenlicken in haer herten bewaren/ maer oock hare kinderen vertellen/ dat is/ wt legghen ende inplanten souden. Inde welcke de somme ofte tcort begrijp der leeringhen/van het gheloof/vande liefde/ ende vande ghehoorsaemheydt Gods/ claerlicken veruatet is: op dat wy sien souden wat de Vaderlijcke sorghe/ ende macht in Religions saecken behoort te besorghen. Soo ghy nu de Overheydt insiedt/ waer vooren sal dese anders ghehouden werden/ dan de opperste Vader aller ondersaten/ wiens macht veel grooter is/ dan vanden Vader op zijn kinderen: Daeromme het haer meerder dan een Vader betaemt/ dat zy voor alles/ des Religions sorghe draghe/ ende dat sy de selve onder haeren ondersaten/ innestelle ende onderhoude. Des Overheyts macht op haer onderdanen/is meerder dan des Vaders tot zijn kinderen.

In des Vaders persoon zijn by alle de Huysghenooten/ Vaderlijcke sorghe ende voorsichticheydt/ ontsich/ ende macht te erkennen ende te vreesen. Inde persoon vande Overheydt/ draghen hem dese dinghen over. Hier is een voorsienighe sorghe/ over alle haere onderdanen/ d'autoriteydt/ ende het ontsich van hoocheydt/ daer sy alle d'andere mede te boven gaedt/ macht om te ghebieden/ ende wraecke van alle ongehoorsame te nemen/ die gheen meerder opter aerden en can ghezijn/ naementlijcken als rechthebbende te bewijsen/ ende erkennen over elcx leven en doot. Waer door sy het Swaerdt is draghende/ als een Dienersse der Godtlijcker wraecken.

En

En sal dan sodanighen hoogen aensien/ende macht niet geoorlooft wesen/ dat elck eenen huysvader in zijn huysinge geoorlooft is? sal men wt het ghebot Godes connen verstaen den meerderen niet toe te comen/ tghene dat den minderen toecomt/ ons alder gemeenen Vader niet toe te comen/ dat eenen huysoversten toecomt?

Des Religions versorginge staet de overheyt meer toe/ dan den priesteren.

Maer laet ons besien of de heylighe ghescrhiften die niet toe en staen. Moyses deerste al gemeyne overste van Ysrael zijnde in het Ampt/ niet des Priesterdoms: twelck Aaron te laste ghelept is/ maer des hooger machts de Coninclicke macht gelijck/ heeft onder het volck Godes de geheele religie bevesticht/ inne gestelt/ ia heeft selfs Aaroni/ ende den anderen Leuiten voorgheschreven/ t'ghene zy doen/ ende tghene zy wederlaten souden. Waer inne wy openbaerlicken sien de sorghe vande verhandelinghe der Religien/ meer toe te comen de hooghe Overheyt dan den Priesteren staet.

Mosi ende niet Aaroni is de sorghe eñ de instellinge des Religions te laste ghelept.

Yemandt sal moghen segghen: Moyses heeft alle tghene dat tot de innestellinghe der Religien behoorde door tghebot Gods innegheslelt: hier op antwoorde ick. Tis waer: maer later redene ghegheven worden/ waer door dat God/ omme de Religie inne te stellē Aaroni die hy tot een priester gewijt hadde/ gheen ghebot en heeft ghegheven: maer tselve Mosi ghebodenheeft/ wesende geen priester/ maer de hoochste Overheydt van Ysrael. Daeromme dan dat Moyses niet wt hem selven sorghe voor de Religie ghedraghen en heeft/ maer door t'bevel Godes/ ver-

hillet zoo vele dattet niet teghens ons en
oet/maer dat het onse segghen meerder be-
esticht ende becrachticht. Want daer wt
ert openbaer / dat het Gode zoo behaecht
at de sorghe vande Religie inne te stellen en-
e te regierē de Overheyt toe behoort/ maer
e bedieninge den Priester/ op dat hy die het
riester Ampt bedient / haer Dienaer zy/
aer gheensins innestelder of regeerder.

Naer de doot Mosi/ is de versorginge der
eligien met het Ampt des Overheyts ver-
allen/niet tot Eleazarum dē Priester/maer
ot Jehosuah den Sone Nun / niet vanden
heslachte Leui/maer van Ephraim. Desen
eeft de Heere bevolē dat hy de kinderē Is-
ael de tweede mael soude besnyden/Cap.5.
Nu/de besnydenisse was het verbont teycken
es almachtighen Godes / gantschelicken
ot de Religie behoorende. Ten bevele van
ese/zo werde de Arcke Godes vanden prie-
teren ghedraghen/ zoo ghescheiden alle an-
ere saecken totter Religien behoorende/ zoo
verden d'Altaren ghebout/zo werde tvolck
heheylicht / zoo werde vervult al dat van
Mose bevolen was. Hy en liet niet van alle
hene dat Moses belast hadde ongheroert.
Maer dedet alles openen / voor alle de me-
nichte Israels / Capittel 8. De welcke hy
oock beval / dat zy den Heere vreesen/ hem
van gantscher ende gherrouwer herten die-
nen/ ende vreemde Goden wt tmidden van
hem wech doen souden: ten laetsten heeft hy
het verbondt tusschen Godt ende zijn volck
vernieut/de woorden des verbonts in t Wet-
boeck Godes doen stellen / ende een steen tot
een

Des Religi-ons versor-ginghe en is tot Eleazar dē priester/ mer to Josuah als Overste ghecomen. Josua. 5.2. Maeckt u steenē messen/ eñ besnijt de kinderē Israels weder ten anderden mael.

een ghetuyghe van tghestaghen verbont op
gherecht/int laeste Cap. In alle dese en wer
van Eleasare den opperstē priester niet een
gheroert/wiens priesterdom hier en tusschen
nochtans niet ledich en stont. Waer we ghe
noech blijct de opperste last van des religiō
saken te handelen/ende regieren/in de mach
Jehosue geweest te zijn/als Overhept: mae
de bedieninghe der priesterlicken dinghen
in den priesteren/wiens werck het was d
ghebooden Jehosue te gehoorsamen.

In wat voe-
gē des Over-
hepts ende
priesterscaps
ampte in Sa
muele zijn
ghebleven.

In de persoon van Samuel/zijn wel he
ampt des Overhepts ende het ampt des pri
sterdoms in den anderen gheuoecht ghebl
uen/maer de versorginge des religions regi
ment heeft hy ooc gedragen/ niet als priester
maer als Overhept/ende die doen ter tijt
in Israel gheen meerder en hadde. Dat de
Overhept Israel oordeelde ende over alle
ghemeene saecken/ soo wel gheestelicke als
wereltlicke ordineerde dat de Priester of-
ferde/ dat hy voor tvolck badt/ ende die
leerde/ heeft de Coninck David (totten
welcken van vromicheyts haluen alle Chri-
stelijcke Overhepden t'ooge moeten hebben)
int xij. Capittel eernstelijcken betoont/ eñ
sulcx vande macht des religions saken te
verhandelen ende regheeren. Ende verbe-
terende tghene/ dat teghens de arcke des
Heeren by tijden vande Rechteren ende van
Saul te versuymelicken ghehandelt was/
heeft hy de selue Arcke op een eerlicker
plaetse ghestelt/ 1. Para. 16. Heeft hy ver-
socht den Heere een huys te bouwen/ende
een ordonnantie ghemaeckt/ over alle de
kercke-

kerckelicke diensten ende ampten/ 1.Paral. 2. 23.24.25.26. Alsoo hy wel wist deese erste sorghe den Coninghen ende Overheden eyghentlicken toe te comen / ende op dat den dienst Godts Wettelicken soude werden onder-houden ende naer-ghecomen/ heeft hy de selve tot soodaenighen dienst in den tweeden Psalm vermaent / segghende: Ende ghy Coninghen verstaet nu/laet u leeren/ghy die de aerde oordeelt/dient den Heere in vreese. Augusti. seydt: Dat een Coninck den Heere dient anders naer zijn menschelick wesen / ende anders naer zijn Conincks ampt: ghelijck hy een mensche is/ dient hy hem met een eerlick ende Godtsaelich leven: Soo hy nu mede Coninck is/ dient hy den Heere met een behoorlijcke cracht / inne stellende een ghebodt van des Wets gherechticheydt / ende verbodt dat hier en teghens is. Salomon heeft oock de over-sorghe der Religien ghedraeghen/ niet alleenlicken in het bouwen van-den Tempel des Heeren / maer oock inde selve te heylighen ende te wyen/ 2.Paral.6. Ende Aza de Coninck van Juda / draeghende des Religions versorginghe/heeft alle de Af-goden van het gheheele Landt Juda ende Benjamin / mitsgaeders wten Steden des Berchs Ephraim / die hy inne-ghenomen hadde/wech ghedaen/ ende heeft den Heere eenen Altaer toe-gheeyghent / het welck voor het voor-hoff des Heeren was / 2.Paralip.15.

Salomon/ Aza ende Josaphat hebben des religions sorge gedragen.

Van ghelijcken heeft ooc Josaphat de Coninc van Juda ghedaen/vanden welcken wy in't

2.Par.17.

2Par.17.alsoo lesen. Naer dien zijn hert een vaste vertrouwinge genomen hadde tot de wegen des Heeren/heeft hy de hoochten ende boschkens wech genomen vã Judah. Maer int derde Jaer zijns Coninckrijcx heeft hy van zijne Forsten/ Benial/Abdiam/Zachariam/Nathanielem ende Micheam gesonden op dat sy inde steden van Jehudah souden leeren/ende met hemluyden de Leuiten/Semeiam / Nathaniom / Sabadiam eñ Asael etc. ende met hem Helisanam ende Joram, priesteren/ende sy leerden t'volck in Judah, hebbende het Wetboeck des Heeren/ ende ginghen in alle de steden van Judah / de gemeente õderwijsẽde: Item int 19. Cap. Josaphat/heeft ooc in Jerusalem gestelt/Leuitẽ, Priesteren ende Vorsten/wte geslachten van Israel/dat sy haren innewoonderen recht, ende des Heeren saken oordeelen souden/die hy beuolen heeft/segghende: Sulcx sult ghy inde vreese des Heeren ghetrouwelick/ ende van oprechter herten doen. Alle u Broederen saken/die tot u sullen comen/die in harẽ steden woonen/tusschen maechschap eñ maechschap/waer dat geschille gheresen is vanden Wet/van tgebot/van ceremonien of het wtwendige ghebaer/vande rechtuaerdichmakinghe:betoont hem op datse indẽ Heere niet en sondigen/ende dẽ troon Godes niet op u, ende op uwẽ broederen en come. Maer Amarias uwe priester/ende hooghe priester/ sal in dese dinghen/die den Heere betreffen voor sitten/etc. Hy geeft wel de priester de voorste plaetse in de vergaderinge der Rechterẽ/die van Godes sakẽ souden oordeelẽ:maer daer
beneffens

neffens en geeft hy hem geẽ macht/omme
chteren wten priesteren ende Leuiten te
llen/dan dese stelt hy seluer wt zijn Coninc
ke macht/ende gebiet hem dat sy dẽ Heere
eesende van op-rechter herten oordeelen/
de het ghemeene volck wt de wet des Hee-
n/wat by hem ghedaen ende wat ghelae-
n moest zijn/wijsen souden.

Ezechias ende Iosias hebben met een sonderlinge sorghe des religions saken verhandelt.

Oock Ezechias een vande voornaemste
oningen de voetstappen Dauids zijns va-
rs naer-volghende/ heeft de meeste ende
nderlingste sorghe besteet/ tot de reforma-
e der religien/ gelijckerwijs men sien mach
t 2.Par.29.30.31. Stracx metten beginne
ns rijcx inde eerste maent des eersten iaers
eeft hy de deuren van tHuys des Heeren
eopent/ende bruyckbaer ghemaeckt/ende
eeft den Priesteren/ende Leuiten gheboden
em te hooren/gheheplicht te werden/ ghe-
eplicht zijnde dat zy thuys des Heeren rey-
ighen/ende alle vuylicheyt van zijn ghehey-
cht wechnemen souden. Twelck ghedaen
esende beval hem dat zy opten Altaer des
eeren offeren/ ende een versoen offer voor
lle Israels sonden souden doen. Heeft oock
e Leuiten in thuys des Heeren gestelt/met
ymbalen/Harpen ende snarenspel naer de
nstellinghe des Conincx Dauids. Heeft
ock oorsaecke gheweest/ dat de ghemeente
of ende versoẽ offerhande in thuys des Hee-
en souden voorstellen. Heeft oock de heer-
cke oeffeninghe des Paesschens opghehou-
en tot inde naervolghende maent/door dien
at tghetal of de menichte der Priesteren tot
e bedieninghe van dien niet ghenoech/ende

Holocaustum.

het volck in Jeruſalem met vergadert e
was. Heeft mede brieuen in gheheel Ju
da ende Iſrael ghesonden/ waer mede h
elck eenen tot den wettelicken dienſt Godt
te ſaemen riep. Ghelijcke macht hee
Jozias de Coninck Judah ghebruyckt i
religions ſaken/ als te ſien is int 2. Par.3.

Dat de handelinghe der onvromer Coninghen de wettighe macht die de vromen ghebruyct hebben/niet en verhindert.

Maer dat nu de Coninghen van Iſra
haer Conincklijcke macht ghebruyckt he
ben/ teghens de wet des Heeren met i
ontheyliginghe van twettelijck ghebruyc
tot allerleye afgoderie/ en can niet wech
nemen de oprechte ende heylichſte mach
vanden welcke de Goddelijcke Coninghe
ghebruyckt hebben. Men vinter vee
die haer vaderlijcke macht ſtraffelijcke
misbruycken. Waer door nochtans ni
mant de macht/ der gheenre ſal begheere
te crencken/ de welcke op haer kindere
een billick opſien willen nemen. Dae
omme en derf alhier niemant voortbren
ghen het exempel der Godtlooſer Coni
ghen/ de welcke ſoo in Iſrael als ond
de Heydenen den macht om de Religie t
verſorghen / onvroom / ende verdoem
licken hebben ghebruyckt/ niet dat ſy d
ſelue niet een-uoudelijcken als Cooni
ghen en behoorden te ghebruycken/ ma
dat ſy die als onvroome Coninghen ni
en behoorden te misbruycken. Sy hebbe
daer inne wel gheuaelt/ dat ſy oordeelde
des religions ſorghe hem voornemelicke
toe te comen: maer werden daer inne b
ſchuldicht/ dat ſy van het voorgheſchreue
woort Gods/ tot de Heydenſche dienſ

baerheyd

aerheyden af wijckende/in de plaetse van
es eenen ende waren Gods Religie/ der
reemder Goden afgoderie inneghestelt/eñ
volck/om die te volghen/voorghewôrpen
ebben. Jsrael hadde zijne Religie van God
lver/door Mosen gheleuert:nu so stont het
e Ouerheyt van het selue volck te versor-
hen/ende hem aen te dienen/dat die onver-
nderlicken souden werden naer ghecomen.
ls de Coninck Josias tot het Rijck werde
me gheleydt/werde hem een boeck van des
Heeren Wet inde hant ghegeuen 2.Par. 23.
volghende de Wet de welcke Deuteren. 17.
raet.

Ymant sal moghen vraghen/of het ghe-
louighe volck van een ghelooduighe Ouer-
eydt berooft/ende eene onvrome/ ende van-
e ware Religie verureemt zijnde onderwor-
en werde/beneffens wien de macht van des
eligions versorginghe alsdan wesen soude?
ls Jsrael in Assieryen / ende Babylonyen
heuanghen/ ende der onvromer Coningen
nacht onderworpen was? wien quam doen
e versorghinghe toe der warer Religien?
ier op antwoorde ic: sy quam toe de Conin-
hen van Assyrien ende Babilonien / wiens
nacht sy onderworpen waren. Haerluy-
er werck wasset/ soo wel den Heere door
vien sy heerscheden/ te verstaen ende te die-
nen/ als oock zyne ware Religie te versor-
gen ende inne te stellen. Maer dat sy anders
deden was een onvroom mis-bruyck/vande
goede macht in hemluyden zijnde. De welc-
ke het volc niet gehoudẽ en was te gehoorsa-
mẽ. Also en was Nabuchodonoser niet te ge-

By wien des religions ver-
sorginge sy/ vaer de Over-
heit onvroõ/ ende van Go-
des dienst vervreẽt sy.

hoorſamen/als hy het opgerechte beeldt ge-boodt te aenbedẽ:maer moſt weder gehoor-ſaemt zijn/als hy met een openbare wtroe-pinge verboot dat niemant den waren God Iſraels en ſoude laſteren/Dan.3.Onder die onvrome Coninghen/ende die vande Gods-vruchticheyt zijn vervreemt/verualt des re-ligions verſorginghe tot de prieſteren / ende Ouderlingen des volckx/ghelijck doen wa-ren Eſdras/Nehemias/Zorobabel etc. ende die Rechters/prieſters ende Ouderlinghen/ van tſelve volc geweeſt zijn / naer de geuanc-keniſſe tot Chriſto onſes Heylants tijden toe. Als deſe nu ooc bedorven warẽ/ is de macht vande Religie te verſorgen / ende daer inne te handelẽ byChriſtum ſeluer ouergebrocht totten Apoſtelen/ende den anderen Dienarẽ des woorts/ſo langhe tot dat de Coninghen ende Princen beſtonden de waerheyt Godes te kennen/in den Heere te glouen/ ende hem te dienen. Hoe deſe hare machten gebruyckt hebben/is in hare wetten te ſien. Indiẽ dat noch Coningen/noch Princen/ noch prieſte-ren/noch Ouderlingen noch ſelver tvolc ſor-ghe en draghen / omme de Religie recht te maecken/ maer den wech / die van t'woort Gods is afwijckende/inne loopen/op dat de ſpreucke Jeremie,5.verbult mocht werden. Daer zijn gruwelen/ende wonder dingen in-den Lande ghebeurdt / de Propheeten pro-pheteeren leughenen / diePrieſteren iuychen daer op metten handen / ende t'volck heeft ſulckx lief/ en ſchorter anders niet te doen/ dan dat elcken Huyſvader zijn macht inde verſorginghe der Religien in zijn huys ghe-bruycke/

Hoe des re-ligions ver-ſorginge tot Eſdra Ne-hemia Soro babele ende daer naer totten Apo-ſtelen ſy ghe-comen.

bruycke/ende dat hy de selve/naer het voorgheschreven woordt Godes te werck brenghe ende onderhoude. Soo gheschiedet by tijden vande Vaderen Abraham / Isaack ende Jacob etc. Ende wat staet die Luyden doch anders te doen / de welcke onder het gebieden van den Turck de Christen Religie als noch behouden?

Hoe verre de macht des Ouerheyts inde Religions saken ghelde ende streckende is.

Dus verre hebben wy beweesen de versorginge der warer Religien bysonderlijcken en al voren / die vander Overheydt toe te coomen: Laet ons nu vervolghens besien / van t'gheene hoe verre ende wijdt / hem die selve macht is sterckende.

Hoe verre des religions macht hem inder overheyt verstrect

Sy luyden / diemen hedensdaechs gheestelijcken noemt / ende wy luyden veel beter Papisten moghen heeten / zijn / als alle de Wereldt bekendt is / in sulcken meeninghe/ dat sy die vander Overheydt in Religions saecken niet wijder toe en laten / dan dat sy een beschermer ende wreker sy van hem/ ende vande Kerckelijcke wetten / op dat den Kerckelijcken standt onbeweecht mocht blijven. Waeromme sy gantsch ontkennen de instellinghe of verbreydinghe der Kercken Wetten / haer toe te coomen/ voor soo verre sy Overheydt is: maer dat sy die gheene toecoemt / die de Kercke representeren (soomen dat seydt) wiens decreten ende instellinghen de Overheydt door haer achtinghe

Of de overheyt alleenlick sy een wreker/ende niet een regeerder des religien?

tinge vast/ eñ onverbrekelickẽ onderhouden moet. Eñ omme tselve te bevestigẽ/ brengen zy voor de exempelẽ/ eñ voorgeschriften van Hieroboam eñ Achab/ Coningẽ in Israel/ in de welcke de wrake Godes zijn straffe heeft betoont/ om dat sy wt haer eygẽ bedunckẽ nieuwe manieren inde Kercke Godes hadden ghehaelt.

Deser lieder goetdunckẽ en can ic niet prijsen: sekerlickẽ tẽ is dẽ last des overheits niet omme te onderstaẽ te doẽ dat Hieroboam eñ Achab voorwẽdẽ; eñ ic belijde gantschelickẽ, dat indiẽ yemãt wter overheyt begõst te doen dat zy luydẽ bestaẽ hebben/ de sulcke souden swaerlickẽ sondigẽ eñ waerdich zijn/ van den Heere geslagẽ te werdẽ. Maer wat hebbẽ sy voorgenomẽ? hebbẽ sy wettẽ inne gestelt tot vorderniſſe der kerckẽ/ door de welcke de ondersatẽ tot Godesvruchticheyt geleert/ eñ vã onvromicheyt geweert soudẽ werdẽ? Hebben sy eenige nieuwe manierẽ inneghebracht/ der welcker gebruyc dẽ gelovigen betamelicken was? Neẽ/ si en hebbẽ vã desẽ niet gedaẽ. Eñ so sy sulcx gedaẽ haddẽ/ si en soudẽ in geenderſins van de macht (hem toecomende) afghedwaelt zijn geweest: Laet ons de H. Schrift selfs horen/ eñ daer wt leerẽ wat hy hẽ gedaẽ sy/ eñ waer door sy de Godlicke wrake schuldich zijn gewerdẽ. Wy lesen int eerste der Coningen int 12. van Hieroboam: Hieroboam heeft aldus in zijn hert gesproken/ nu sal het rijck wederkeerẽ totten huyse Davids/ indien dit volc opclimt/ omme in thuys des Heeren te Hierusalem offerhande te doen/ eñ het herte van dit volck sal bekeert werdẽ/ tot Robo-

Wat Hieroboam eñ Achab in den Religien gepoocht hebben.

Hieroboam.

m den Coninck in Judah/ harē Heer/eñ sy
ullē wy doden eñ tot hem wederkeerē: Hier
orē wy wat sy gevreest heeft/eñ wat hi heeft
illē voorcomē. Laet ons nu vervolgēs ho-
en/wat hy gedaen heeft/wat wettē/wat ge-
voonten hy inneghestelt heeft/of sy niet dan
ieuwe/maer niet veel eer ondeuchdelike/eñ
woort des Heerē wederstrijdende/en zijn ge-
eest. Eñ met voorbedachten raedt (seyt de
Schrift) heeft hy twee gouden calveren ghe-
naect eñ tot hemluyden geseyt: en wilt niet
neer tot Jerusalē opgaē. Siet O Israel/siet
we godē de welcke u wt Egiptē lāt overleyt
ebbē. Eñ heeft het eene gestelt/in Bethel/eñ
et andere in Dan/eñ tselve woort is tot son-
e gewerdē. Want het volck is gegaē omme
calf te aenbedē/tot in Dan toe. Eñ hy heeft
erckē inde hoochtē gemaect/eñ priesterē vā
e minste des volcx/die vande kinderē Levi
iet en warē: eñ heeft eenē solennelē dach in-
e gestelt/ te weten den xv. dach der achtster
naent/in vergelijckinge vā het hoochtijt dat
n Judah onderhoudē werde. Eñ het altaer
yclimmēde/ heeft vā gelijckē in Bethel ge-
aē/op dat hy zijne caluerē die hy gemaeckt
hadde/offerhāde dede. Eñ hy heeft in Bethel
priesteren gestelt over de hoochten by hē ge-
maect/ eñ is het altaer dat hy in Bethel ge-
bout hadde opgheclommen/ den vijftienden
dach der achtster maent / die hy in zijn herte
versiert hadde/ eñ heeft dē kinderē Israel eē
hoochtijt gemaeckt/eñ is den Altaer opghe-
clommen omme te roock Offeren. Dit ghe-
tuycht de Schrift van Hieroboam/ waer-
nne claerlicken te sien is / dat hy der wrake

Godes schuldich zy ghewerden / niet daer-
om dat hy de kerckelicke wetten ende nieu-
we manieren heeft inne ghestelt. Maer daer
om/dat hy door een boosen voorraet vander
waren dienst Godes afwijckende/ een snoo-
de/ongoddelicke ende Afgodische religie ver-
dicht/ende Israel voor ghestooten heeft.

Achab. Wy lesen aldus van Achab int eerste der
Coninghen 16. Ende Achab dede boos heydt
int aensicht des Heeren/ boven alle die voor
hem gheweest waren: noch ten was hem niet
ghenoech/dat hy wandelde inde sonden Hie-
roboam des Soons Nabath: Maer heeft
boven dien te Wijve ghenomen Jezabel d
Dochter Methaal des Coninck van Sy-
don. Ende hy gingh ende diende Baal/ hem
aenbedende / ende hy stelde den Baal eenen
altaer in Baals tēpel/de welke hy in Sama-
rien gebout hadde/ende hy plantede een ha-
ghe of boschken. Ende hoopte zijne wercken
op/ende vergramde den Heere/ den God I-
sraels boven alle Coninghen Israels / die
voor hem gheweest waren. Dit is ghesept
van Achab. Maer wie en siet niet / dat hy
daeromme niet ghestraft en werdt / om dat
hy yet/beroerēde des Heeren Religie/innege-
stelt/ende de wettē daer toe behoorende ver-
condicht heeft : maer dat hy teghens Godes
wet/ de Afgoderie heeft ghevolcht / niet al-
leene die / de welcke Hieroboam hadde ver-
dicht / maer oock de ghene daer Baal mede
ghedient werde. David/ Salomon/ ende E-
zechias hebben inder Religien eenighe orde-
ninghen ghestelt / niet alleenlicken vry van
straffe/ maer oock met lof / ende prijs/want

zy niets en hebben inneghestelt / twelck de Wet des Heeren wederstreet: maer veel eer sodanighe dinghen die daer mede over een stemmeden / ende die totte eere des diensts Godes behoorden. Waeromme segghen de Papisten seer oneyghentlicken den last die vander Overheyt niet toe te comen / omme Kerckelicken Wetten inne te stellen / op dat zy niet vallen en souden inde sonden / ende den ondergangh Hieroboams ende Achabs. Twelck zy dan recht souden segghen / indien daer eenighen twist waer van ondeughende Wetten / ende ghewoonten / ghelijck als van Hieroboam / ende Achab inne ghestelt zijn / de welcke hare Coninckliche machten schendelijcken misbruyckt hebben.

Dat by der Overheyt des Religions versorginghe / ende de innestellinghe der kerckelicke Wetten sy.

Wy dan ghevoelen hier van sonder eenighe beveynstheydt / Aldus: Ghelijckerwijs beneffens eene deuchtsame Overheydt des Religions Overste macht / ende versorginge ghestaende is / zoo is oock by hem de instellinghe der Kerckelicke gheboden / ende de reformatie of verbeteringhe van die dinghen / die inde Religie vervallen zijn. De natuere vande wetghevinghe selfs / en lijdt noch en ghedoocht niet / dat die luyden souden ghebieden of wetten voorstellen / by den welcken gheen macht en is hare wette te beschermen / ende van den wederhorighen straffe te nemen: ende dat soodanighe Overheyt de selve souden beschermen ende wreecken / in wiens macht niet en soude zijn wetten te stellen / die zy selver soude beschermen. Die de macht heeft onder de menschen te ghebieden / diens werck ist oock gheheel ende al / van den over-

treders der gheboden straffe te voorderen.

Ick weet dat het die vande Overheydt toecoemt/ dat sy niet alleen straffet de overtrederen van hare gheboden/ maer oock die des Heeren gheboden overtreden. Maer tis een ander saeck so der gheschille is vande kerckelicke wetten/ de welcke niet wtdruckelicken van Godt/ noch van zijn Apostelen inne ghestelt of vercondicht/ maer van menschen om de diensten der kercken ingheuoert zijn. Alhier en betamet waerlijcken niet dat sy/ die van minder authoritept zijn/ inde kercken wetten souden stellen/ de welcke de hoogher macht souden moeten beschudden ende beschermen.

De alderminste sorte van menschen can oock de wetten beschermen/ maer de selue inne te stellen/ en can niemant doen/ dan de hoochste/ door wiens autoritept ende hooch aensien/ de minste tot ghehoorsaemheyt van dien werden ghedwonghen/ ende den welcken vanden Heere de macht ghelaten is/ den onghehoorsamen te straffen. Dewijl sy dan die luyden/ die sy segghen de kercke te representeren/ toelaeten de instellinghe/ ende vercondinghe der kerckelijcke wetten/ ende de Overheydt niet anders en laeten/ dan de bewaernisse ende wraeke: wat doen sy doch anders/ dan dat sy de minste ende de onderdanen/ het bysonderste der hoogher machten toe eyghenen/ en tselue den meerderen/ den welcken alle sielen ghehoorsaemheyt schuldich zijn/ ontnemen: ende de schickinghe Godes alsoo verkeren/ makende vande onderdanen wtgheuers/ ende vande wetgheuers

weder

weder onderdanen?

So ghy voorder vraecht/waer den kercke-lijcken menschen/de macht van wettē te stel-len her comt/ wat sullen sy doch connen by brenghen/daer mede het ghene dat sy soo vermetelick verseeckeren by hem sal connen werden beuesticht: daer de meerderheyt is (segghen sy) daer is de authoriteydt om te ghebieden/ ende de anderen moeten noot-saeckelicken ghehoorsaem Recht/ maer de meerderheydt is van Gode de Ouerheydt/ niet den kerckelijcken menschen/ ghegeuen. Sy berleden hem met kercke/ wiens macht sy segghen te bedienen. Maer de kercke en is gheen macht gheleuert wetten te maeken/ dan haer is veel eer belast een nedericheydt om te hooren/ ende te ghe-hoorsaemen. Hier op werpen sy voor/dat Christus sept. Segghet de kercke: ende in-dien hy de kercke niet en hoort / hy sy u als een Heyden / ende openbaer Son-daer.

Daer de meerderheyt is/daer is ooc de macht om te ghebieden.

Segghet de kercke.

Jck antwoorde daer op. De kercken Godts/ en waeren doen ter tijt/ van gheene vroome ende ghetrouwe Ouerheyden voor-sien. Waeromme dat de oordeelen/ tus-schen broeders ende broederen ghebruyckt werden inde kerckelijcke vergaderinghen/ onder den Ouderlinghen/ ghelijckerwijs oock gheveurt is inden Christen kercken die vander Apostelen gheplantet zijn. Maer dier menschen ghesteltenisse is veel beter de welcke door de weldaet des Heeren Christen Princen/ en Ouerheydē verreregen hebbē/ be-neffens de welke de meerderheyt/ de macht/

de

de wetgheuinghe ende de regieringhe/ niet alleenlicken inden waerlicken/ maer oock inden geestelicken saecken is bestaende. Het is inder waerheyt de alder schandelicste dwalinge/ datter vele van een Christelicke Ouerheyt geen ander geuoelen en hebben, dan vande wereltlicke heerschinghe/ wiens macht alleenlicken bestaen soude inde kennisse der wereltlicken saken.

Of den kercken raet wt het authoriteyt der kercken recht sy tune gestelt.

Sy segghen/ tis noch billick noch recht/ noch reden/ noch God en heeft niet inneghestelt/ noch verordent/ dat de gheheele/ ende gantsche kercke gantsch gene authoriteyt en soude hebbē/ ende datmen tgeheele lichaem/ minder soude toe staen/ dan verscheydelicken eenige of yeghelijcke lidt-matē. Ende nochtans en cant niet gheschieden dat de gantsche kercke/ ouer dit gheheele groote ampt voorsie. Waeromme soo isset van noode/ dat inde kerckē/ gelickerwijs als in alle borgerlicke rechts gebiedē/ inde plaetse van dit gāsche lichaem der kercken/ eenighe vanden kercken werden vercoren/ ende door haer authoriteyt beuesticht/ omme den dienst waer te nemen/ daer ouer hem de gantsche kercke eenmael ghestelt heeft.

Jck antwoorde tis billick/ recht ende reden/ dat de kercke hemluyden ghehoorsame/ die van Godt hem ghestelt is/ dat sy haer laet onderwijsen/ leyden/ ende reghieren/ ghelijck een Lichaem dat onder thooft staet/ ende tselue ghehoorsaemt. Tis mette menichte soo ghestelt/ dat sy een leydsman vā noode heeft/ niet dat sy eenige macht soude hebben om te regieren/ noch Godt en heeft

heeft zijne kercke alsoo niet inne ghestelt/dat
o haer seluen/met haer eyghen authoriteyt
ouden regheeren: maer om gheregheert/
nde als een cudde van den Herderen geleyt
e werden. Sy meenent gantsch vreemt/ende
nghehoort te wesen / indien men t'gantsche
ichaem minder soude willen toe-staen/dan
erschepdelicken eenighe litmaten. Noch-
ans is thooft/voor so veel angaet de macht
om te guberneren/meerder van God ghege-
ven/dan het vorder gheheele lichaem. Alleen
Moses heeft meer machts ende autoriteyts
gehadt/dan de gantsche Israelsche Kercke.
Aldus en isset niet vast tgene sy segghen/dat
de macht omme kerckelicke Wetten te ma-
ken/wt de authoriteyt der kercken tot hem-
luyden (die sy verkiest ende bevesticht) soude
comen. Alle macht seydt de Apostel / is van
Gode inne gestelt. De kercke en cā niemant
overleveren/dat sy selver niet en heeft/ want
sy en heeftet niet ontfanghen.

Yemant sal nu segghen: Nochtans gheeft de Apostel 1. Corin. 6. den Kercken macht/ Rechteren te stellen / de welcke tusschen den eenen broeder/ende den anderen souden oordeelen. Ick antwoorde: Men moet onderscheyden tusschen den stant der Kercken/ die doen ter tijdt was/ende de gheene de welcke nu is/ghelijckerwijs ick hier te vooren noch vermaent hebbe.

Van tghene Paulus 1. Corinth. 6 schrijft van de rechteren by de kercke inne te stellē.

Voorder spreeckt hy aldaer bescheydelijcken van de gherechts saecken / de welck tot het ghebruyck/ende het onderhoudt van het teghen-woordighe leven behooren / welcke oordelen sy nu wereltlijcke achten/ende van-

de Kerckelicke afscheyden. Indien der kerc-
ken macht om te oordeelen hier wt enckelic-
ke can werden beweesen / soo moest hem de
selve ghegeuen zijn/niet alleenlicken in kerc-
kelijcken/ maer oock in Wettelijcken saken,
de welcke sy der Ouerheydt nochtans ghe-
heelijcken toestaen. Indien de kercke van
Corinthen doen ter tijt Christelijcke Ouer-
heydt hadde ghehadt / en soude de Apostel
gheen reden ghehadt hebben om te segghen/
die inder Kercken veracht zijn deese stelt/
want de Rechters en souden niet Hey-
densch noch Wereltsch gheweest zijn / maer
Christenen / vande welcke de gheloovighe
bequamelicken gheoordeelt hadden connen
werden.

Maer alsoo de Christenen doen ter tijt onder
een Heydensche ende ongheloouighe Ouer-
heydt leefden/heeft hy hem vermaent dat sy
sodanighe gheschillen onder hem selven sou-
den beslechten / daer toe eenighe Rechteren
verordineert hebbende/op dat sy onder soo-
danighe Rechteren tot schande vanden nae-
me der Christenen niet en souden twisten:
waer wt men gheen ghewissen reghel en can
trecken van recht /ende ghebieden der Kerc-
ken /twelcke de Christen Princen/ende rech-
teren onderworpen souden weesen. Soo
zijn wy dan van gheheel ander ghevoelen/
dan die zijn/de welcke de Christen Ouerheyt
de macht ontkennen / omme Kerckelijcke
Wetten inne tē stellen. Maer verseeke-
ren vastelijcken / dat alle de macht met de
welcke autentijcke wetten ghemaeckt wor-
den /die de ghemoeden der onderdaenen be-
dwin-

owingen/ sy zijn dan Burgherlijck of Kerckelijck/toecomt niet de Kercke/dat is de menichte der gheloovighen ende onderdaenen/ niet haere Dienaeren inden Woorde Goodes/maer eyghentlijcken ende gheheelijcken der Overheydt / de welcke over haer ondersaeten een volmaeckt ghebiedenis ghegheven: Derhalven sy / die het Ampt des Overheydts bedienen/inder heyligher Schriftueren/Goden ghenoemt werden/welcke eerlijcke naem wy niet en Leesen/den Priesteren opt ghegheven te zijn. Self de reeden/ende de natuer van te guberneeren/en can niet verdraghen/datter in een volck/twe autentijcke machten souden weesen / twee verscheyden wetghevingen/ende heerschappien/ten waer dan dat deen den anderen de macht voort gaeve/ghelijckerwijs alsser in een lichaem geen plaetse en can weesen voor twee Hoofden. Laet die Heydenen ende ongheloovighen/de welcke in de eenicheydt des waerheydts niet en Leeven/maer inde verwarringhe der loghenen/haer verscheiden wetgheveren ende Overheden hebben/ andere waerlicke/andere Gheestelijcke/ wiens gheheele leven wereltsch/ende wiens dienst Gods/niet anders en is/dan een kerckelijcke superstitie. De Christenen zijn alomme heylich/den naem ende de heerlicheydt Christi opghewijdt/ende toegheheylicht/niet alleenlijcken inden Kercken/ende Kerckelijcke ghewoonten/maer in alle haer leven/tot allen plaetsen/tot allen tijden/in allen dinghen/in allen handelinghen ende werckẽ:so dat volgende de vermaninge van den

T'groot verschil tusschen de Heydenen eñ Christenẽ.

den Apostel 1. Cor. 10. of zy eten / of zy drinken / of wat zy anders doen / sy doent alles tot de glorie Godes. Ende totten Coloss. int iij. Wat zy doen met woorden / of met wercken / zy doent inden name ons Heeren Jesu Christi ende God den Vader door Hem / dancksegghende. Daeromme en mach sulck onderschept van kerckelicke of wereltlicke Rechten / by hem gheen plaetse hebben: want in hem niet en is dat werelts zy / als een Volck wesende / dat zynen Godt ende Heere heylich is. Selfs oock de Overheydt is heylich / niet werelts / hare macht is heylich / hare wetten zijn heylich / het sweert der boosen ende Godloosen wreker / ende daer mede dat Gode den oppersten Wetghever / Rechter ende wreker / dienste ghedaen wert / is heylich. Selfs onse lichamen zijn litmaten Christi / ende onse litmaten / Tempelen des Heylighen Geests: eñ ons is bevolen Gode groot te maecken ende te glorificeren / niet alleene inden geest / maer oock met onse Lichamen / 1. Cor. 6. Tmoet dã verre vãde kercke Christi zijn / dat zy eensdeels heylich / eensdeels onheylich soude wesen: Int aẽsiẽ heylich / maer achter onheylich gelijck eẽ Afgod / twelck vã vorẽ eẽ glants eñ schoon schijn heeft / maer van achteren van vuylicheyt / ende spinnecoppen gheweef / vervloeckelicken ende walghelicken is.

By de Christenen en moet gheen onderschept zijn / tusschen geestelick e eñ w reltlicke rechten.

Of nu yemant voorworp / dat alle der Christenen leven niet heylich en is / maer datter seer veele zijn die alder ongeschicktste leven / om de welcke in een Christen ghemeente / den Wereltlicken Wetten plaetse soude moeten werden ghegheven. Hier op antwoorde ick / tis

Oft om de werltlicken / De weerlicke rechten by den Christenen plaetse moeten hebben.

'tis waer/dat ghelijck in de menichte vande Christen gemeente meerder quade menschē zijn dan goede/so oock meer wereltlicke dan heylighe zijn/onreyne dan reyne / de welcke door strengicheyt der rechten / te straffen eñ te bedwinghen zijn. Hier wt en volcht nochtans niet/dat de wetten vander Ouerheydt/ door de welcke ouer de sodanighe straffe gedaen/ende het lichaem der Kercken/vander booser ende onreyner menschen doen / ende manieren gesuyvert wert/werelts ende niet heylich noch kerckelick en souden zijn. Want ghelijckerwijs als onse aentocht daer mede op de vuylicheyt van onse lichamen soo ter neuse als ten monde wtsnuyten/ wt hoesten/ ende wtwerpē/daeromme niet onreyn en is/ om dat sy de onreynicheyt wt onse lichaem verdrijft:so en zijn oock de wetten niet weereltsch / door de welcke der Kercken vuylicheden met de macht/ende authoriteyt des overheyts werdē wtgereynicht. Hoe salt werelts connen zijn/twelck den Christenen niet en gedoocht werelts te wesen: maer de selve oock tegens haren danc/tot een heylich schijn des levens dwingt? was het niet een werelts schendelick stuck/dat de Corinther met zijn stiefmoeder maech-ouerspel bedreef? gewisselicken iae. Sullen sy dan daeromme seggen/dat het woort vanden Apostel/daer mede hy hem geboot wter gemeente te verdrijven/een werelts en niet een kerckelic oordeel sy geweest? sy/die kerkelijcke wetten willen innegestelt te werden/ daer by de bose ende groove sondighe menschen vande ghemeenschappe der Geestelicker handelingen wer- Ghelijckenisse.

den afghehouden/sullen die oock segghen/d selue werelts te wesen/ende niet veel eer hey lich ende gheestelick? ende hoe sullen sy da werelts connen zijn/indien soodanighe wet ten van-der Ouerheydt werden inne-ghe stelt?

Wat het sy Kerckelick te wesen.

Sy zijn oock heylich/seggen sy/die vand Ouerheyt inne gestelt zijn/maer niet kercke lick. Waeromme niet Kerckelick? want seg ghen sy/sy en worden niet innegestelt vand Kercke seluer/of van den Kercken raedt/ by wien de macht vande Kercke bestaet. Is dan alleen Kerckelick/dat ghehandelt wer vande Kerck/of van eenige die wt ghecose zijn/door de macht der Kercke? wat salt doch connen verhinderen dat sulcx niet oock Kerc kelicken en soude zijn/dat noch vande Kerc ke selfs/ noch wt haren naeme/noch door hare macht sy inneghestelt/maer dat by de Ouerheyt/van weghen ende door de cracht Godes/in zijne(te weten Godes) Kercke/to oorbaer/nut ende vorderniße van dien/ende tot wederdruckinghe van het quaet/geha n delt/ gheboden/ ende inneghestelt wert? en sullent niet school wetten wesen/de welcke noch vande schoole seluer/noch vande Rec toor der scholen/maer vande ouerheyt to vorderniße vande schole werden inne-ghe stelt? sullen gheen andere Burgerlicke wet ten wesen/ dan die vande burgheren selfs/ of door de burgherlicke macht ghemaeckt werden? tsy verre. Ghelickerwijs met recht burgherlicke wetten ghenoemt werden/ de welcke by Keyseren/ ende de andere Ouer heyden ten oorbaer vande Burgheren inne-

ghestelt

ghestelt werden:soo werden sy niet recht ooc kerckelick ghenoemt/de welcke tot vorderinisse der Kercken van Keyseren/ ende Ouericheyden werden gheboden. De spreucke der rechtsgheleerden/en is my niet onbekent daer sy seggen/wat yegelick ghemeente hem selfs in plaetse van wetten stelt/dat selue die stadt eyghen sy/ende sulcx burgherlick recht ghenoemt wort. Maer hier en tusschen/ soo noemen sy in hare onderscheydinghen alle Ouerheydē/burgerlicke te wesē/die tswaert voeren tot straf van den bosen/gelijck sy ooc dese hare wetten burgherlicke heeten: naerdien onwedersprekelickē is/dat niet alle Coningen/Princen/ende Ouerheden/vande gemeente/ende de burgheren en zijn vercoren. Dus langhe dan / hebben wy meer-der dan recht soodanighe lieden gheantwoort/ de welcke de instellinghe der kerckelijcke wetten ontkennen ende wedersegghen die vande Ouerheydt eyghen te zijn. Laetse maer aenmerckē der Christelijcker Keyserē gheboden/ ende besien of veele van dien niet kerckelick en zijn/ daer sy ghebieden vande hooge drieuuldicheydt/ eñ van het alle ghemeyne ghelooue/ ende verbieden datmen daer ouer opelijcken niet en twistrede: Daer sy belasten van niet te Herdoopen/ van Beelden ende ghelijckenissen/van vierdaghen/ van t'ghetal der clercken/soo wel van de groote als vande andere Kercken/ vande oordeninghe der Bisschoppen ende opsienderen/ ende der anderen gheestelijcken/ vande Kerckelijcke goeden ende saken/ vande heylighe diensten/ vande placetsē

Der Christelijcken Keyseren Christelicke geboden.

der bedingen/ende andere dierghelijcke di
ghen/gantschelicken tot de dienst Godes e
de Kercke behoorende.

De overheyt sal in Religions saken versorghen.

Laet ons nu vervolgende sien/welcke o
ser Religions saken der Overheydt comt
versorghen. Want alzo voor alles de sorge o
haren hals leydt/omme de Christen Relig
inne te stellen/ende te regeeren / streckt he
hare macht wt / in t'ghene wy alhier sulle
segghen.

Kerckendienaren.

Ten eersten/ dat sy Kerckendienaren ste
daer sy niet en zijn/dat zyse selver kiese/ of b
andere door haer ghebot vercoren zijnde/b
vestighe. Want ten betaemt niet / datter y
mant inde Kercken eenighe openbare dien
sten bedient/sonder de authoriteyt des open
baren machts. Ghy sult segghen/maer dae
is anders ghedaen inde eerste Kercken/ ind
welcke der kercken opsienders vanden Die
naren ende tvolck vercoren werdē. Ick an
woorde/ soodanich was doen den stant de
kercken:dat de Dienaren niet anders verco
ren en consten werden / door dien sy van ee
Christen Overheydt versteken waren / wil
ghy de gewoonte ende t'gebruyck dier tyde
wederhalen/haelt al voren weder de ghestel
tenisse ende ghelegentheyt dier tyden.

De ordeninghe der Dienaren.
De boose weeren/ende de twistighe bedwingen.

Maer sy sal inde verkiesinghe der Diena
ren wijslicken ende met een groote voorsich
ticheyt handelen/niet anders soeckende/da
dat de Cudde des Heeren sy versorcht. S
sal Mannen verkiesen/die niet alleen vroom
maer bequaem zijn/ om te leeren. Sy sal Si
monie ergher als honden en slangen blieden
De manier van verkiesen sal sy ghebruyc

ken/

ken/ die den kercken aldermeest vorderlicke
ÿ. Ende alzoo sy hare selven/ tot allen din-
ghen hier toe behoorende/ niet en sal connen
ghenoech doen/ sal sy hier inne t'behulp/ende
den dienst van ghetrouwe ende Godvreesen-
de Mannen ghebruycken / tsy de selve inden
dienst des woorts/of in eenighe andere orde-
ninghe zijn/ op wiens schouderen sy dese sor-
ghe nederlegghen sal: soo nochtans/ dat sy
kennisse draghe vande vercorene/ ende die
bevindēde bequaem te zijn/met haer macht
ende authoriteyt bevestighe.

Daer nae salse inne stellen de ghereghelt-
heyden der Dienaren/naer de noot der kerc-
ken / op dat elck eene naer de mate by hem
van den Heere ontfanghen / die Cudde des
Heeren ghetrouwelick diene / het onnutte
ghespuys sal sy vande krebbe verdryven/ de
sondighende Dienaren salse straffen / ende
verbeteren/die nu der kercke met een schan-
delick leven ergelicken zijn / of met ongeson-
de leere verleyden / sal sy van haren dienst
verlaten/de oneensse sal sy vereenighen / de
twistighe bedwinghen/ ende sal met grooter
vlijt versorghen/datter vrede ende eendracht
tusschen den Dienaren onderhouden werde/
tot opbouwinge der kercken Christi.

Daer naer sal sy met een gheduyrlick wa- *Datter ghe-*
ken versorghen dat het woort des levens ẽn *sonde leere*
des salicheydts/ naer de Evangelische inne- *inde kercken*
stellinghe Christi/wettelicken/ bequamelic- *werde be-*
ken/ende ghetrouwelicken de kercke werde *waert.*
voorghestelt/waer aen onse gheheele leven/
ende heyl ghelegen is/ende sonder de welcke
de reden van alle reghieringhen beswijcken

ende verdwijnen moet. Waer door het Israelitische Rijck bevolen werde / dat sy het Boeck des Wets ghestadelicken in handen draghen / lesen ende herlesen souden : van ghelijcken behoordt oock een Christelijcke Overheydt / het Boeck des nieuwen Testamendts ghestadelijcken te handelen / ende te lesen : op dat sy soo veel te seeckerder besorcht mach zijn / der kercken de ghesonde leer voor te doen stellen. Hadden de Christelijcke Overheyden sulcks ghedaen / daer en soude in de kercke Christi door de bedervinghe vande leere / sodanighen Zee van dolinghen ende verleydinghen niet overghelopen /noch bevloept hebben gehadt.

Ende och of de nootelicheydt deser saecken huydensdaechs aenmercken wilden sodanighe Princen / de welcke hem vande reformatie der Religien beroemen.

De rechte bedieninge der Sacramenten.

Ten derden / sal sy naer de leere / de naeste sorghe te werck legghen aen de Sacramenten / van Christo onsen salichmaecker ingheghestelt / dat de selve wettelijcken / betamelijcken / ende Christelijcken werden bedient : ghelijckerwijs wy lesen / dat van oudts by de Christen Keyseren ghedaen is gheweest.

Die gene die wten Heydenen/of wten Joden / tot het Christen gheloove bekeert souden werden/heeft de Keyser Justinianus in Nouellis constitut. 144. Inngheghestelt ende gheboden / dat naer tverloop van twee Jaren eerst souden werden ghedoopt / op dat sy midler tijdt in den gheloove onderwesen

ende

ende gheproeft mochten werden.

Ten vierden sal sy oock acht hebben opte kerckelijcke ghebruycken ende ghewoonten/ de onnutte/ ende veel meer de schaedelijcke gantsch wech nemen/ende de overvloedighe af snijden/de onreyne suyveren/ de vervallene weder op helpen : ende de ghene die der Heydenen Religie eyghener zijn dan der Christenen/ sonderlinghe die met het woort Gods strijden/ sal sy verre verbannen. De Kercke-lijcke ghebruycken.

Ten vijfden sal sy met strafheydt der rechten/ soo wel den Dienaren als het ghemeene Volck/ in behoorlijcke plicht onderhouden/ op dat die hare diensten ghetrouwelijcken waernemen/ ende dese hem vlitelicken teghenwoordich laten vinden / in alle kerckelijcke vergaderinghen / tot het ghehoor des woordts/ tot de ghemeenschappe der ghebeden ende Lofsanghen des Heeren/ ende tot de bedieninghe der Sacramenten: mitsgaders dat sy hare kinderen vlijtelijcken wtschicken/omme inden Catechismo onderwesen te werden. De dienaren ende t'volck inbehoorlicke plicht houden.

Ten sesten sal sy over de schoolen gheensins de minste sorghe nemen. Want hier wt connen de kercken groote vruchten ende profijten ghebeuren / bysonder in dese onse tyden / inde welcke alle t'ghene/ dat tot Godtsvruchtichheydt / ende tlicht der kennisse dienen mach / vast aen den dach comt: maer sy moet voornemelijck versorghen / dat ymmers de ieucht niet onachtsamelicken en werde op ghevoet. Datter goes de Scholen zijn.

Ten sevensten sal sy met goede wetten/ en metten gheessel des tuchts/ opsicht hebben/

De ſtraffe der onderda- nen.

op alle harer onderdanen manieren/ſonder- linge van Dienaren/Querſten/Ouderlingē/ ende alderhande amptluyden; bedwingende niet alleene ouerſpel / hoererien/ dronken- ſchap/dieverie/moort/ende allerley ghewelt ende booſheyt/twelck oock Heydenſche O- verheyden doen: maer mede Godlooſheyt/ laſteringen/ketterien/kerckroof / ende kerc- verſmadinge ende verlateniſſe.

De kercke- licke goeden te bewaren.

Ten achtſten ſalſe ooc met een ſonderlin- ge vlijt/ſorge dragen voor de geeſtelicke goe- deren/niet gedoogende dat hier van yet ver- looren gae. Daer aen ſalſe verſorghen/dat ſy tot haer behoorlicken eynde / wettich ende ghetrouwelick verſterct werden / op dat de kercken dienaren bequamelicken mogē zijn gevoet/de arme weeſen ende weduwen van onderhout mogen zijn verſorcht/ende tot al- le andere behoeften / ende noot der kercken mach zijn voorſien.

Hoe de O- uerheyts vā heyts ſal ſor ge draghen.

Yemant ſal nu mogen ſeggē : hoe ſalt mo- gelicken zijn dat de Ouerheyt de verſorgin- ge van alle deſe dingē/beneffens de regerin- ge van Burgerlicken ſaken ſal connē dragē? daer op antwoorde ick/ſal ſy den raet volgē van Jetro/moſis ſwager/daer van wy Exo. int 18. leeſen. Sy ſal wijſe ende Godvreeſen- de mannen ſtellen/inde welcke waerheyt is/ eñ die de gierichepyt hatende / de vroomheyt ende gherechtichept beminnen. Sy ſal haer laſt op de ſchouderen van deſe verdeelen; ſoo doch/dat ſy behoude wat dat het meeſte ſy/ maer dat de minder ſakē by deſe verhandelt mogen werden. Hier toe zijn by ſommige O- verheden eenige gerechts bancken verſchei-

delicken

elicken inne gestelt/alwaer van lichte saken
usschen den eenē broeder eñ dē anderē wert
eoordeelt. Voorder zijnder Consistorien so-
nen die noemt/de welcke zijn als eenē kerc-
enraedt/ende t'gheene tot goede manieren
ehoorlijcken is. Mede zijnder in eenige ge-
nepnten school-oversten by der Overheydt
nne ghestelt/die den last vande versorginghe
er Schoolen zijn draghende. Door dusda-
ige verdeelinge gheschiet het/dat de Over-
ept de oversorge van alle dese sakē can dra-
en/ter wijlen die diensten volbracht werdē/
an eenige gestelde Dienaren/Rechterē/ver-
orgers ende school-overstē. Maer de macht
nde authoriteyt wert voor de Overheyt be-
ouden. Nu so suldy moghen segghen/ wat
orter dan den kerckendienaren/de opsien-
ers/ende den Ouderlingen gelaten/indient
e Overheyt toecomt te versorghen de kerc-
en/de Dienaren/de Leere/de Sacramen-
en/de gewoonten ende t'uyterlicke gebaer/
e Consistorie de Schoole ende de Geestelic-
e goeden? dit beantwoorde ick. De bedie-
inge wert hem ghelaten/waer toe sy verco-
en ende ghestelt zijn. De Overheyt en leert
niet/noch en bedient gheen Sacramenten/
maer dit doen de Dienaren in der scholen en
eert de Overheyt oock niet/maer de school-
meester. Inder Consistorie en oordeelt de O-
verheydt niet/maer die van haer totten sel-
ven dienst ghestelt zijn. Ende nochtans is
deser aller hooghe authoriteyt ende macht/
niet vanden Dienaeren/maer vander Over-
heyt: rechts als in een welghestelde huysin-
ghe de authoriteyt ende de macht/van alle

Wat den Dienaren eñ opsienders gelatē wert/ indien des religions versorginge d'overheyt toecomt.

 tghene

t'ghene datter te doen staet / den Huysvader toecoemt / dan den arbeyt ende de bedieninghe tot den Hoof-meesteren / ende huys-ghenooten : By dese onderscheydinghe werdt den Kercken-Dienaeren ghenoech ghelaeten.

Och of sy hare dienstē getrouwelickē / wijselijcken / ende oorbaerlijckē bedienden. Twelc soo sy doen / zijn sy double eere waerdich : ende zijn in haren arbeydt by de hooger macht niet te verhinderen / maer veel eer te helpen. Hem is bevoolen de leeringhe des woorts / niet de heerschinghe ende hooghe authoriteyt / seyt Chrysostomus / sy hebben de plaetse van Leeraers / van Raetsluyden / van vermaenders / niet van gebieders der wetten ende instellinghen.

Chrisosto-mus.

Hier moet dā wt volgē / sult ghy seggē / dat alle dese dinghen tot de Religie behoorende / inder Kerckē gehādelt werdē / niet door Goddelicke maer door menschelicke authoriteyt : ende dat de Kerckendienaren geen dienaers Gods / maer des Overheydts zijn / naerdemael ghy alle de versorginghe ende regieringhe der Religien / des Overheyts macht onderwerpt. Daer nochtans de Heylige schrift ghetuycht de Kerckelijcke diensten niet van de menschen / maer van Godt te weesen / die in zijn Kercke ghesteldt heeft / andere tot Apostelen / andere tot Propheeten / andere tot Evangelisten / andere tot Herders ende Leeraers in der wercken bedieninge / ende soo voorts.

Ic antwoorde / dat het woort des Evangeliums / de Sacramentē eñ de kerckelijcke

bedieningen van God zijn / en wederstrijdt onse ghevoelen niet. Want of men seyde/de Christen Religie is niet wten mensche/maer wt Gode/ hier en volcht niet wt/daeromme en behoort de Overheydt gheen sorghe van dien te draghen. Selfs de macht vander Overheydt is wt Gode/ende nochtans werden alle saken die daer toe behooren / by de menschen bedient. De Priesteren/ ende de dienaren des ouden Testaments waren wt Gode / als van ghelijcken oock al zijne heylighe dinghen: dat heeft nochtans de vroome Coninghen niet verhindert van des te min haer sorghe te draghen/ende de Dienaren te stellen. Dat meer is / hier wt can de Overheydt meerder bevesticht werden/omme de Religie te versorghen / Dat sy weet/ sulcks vanden Hemel af innegheestelt te zijn/ datter vrome ende gheleerde Mannen souden werden vercoren/die de leere des waren vromicheydts ende levens de kercken Christi leeren ende Godes verborghentheyden wt deelen souden. Dit en volcht oock niet dat is sulcks vande Overheydt inne-ghestelt / daeromme en isset niet wt Gode/naer dien de Overheydt een Dienaer Gods/ende hare macht/ Godes macht sy: hoe en soudt wt Gode niet zijn/tghene dat door tghewelt zijnder machten/wel ende wettelicken wert inne ghestelt? de leeringhe Christi is wt Gode/zijn Sacramenten zijn wt Gode: de bedieninghe / daer door de selve verdeelt werden is wt Gode: de macht vande Overheydt door de welcke dese kercke Christi wettelickē verhandelt/ende alle wederstrijdende

dende sake verdruckt werden / is wt Gode ende yemant sal noch twijfelen / of de kercke licke diensten wt Gode zijn / indien zy vande Overheydt werden verhandelt: maer hy en sal niet twijfelen / indien sy vande ghesmeerde Papen verhandelt werdē / geensins om niet, maer om gladt ghelt: niet eenvoudelicken naer twoorschrijve Godes / maer vervalscht, ende verre van twoort Gods verschillende: ende dat sy volbracht werdt / niet tot opbouwinghe / maer tot vernielinghe vande ware vroomheyt / ende tot het alder schandelickste ghewin.

Van wat ghevoelen D. Henricus Bullingerus dese sake aengaende sy, sal de goethertighē Leser mogen bevinden in zijn Huysboeck, inde ij. Decade het vij. Sermoon, daer hy mede met voorraet van dese sake handelt, achtende derhalven onnoodich tselve alhier by te voeghen, aenghesien het selve Huysboeck nu al over lange in Nederlantsche sprake overghestelt, verscheydelicken gedruct, eñ in eens yegelijcken handen is.

A

Extract wt Rodolphu. Gualter. in zijn Homilien / op de wercken der Apostelē aldaer ghenomen / Capittel 1. verset. 23. Homilia 9.

VVAnt alzo Petrus dese gheheele sake heeft willen betrecken aen de kercke / en heeft hy het oordeel der kerc-

kercken niet connen voorbp slaen.

Ende onlangs daer naer:

Alzo is bysonderlingh ghedenckweerdich dat exempel vande eerste kercke / daer door wy vermaent werden/ dat de verkiesinghen eñ institutien der Dienaren des woorts ende der kercké/ niet in winckelen eñ verborgentlick binnen priue hupsen van weynich menschen/maer opentlick vande kercke/ende ten aensien vande gheheele kercke behoort te gheschieden/etc.

B

Extract wt Wolfgango Musculo

in zijn Locos communes de ministris verbi Dei.tit.de electione.

MAer zo ghy aenmerckt de verscheyden ghesteltenissen der kercken / ghy sult moeten belijden dat het ghene in hem selven is Apostelijck/wettelijck/ghebruyckelick/ende eender vryer kercken voechlick/den eersten tijdt vande kercke wel vorderlijcken was/maer dese onse tyden niet/etc.

C

Extract wt Rodolphu. Gualter. in

acta Apostolorum/ Homilia 9. Capittel 1. verset 23.

Oock eenighe van de ghene die hem den naem des Evangeliums beroemen/ende als reformateurs der Kercken gheacht willen zijn / en administeren de saecke niet beter.

Want

Want dese ter wijlen sy (met redene) de Mo-
nicken ende Bisschoppen wt hare quaet ge-
bruycte possessien drijven / soo en restitueren
sy nochtans de kercke hare vrydomme niet/
de welcke haer by de Tyrannighe regeringe
benomen was / maer administreren naer
haer welgheuallen / tgheene dat voortijden
van Bisschoppen ende Monicken plach ge-
administreert te worden.

D

Extract wt het Protocol of de tsamē-sprekinghe tot Embden/tusschen de ghereformeerden ende Mennonisten ghehouden. lxxx. sessie.

Menso een der ghereformeerder seyt,

OPte derde vraghe oft wy oock nieuwelinghen tot Predikers aennemen?
Daer op antwoorden wy / dat wy
gheen macht en hebben om Predikers te be-
roepen / of aen te nemen. Maer dat comt
toe de Overheydt ende der ghemeenten /
die de Predicanten behoeven. Ende wan-
neer sy ons vande ghemeenten ofte van-
de Overheydt toeghesonden worden / dat
wy de selve examineren ende inder leere
ondersoecken sullen / soo doen wy sulcks
soo verre sy goede ghetuychnisse haers voor-
gaende levens mede brenghen. Ende daer
naer als wy de selve van inder Leere on-
derweesen vinden / daer naer gheeven wy
haer ghetuycheniſſe / aen die haer tot ons
ghesonden hebben.

Noch wt het eynde der 76. handelinge daer de voorschreven Menso vraecht.

TEn tweeden/ de wijle sy segghen dat de ghemeente de Dienaers soude verkiesen/ of sy oock der Overheyt aen dese ende andere plaetsẽ daer mede onder begrÿpen? Ende wy segghen Jae.

Noch wt de 78. handelinghe daer de voorschreven Menso seyt:

HJer in bekennen wy ten eersten dat de gemeynte Godes macht heeft om haer Dienaers te verkiesen. Wanneer wy de ghemeente Godes noemen/ soo sluyten wy der Overheydt ende haer ampt daer niet buyten/ dewijle sy totter ghemeynte behooren/ ende de verkiesinghe der Dienaeren helpt/ ende sal helpen voorderen/ als een bewaerster der Tafelen ende ghebo- den Godes/ daeromme oock de Overheyt ernstelicken gheboden werdt/ t'Wetboeck altijt voor ooghen te hebben.

Acto.8/14. Acto.14/23. Tit.1/5.

5 Mos.17/18

Noch wt de 79. handelinghe aldaer de selve Menso/ antwoordende opte eerste der 8. vraeghen/ by Peeter van Coelen voorghestelt/ seyt.

VVy vinden inde Schrift verscheyden wijsen om Dienaers te verkiesen inder ghemeynte. Want Mathias wordt door t'Lot vercooren: De Apostelen hebben de Broederen ende de menichte t'saemen gheroepen. Inde verkiesinghe der Outsten hebben sy de handen opgehe-

opgeheuen/ eñ haer bewilliginghe daer me
Actor.6 de te kennen ghegheuen. Euen daerom sep
Paulus hebbe ick in u Creta ghelaten/ da
Act.13.23 ghy hier en daer Ouderlinghen inden stede
Tit.1.8 verkiesen sout. Daer wt te verstaen is/ dat d
Apostolische gemeente niet eenderley form
op alle plaetsen inde verkiesinghe der Die
naren ghehouden en heeft. Daerom oock d
ghemeynten heden sdaechs die forme moge
houden/ de welcke sy alder best naer ghele
ghentheydt des tijdts beuinden/ dewyle all
dinghen tot opbouwinghe gheschien sullen
1.Cor.13 inde ghemeynte Godes. Soo veele dese ghe
2.Cor.14 meente aengaet/ of schoon de outste vande
gantscher ghemeynte/ vercooren met raed
ende belieuen/ oock door hulpe ende beuorde
ringhe der Ouerheydt/ eenen Dienaer be
roepen/ soo wort doch de selue der gantsche
ghemeynte/ ende eenen yeghelicken broeder
soo wel den armen als den rijcken/ iae der
gantscher Burgherschap te proeue voorghe
stelt: ende oock eenen yeghelicken vry ghela
ten/ soo yemant een waerachtich manghel
mocht weten/ dat hy tselue voort brenghen
mach/ al eer de Dienaer voor der gantscher
ghemeente beuesticht wert.

E

Extract wt Musculo in Loc.com.de ministris verbi Dei, tit. de electione.

DAerom en derf een Christen Dienaer
van zijn beroepinge niet twijfelen noch
beroert zijn/ of die oock een rechte ende
Christelicke

[C]hristelicke beroepinghe soude zijn/ als hy [...]omme het Euangelie te predicken/ van een [...]ome Magistraet of Prince beroepen is.

Noch daer naer:

Der haluen en sal een oprecht ende ghetrou Christen dienaer/ haerluyder ghe-blaf niet achten/ maer te vreden zijnde [m]et het ghetuych zijnder conscientien/ ende [m]et de beroepinghe/ waer mede hy van een [w]ettighe Magistraet beroepen zijnde/ tot dē [...]net om te leeren/ gecomen is/ sal hy met ee[...]n vlymoedighen gheest in twerck des Hee[re]n voortgaen/ etc.

F

[E]xtract wte Kerckelicke ordinantie/ van Geneven/ gedruct tot Geneuen/ Anno lxij. voor Artus Chauuin beginnende de selue Kerckelicke ordinantie/ ghelijck hier naer volcht.

[I]n den Name Godes almachtich/ wy Syndiques/ cleynen ende grooten Raedt met onse ghemeente versamelt zijnde/ met het [g]helupt der Trompette ende groote Clocke/ [a]chtervolghende onse oude ghewoonten/ [o]uerghemerckt hebbende dat het voor al[le]n saken een sake recommanderens waer[d]ich is/ dat dē leere van het Heylighe Euan[g]elium onses Heeren/ in zijn supuerheyt wel [b]ewaert/ ende de Christen Kercke behoorlic[k] [...]en onderhouden sy/ met een goet regiment

ende policie:oor dat de ieucht voor dē toec
menden tijt wel ende ghetrouwelijcken on
derwesen/ende het gasthuys tot onderhou
van den armen in goeden state gheordinee
sy: twelck men niet doen en can/ten sy da
sake datter eene sekere regele ende manie
van leuen voorschreuen werde/by de welck
yeghelicken staet zijns ampts behooren sou
den moghen verstaen. Soo heeft dan on
goedt ghedocht het gheestelicke gouvern
ment/sodanich alst onsē Heere by zijn woo
vertoont ende innegestelt heeft/tot een goed
forme weder te brenghen/ omme by alle
placetse te hebben ende onderhouden te wer
den. Ende daeromme hebben wy gheor
dineert ende ghestatueert in onse stadt end
rechts-ghebieden/gheuolcht ende onderhou
den te werden de naeruolghende kerckelick
policie:als wy sien dat de selue ghenomen i
wt het Euangelium Jesu Christi/etc.

Hier sietmē wiens werc het is/kerckelicke ordinantien te maken.

Volcht wient behoort de Pastoren te institueren.

Wy hebben gheuonden dat in desen best sy
te volgen de schickinghe van d'oude Kercke
ghemerckt het niet en is dan eene selue
practijcke die ons betoont is door Schrif
tuere / te weten dat die Ministeren eers
kiesen den ghenen diemen sal stellen int of-
ficie/ onsen Raedt daer van verwitticht
hebbende: daer naer datmen hem daer pre-
sentere: ende ist dat hijt weerdich beuon-
den wert/ dat hy ontfanghen werde ende
aenghenomen/etc.

Ende

Ende naderhant:

Wanneer hy vercoren sal zijn/dat hy Eedt
oe aen handen van de Srie:de forme van
elcken Eedt eenen Minister behoorlicken
jnde/sulcx is/als hier naer volcht.

Jck beloue ende sweere dat ick Gode ge-
rouwelické sal dienen/inden dienst daer toe
ck gheroepen sy/zijn woort eenvoudelijcken
oortdragende/tot stichtinge van dese kerc-
e/ aen de welcke hy my verbonden heeft:
nde dat ick zijne leeringhe niet en sal mis-
ruycken/tot dienste van mijn vleeschelicke
heneghentheyden/ noch om te behaeghen
enighe menschen dier leuen/maer dat ickt
al ghebruycken in oprechter conscientien/
mme te dienen tot zijn glorie/ eñ tot profijt/
an zijn volck/aen de welcke ick verplicht
en.

Jck beloue ende sweere ooc te onderhou-
en de kerckelicke ordinantien/so die gepas-
eert sullen wesé/byden cleynen/grooten ende
generalen Raet deser Stadt: ende in tghene
at my aldaer te lasté gheleyt is/om den ge-
nen die gheseylt hebben te vermanen/ my
ghetrouwelicken te quijten/sonder plaetse te
gheuen eenighen haet/gunste/wrake of an-
dere vleschelicke lusté/ende generalicken al-
e het ghene te doen/twelck een goet ende ge-
rou Dienaer behoorlicken is.

Ten derden so sweere ende beloue ick de
eere ende profijt vanden Srie/ ende vander
Stadt te bewaren ende hanthouden/ my
daer toe/so veele in my is/ beulijtighen-
de / dat hem t'volck on-derhoude in goe-

der vreden ende eendracht onder tGouver-
nement vande Srie/ende gheensins te bewil-
lighen in tghene dat hier enteghens soude
mogen zijn/maer te volherdē in mijne voor-
schreven beroepinghe ten dienste als boven
zo in voorspoedige tyden als van tegenspoet,
tsy vrede oorloghe peste/of andersins.

Ten laetsten belove ende sweere ick/onder-
danich te wesen de policien eñ statuten van
der Stadt/ende allen anderen te tooghen een
goet exempel van ghehoorsaemheyt: my ge-
vende soo veel my aengaet onderworpen en
ghehoorsaem de wetten ende de magistraet
soo vele mijn officie sal toe draghen: twelck
te segghen is/ sonder te preiudiceren de vry-
heyt die wy hebben moeten om te leeren/als
het ons God beveelt/ ende die saken te doen
die onse Ampt aengaen. Ende alsulcx belove
ick de Srie/ende het volck sulcx te dienen/dat
ick daeromme gheensins verhindert en sy
om Gode den dienst te gheven/ den welcken
ick hem in mijn beroepinghe schuldich sy.

G

Extract wt Musculi Loco. com. de Mi-
nistris verbi.tit.de electione & ordinati-
one Ministrorum verbi.

Maer sos wy in dese materie gheraeckt
zijn/meene ick wel dat het den Leser niet on-
anghenaem sal wesen/indien ick hier verha-
le hoe dat de Dienaren des woordts in dese
vermaerde kercke van Bern werden verco-
ren ende bevesticht. Als de noot der kercken
vereyscht

verepſcht om eenẽ Dienaer vercoren te werden/zo wert den Dienaren des woorts vanden Raedt te kennen ghegheven dat ſy naer eenen omme ſien die ſy bequaem ſullen oordeelen/ende dat ſy deſen met ghemeene ſtemmen verkieſen/ende daer van rappoort doen aen den Raedt. Indient gheveurde dat ſy ſulcken eenen verkieſen/wiens gheloove/geleertheydt ende leeringhe niet ghenoech bekent en ſy / werdt hy van den Raedt weder gheſonden totten Dienaren / omme onderſocht ende tonderſoeck ghedaen zijnde / aenden Raedt weder trappoort ghedaen te werden/hoedanich hy hẽluyden bedunct te zijn/ bequaem of anders. Indien bequaem/ſoo wert zijn verkieſinghe vanden Magiſtraet beveſticht/ſoo hy tot eenighe kercke ten platten Landen ſal werden gheſonden: maer indien hy den Heere ſelfs inder Stadt ſal dienen / ſoo werdt zijn verkieſinghe ghebracht totten grooten Raedt / de welcke beſtaende is uten ghewoonlicken Raedt/ende wt eenighe Burgheren vander ghemeenten. Hier worden de ſtemmen vergadert met opheffinghe der handen/waer door de ghene die vercoren is/of beveſticht of gheweygher wert. Soo is dan de verkieſinghe beneffens de Dienaren des woorts/ maer de beveſteniſſe by den Raedt. De Dienaer vercoren ende vande Magiſtraet beveſticht zijnde/ indien hy ten platten Lande ſal dienen / ontfangt brieven vande ſelve Magiſtraet / de welcke hy brenght aen den Overſten dier plaetſe: daer nae alſt gheleghen is / werdt hy inder Kercke daer hy den Heere dienen ſal / voor-

ghestelt ende ghepresenteert / maer hy wo
ghepresenteert niet sonder authoriteydt d
Raedts ende der kercken ordeninghe. Wa
tot de presentatie werden ghesonden eene
wten Raet/ende eenen Dienaer des woorts
de welcke inde openbare Predicatie den ve
coren Pastoor in teghenwoordicheydt va
tvolck / innestelt ende commendeert / end
dat niet sonder ghebeden tot Godt / op da
de selve zijnen Dienaer gheduerende de
gantschen loop zijns diensts / met de grati
zijns Geests gelieue by te zijn / ten eynde h
de Kercke hem toe vertrout/profijtelijcke
ende tot glorie zijns Naems sal moghe
voor zijn.

H

Extracten wten onderschept tussch de politijcke ende kerckelijcke regheerin ghen/den Heeren Staten/by eenighe Mi nisteren inden Haghe desen Jaere lxxix vergadert gheweest hebben / overghe gheven.

Het ix. Artikel.

TEen tweeden der Overheydt Ampt/is de verachters ende vervalschers des Godtlijcken woordts/ sy zijn dan kercken-dienaers / publijcke of priuate persoonen / wt crachte haers ghebiedts te dwinghen, om der kercken den wterlijcken vrede te laten.

Het

I

Het x. Artikel.

TEn derden der Overheydt Ampt is den wterlijcken Mensche met wterlijcken straffe/ dat is/ de ghene die den wterlicken vrede der kercken verstooren/ met ghevanckenisse/ aenden lijve/ of met geltboeten te straffen.

K

Extract wt het Synodus des Iaers vier en seventich.

Het xij. Artikel.

OM de confusie ofte verwerringhe te vermijden/ die wt der verkiesinghe des ghemeenen volcks bestaen machte/ is besloten dat de Dienaers des woorts/ vander Consistorien/ ter plaetse daer sy dienen sullen/ beroepen sullen werden. Doch also/ dat hier in sonder t'advijs der Classique versamelinghe/ of twee of drie ghenabuerde kercken niet en gheschiede/ ende sullen alsoo de ghemeente voorghestelt werden/ naer wtwijsen des xiiij. Artikels Embdani.

L

Extracten wt het Huys boeck Bullingeri/ de vijfde Decade/ het vierde Sermoon.

MAer inde laetste tijden daer na doe het volck dickmael twistich ende oproerich was/inde verkiesinge der Herderen/is de ordineringe der Dienaren der gemeynte/gecomen op de ghene die wten Pastoren of Herderen/wter ouerheyt/ ende wtē volcke daer toe verordent warē. Dese noemden of stelden den volcke voor drie sonderlicke mannen / wt de welcke die wtvercoren wert/die de beste scheen. Hier van vintmen wat in Iustianiani Imp. Nouel. constit. 123

M

NAe dien mijne Heeren van ons wt sake (haer E. daer toe moueerende) begeert hebben / ende begeeren dat wy luyden haer E. Schriftelijck ouergeuen souden/ het Ampt der Ouderlinghen/ende de H. Apostel Petrus ons vermaent dat wy altoos bereyt souden zijn rekenschap te geeven/van die hope die in ons is/hebben wy sulcx mijn E. Heren niet weygeren connen/ ende geven daerom hier mede cortelijck te verstaen. Dat het

Acto. 20. ampt der Ouderlingen/effen dat selfde ampt is die wy huydensdaechs Predicanten noe-

1. Tim. 5. men/want Ouderlingen ten tijden der Apo-

1. Pet. 5. stelen / Predicanten/ende leeraers gheweest zijn ende also daer nae oock huydensdaechs predicanten mede leeraers zijn souden / dan wie geē predicant ende leeraer is/mach met recht geē Ouderling zijn ofte genoemt worden. Nu dese predicanten/leeraers ofte Ouderlinghen / zijn ten tijden der Apostelen in twee deelen ghedeelt gheweest / ende mogen

huydens-

huydensdaechs oock in twee deelen ghedeelt worden/de eene hebbē gearbeyt/ende arbeydē int woort eñ leere (als het Paulus noemt) dat is die predicken openbaerlick/hebbende sodanige gaven: de andere arbeyden niet int woort eñ leere/dat is/prediken niet inde gemeynte openbaerlic: niet daerom dat zijt niet doen souden mogen/maer daerom dat sy de gaven niet en hebben (also het niet allemans dinck en is) ofte noch niet daer in ghenoech geoeffent zijn. Dese hebben inde Schrifteur verschepden naemen / niet daerom dat haer ampt verschepden is / maer daerom dat haer ampt streckende is tot verschepden dinghen. 1. Tim. 5

Ouderlinghen worden sy genaemt /daerom dat sy voor andere Christenen/ouder/dat is/volmaecter zijn moeten inde kennisse Godes ende zijnes Godlicken woorts eñ willens. Want die een ander leerē sal/met recht geleerder moeten zijn als die gheleert wort/ als oock in allen ambachten ende hanterinoghen te sien is.

Predicanten worden sy genoemt/daerom sy Godes woort predicken/het waer dan inder Kercken openbaerlick / ofte inde huysen bysonder. Also worden sy oock leeraers ghenoemt/daerom dat sy Godes woort leeren.

Dese worden oor Bisschoppen/dat is/opsienders ghenoemt / daerom dat sy een goet opsicht hebben souden op de gheineente den welcken sy voorgestelt zijn/dat de selfde met Godes woordt / ende het recht ghebruyck der Sacramenten / recht voorsien moghen werden. 1. Tim. 3

1.Cor.12 Regierders werden sy ghenoemt/daerom
dat sy de ghemeynte Godes door het woor
Godes regieren: straffende/door twoort des
wets / dien die straf weerdich is / troosten
de door de Leere des Evangeliums / dien
die verslaeghen ende benout in zijn conscien
tie is / leerende eenvoudighen / vermanen
de die het weeten / dat sy t'gheene dat sy we
ten te werck stellen.

Hulpers werden sy oock ghenaemt/daer
1.Cor.12 om dat sy d'arme blinde luydē die inde duy
sternisse sitten/door de predicatie des God
delijcken woorts helpen / tot dat licht der
ghenaeden.

Acto.16 Daerom tot Paulo gheseyt wort / van
een Macedonisch man/coemt over in Ma-
cedoniam / ende helpt ons / dat is / Predict
ons het Woort / daer door ons / wy die in
duysternisse ende in onweetentheydt sitten /
gheholpen werden / te comen tot het licht
ende kennisse.

1.Cor.14 Ende alsoo hebben sy meer andere ver-
scheyden namē/naedien haer ampt strecken-
de is / als Propheeten ende Evangelisten.

Maer nu eyghentlick van dat de ghemee-
ne man soude moghen onderscheyden die
Ouderlinghen die int woort arbeyden / dat
is (als boven gheseyt is)die soo openbaerlic
predicken/van dien die niet openbaerlic pre-
dicken/dan nochtans gelijcke wel eenen yder
bysonder vermanen/troosten/ straffen/ende
Tit.1 leeren/zijn die ten tijden der Apostelen/Apo-
stelen / ghenoemt gheweest / ende nader-
hant Bisschoppen / maer deese andere Ou-
derlinghen.

Ende

Ende tot onsen tijden / werden die predicantē / ende dese ander Ouderlingē genoemt.

Alsoo bedienen dese nu altesamen (als gesept is) een ampt / dan alleen datse hier in onderscheyden zijn / dat dese openbaerlick inde kerck Predicken / de andere niet openbaerlick / doch effen ghelijck int bysonder te vermanen / ende te leeren schuldich zijn. 1. Tim. 5.

De predicanten zijn schuldich breeder te doen / aenghesien sy de gaven hebben / daerom oock Paulus hen dobbele eere waerdich kent / als dobbelden arbeyt doende / de Ouderlingen zijn nu alleē aen het een verbondē.

Dat dit nu also sy / ghelijck wy hier bekent hebben / ende bekennen / sullen wy gaen met Godes woort bewijsen.

Aldus lesen wy Act. 20. aen 17. verset. Van Mileten sandt Paulus na Ephesē / ende ontboot die Ouderlinghen der ghemeente / ende daer naer int 28. verset sept hy. Soo hebbet dan nu acht op u selven ende op de gheheele kudde / waer in u de H. Geest opsienders gestelt heeft / om de vergaderinghe Godes te hoeden / welcke hy met zijnen bloede vercregē heeft. In dese woorden sien wy wtdruckelijck dat de Ouderlinghen Bisschoppen / ofte Predicanten zijn. Paulus sept tot desen Ouderlinghen / datse de Heylighe Gheest tot Bisschoppen / dat is / tot opsienders gheset heeft / dan Bisschop is eygentlijck een Grieckx woordt / ende is soo veel ghesepdt / als een opsiender ofte wachter die vlijtich acht heeft opt leven der menschē. Acto. 20.

Item Paulus sepdt om de vergaderinge Gods te hoeden hoe salmē de vergaderinge

Gods

Gods hoeden / dan door het Prediken d
Godlicken woorts door ſtraffen / trooſte
vermanen? etc. ende dit alles eyſcht Paulu
als wy ſien vande Ouderlinghen.

1. Petri. 5 Wyder leſen wy inden eerſten brief Petr
aen het vijfde Capittel aldus / de Ouderli
ghen die onder u zijn (ſeyt Petrus) verma
ick die een mede Ouderlingh ben / ende gh
tuyge des lijdens Chriſti / ende oock deelac
tich der eerlicheyt die openbaer ſal worde
weydt die Cudde Gods die onder u is / d
beſorghende niet als wt bedwangh / ma
gewillichlijck / noch om geen vuyl ghewin
wille / maer met een beweecht herte / noch al
Heerſchappie voerende over het volck dat
bevolen is / maer als die de Cudde een voor
beelt gheworden zijt. Hier comt eerſt aen t
mercken / dat Petrus die doch ſelver een Pre
dicant was / ende een Leeraer / hem een Ou
derlingh noemt te zijn / gevende daermede t
verſtaen / dat de Ouderlingē Predicantē zijn

Ten tweeden ghebiet hy hier mede dat ſ
de Cudde Gods weyden ende beſorghen ſul-
len. Ende hoe wert de kudde Gods / dat is,
de ghemeente Chriſti beſorghet / door de Ou-
derlingen? dan door Prediken / leeren / ver-
Jacob. 5 manen / ſtraffen / trooſten / etc. Aengaende die
Apoſtel Jacobus daer leſen wy dus / is daer
yemandt onder u cranc / die ontbiede de Ou-
derlinghen der ghemeynte / datſe over hem
bidden / ende hem ſalven met olye. Siet wat
dingen eyſcht hier Jacobus van den Ouder-
lingen? Namentlick / bidden voor den cranc-
ken / ende met olye ſalven / dat is / met Gods
woort trooſten (want door den Olp wil Ja-

cobus

bus Gods woort ende leere des Evange-
verstaen hebben.) Hoe wel de Apostelen
door eenen tijdt lanck dat uterlijck smeeren
iet Olye/ tot een teycken der ghesontmaec-
inghe by den crancken ghebruyckt hebben Marc.6
hehadt.

Wijder hebben wy een seker argument 1. 1.Timo.3
Thimo.3. daer Paulus beschrijft / met wat
euchden een Bisschop/dat is/opsiender ver-
hiert zijn soude/ende met wat deuchden oock
erchiert zijn souden de Diaconen/ende met
vat deuchden oock verchiert zijn soudē haer
eyden Wijven / daer hy de Ouderlinghen
iet ghedenckt/ ghevende daer mede te ver-
taen dat door dat woordeken Bisschop/ook
erstaen werden de Ouderlinghen.

Item inden selfden brief aen het 5.Capit.
en het 17.verset / de Ouderlinghen die wel
egieren / sullen dubbele eere waerdich zijn/
oornemelijck die arbeyden inden woorde
nde leere.

Waer inne is die regieringe der Ouderlin-
ghen ghelegen/ als in Gods woort te predi-
ken/ Sacramenten te bedienen/in vermanē/
troosten/straffen/etc.

Wijder dat hy seydt voornemelick die ar-
beyden int woort ende leere/ stelt hy wtdruc-
kelick tweeder', ande Ouderlingen als bovē
bewesen is. Eñ wat verstaet hy door dese ee-
re/anders dan beloninge/ gevende daer me-
de te verstaen/ dat die daer van gheheel haer
werck maken moeten/ gelijck als die doen/
die beyde opentlick prediken ende eenen yder
besonder vermanen/ meerder tot haer huys
hebben moeten/als die alleen eenen yder by-
sonder

sonder vermanen etc. Want Paulus siet van stondẽ aẽ op dese woordẽ/ de Schrift seyt/dẽ osse die daer dorscht/en suldy den Muyl niet toe bindẽ/mede eenẽ arbeyder is zyns loons waerdich. Eñ leert also Paulus wtdrukelijck/dat oock de Ouderlingẽ die niet en prediken/ soo sy anders haer Ampte recht doen sullen daer van loon hebben moeten.

Aengaende de Epistel tot Tito zijnen Jongher/leert Paulus aldus : daerom heb ick u in Creta ghelaten dat ghy dat gheen dat gebrekelick is/ soude te rechte brenghen / ende in allen Steden Ouderlingen setten/ gelijck ick verordent hebbe. Dat Paulus hier door de Ouderlinghen Predicanten verstaet/ dat is openbaer / ende stemmen hier mede over een alle rechte Leeraers/die dese plaetse verclaren ende wtlegghen/ ende brenghen oock over een die naevolghende woorden/ dat hy dat hier vanden Ouderlinghen eyscht / dat hy 1.Thimot.3. van een Bisschop eyscht.

Aldus E.wijse ende discreete Heeren/hebben wy V.E.de beschrijvinge van het ampt der Ouderlinghen wt Godes woort / gelijck wy opentlijck hier van gheleert eñ gepredict hebben/alhier ghestelt. Die Heer wil V.E. met zijne H.Gheest beghenadigen/ daer met sy haer Amptẽ betrachtende over het woort Gods de handt houden moghen/dat den selven ghelijck formich in allen stucken (soo veel menschelicke swackheyt lyden can) gheleeft/ ende die ghemeynte Gods/op die rechte ware Apostolische wijse mach bedienet werden/ tot lof zijns Naems ende deser gheheeler gemeynte welvaert eñ salicheyt/twelck als dan

recht

recht gheschieden sal/so een yder hem sal beneerstighen/dat hy zijn Ampt / recht/wel eñ Christelijck bediene.

N

Extract wt de voorghemelde Kerckelijcke ordinantien van Geneven.

Volcht de derde ordre, de welcke is vande Ouderlinghen, ghecommiteert ofte ghedeputeert zijnde, byde Seigneuri totter Consistorie.

HAer offitie is acht te slaen op het leven van een yegelicken/ vriendelijcken die ghene te vermanen/ de welcke sy sullen sien feylen / ende een ongheregheIt leven leyden. Ende daert van doene wesen sal/rapport te doen aen de vergaderinghe/de welcke ghedeputeert sal zijn / omme de broederlijcke straffingen te doen/ ende dat ghemeenlijcken te doen metten anderen.

Ghelijck dese kercke ghedisponeert is/ datmen verkiese twee wten enghen Raet/ vier wten Raedt vande tsestich/ ende ses wten Raedt vande tweehondert: lieden van goede ende eerlijcken leven / sonder verwit ende vry van alle suspicie: boven alles Godvreesende/ende hebbende goede gheestelicke wijs heydt: ende men sal die soo moeten verkiesen/datter eenighe in elcke ghedeelte vander stadt zijn / om alomme het ooghe te moghen hebben.

Van

Van ghelijcken hebben wy besloten/dat de manier om die te verkiesẽ alsodanich zijn sal:te weten dat den engen Raet auisere omme te noemen/die best daer toe dienen/ende de bequaemste diemen daer toe sal connen gheuinden: ende om t'selue te doen roepen de Dienaeren om met hen daer van te communiceren. Daer naer dat sy de ghene die sy gheaduiseert sullen hebben/presenteren indẽ Raet van tweehondert:de welcke die sal beuestighen indien sy die weerdich beuint.

Naer sy beuesticht sullen wesen dat sy particulieren Eede doen/inder nauolgende manieren.

Eedt van die vander Consistorie.

ICk sweere ende gheloue achteruolghende den last die my ghegheuen is/ te beletten alle Afgoderien/Godslasteringhen:ongeschictheyden ende andere saken wederstrijdende de eere Godes/eñ de reformatie vanden Euangelie/ende den gheenen dient behooren sal te vermanen/ naer my de ghelegentheyt sal zijn ghegheuen.

Voorts/als ick yet weten sal weerdich omme der Consistorien aenghegeuen te werdẽ/ dat ick mijn behoorlicke plicht ghetrouwelicken daer inne sal doen/sonder haet of gunste/maer alleenlicken ten eynde dat de stadt mach zijn onderhouden/in goeder gheschicthept/ende inde breese Godes.

Voorts dat ick beroerende alle tgene dat tot het ampt behorẽde is/my in goeder conscientien sal quijten:ende onderhouden de ordinantien/de welcke daer ouer ghepasseert

zijn byden enghen/ grooten ende generalen
Raedt van Geneuen.

O

ALsoo het eynde/waer toe de vergaede-
ringe van een Kercke ofte ghemeente
Gods/op aerdē is streckende/niet an-
ders en is/dan dat de menschē harē Schep-
per ende verlosser in Christo recht souden lee-
ren kennen/ende hem na zijnē wille ghehoor-
samelicken dienen/tot dat sy met hem in vol-
comender heylicheyt ende vreuchde inden
Hemel vereenicht sullen worden. Soo is
onghetwijfelt daer toe van noode/niet alleen
dat de waerheydt/ende wille Gods beyde
inde vercondinghe zijns woorts ende bedie-
ninge der aenghehechter Sacramentē/den
menschē oprechtelickē voorghehouden wer-
de/maer is oock/opsicht te nemen/datse de
voorghemelde weldadē Gods neerstelicken
waernemen/ende tronwelicken te wert leg-
ghen. Hier toe is vanden Heer verordent den
dienst der geenre/die den naem der Ouderen
oft Ouderlinghen ghegheuen wert/volgen-
de de wyse van tspreecken des ouden volckx
Gods/door welcke beteeckent wort/dat tot
regieringhe ouer andere/de wyste en wel be-
dochste/ende om dieswille ooc (so veel moge-
licken is) de welbedaechste behoorē genomen
te werden. Dese Ouderlingen arbeyden
dat den eynde hier bouen vermeldet/doch
niet alle op eenderley wijse/want het ampt
der sodaninghen is/ in twoort ende leere
te arbeyden/ende der sommigher niet. Ghe-

lickerwijs dan de eerste sorte van Ouderlin
gen(wiens eygen last is met opentlicke ver
condinge des woorts Gods/ende bedienin
ghe der H. Sacramenten/als met de weyd
der sielen/de cudde Christi te weyden/ dae
omme sy oock Herders ende Predicanten g
noemt werden/beneffens den voorschreue
last/schuldich is opsicht te hebben ouer d
cudde/die haer toe betrout is/om oock in
heymelick ende niet bysonder de ghene/ di
het van doen hebben te leerē/vermanen ver
troosten/ende straffen/daeromme haer ooc
den naem Bisschop/dat is opsiender/eygen
licken ghegheuen wort. Alsoo is der twee
der sorte der Ouderlinghen/eyghen ende by
sondere last/gemerckt dat de eerste niet ster
ghenoech en zijn/het tweede voorseyde stuc
haers dienstes te volbrengē/de Predicanten
te helpen inde opsicht/ende regeeringhe de
gantscher ghemeynte/ ten eynde dat he
gantsche lichaem/ende een yegelijck litmae
der seluer behoorlijcken hem seluen dragen
de/ na wt wijsen des ghepredicten woorts
in ghesontheydt opwassen mach. Wae
by oock in sonderheydt een ander eynd
der instellinghe/ sulcker methulpers te be
mercken is/ dat alsoo de onbillicke end
onbehoorlijcke heerschinghe ouer het erf
deel des Heeren (de welcke inde regeerin
ghe van een ofte twee te vreesen waer)ver-
mijdet ende verhoedet werde. Dese gront al
so geleyt zijnde/ mitsgaders acht nemēde op
d'oeffeningen eñ handelingē die Christus in
zijn gemeēte heeft ingestelt/is voortaē lichte
lickē stuckwise te beschrijuē/welcke het ampt

der

der ghener sy/ de welcke huydendaechs tot onderscheydt vande Predicanten metten naem Ouderling/ bysonderlijck ghenaemt worden: Het is een ghebodt Gods/dat de Herders zijn woort onverualscht/ende leerlijck sullen prediken. Het licht harer goede wercken sullen laten lichten voor den menschen/ende voorschriften der cudde zijn/goede wacht houdende ouer de selfde. Hier op sullen dan ghelijck de Predicanten onder malcanderen/alsoo oock met namen de Ouderlinghen acht nemen/of sy haer ampt ghetrouwelijcken doen/ die valsch of niet leerlick/noch stichtelick leeren/ofte die een quaet leuen leyden/ vermanen/straffen ende (soot de noot eyscht)anderen kercken aengheuen/ om met meerder opsichts/naer behoorē daer in gehandelt te werden/ghelijck tblijckt wt het exempel der eerster ende Apostolischer kercke. Wanneer daer dienaers des woorts ghebreck zijn/ sullen sy-luyden omme sien/ of helpen sien na bequame mannen/die goet getuychnisse hebben / helpen roepen/die bequaem zijn met bewilliginghe der gemeente (ende met namen der Christelicker ouerheyt zijnde de besonderste litmatē der seluer)indē diēst te doē tredē. Die tpredicampt eerst sullē aenueerdē/sullen sy helpē ondersoecken in leere ende leuen/ ende indē dienst helpen beuestighen ende inleyden. Cortelijcken/haer ampt is de Predicanten behulpelijcken te zijn/om op de Dienaers der kercken(tsy datse inden woorde regheeringhe ofte aelmissen arbeyden)te letten/ de selfde te roepen/te vernieuwen/te onderrichten/als naer behooren

Ten anderen om de gantsche ghemeynte in alghemeyn/ ende int bysonder te onderhouden/ inde ghehoorsaemheyt des oprechten geloofs/ende vromē wandels/ende de selfde niet alleen in deuchden maer ooc in menichte te doen toenemen. Soo is haer ampt de Predicanten te helpen int bysonder/ leeren vermanen/troostē/ende aenleyden der menschen/ yeghelicken na zijn gauen. Ende alsoo de Heere Christus zijn Heylighe Sacramenten niet misbruyct/noch ontheilicht wil hebbē/ende bysonder zijn H. Auontmael niet en wil ghehouden hebben/dan vande ghene die ghenoechsaem onderricht zijnde/ vande verborghentheyt des Christelicken geloofs ende met namē deses H. Sacraments/zijnen doot connen vercondighen/ ende oock met belijdinghe des gheloofs/ende vromicheyd des leuens bewijsen/ datse zijne litmaten zijn/ ende daeromme van zijnen doot (als tot hare verlossinghe ende onderhoudinghe geleden) oprechte geheuchnisse houden mogē/ ende hier en tusschen oock den Herderen van Godt beuolen is achte te nemen dat de cudde gheen schade en lijde: soo is der Ouderlinghen ampt neffens den Predicanten/ af te houden van desen Heyligen Sacramente/ alle de ghene die gheen kennisse daer van en hebben/die oock een onchristelijck leuen leyden/ die anders beyde der ghemeynten argherlijcken ende hem selven meer schadelijcken zijn souden. De wijle oock onse Heere Christus beuolen heeft/ datmen den onboetuaerdigen sondaer/ de welcke om zijn heymelijcke sonden wille/ meermael alleen/

ende

ende oock in teghenwoordichept van meer persoonen te vergeefs vermaent is / der ghemeynte aengeuen sal/ende datmen die openbaerlicken sondicht/ oock openbaerlicken sal straffen/ ende die der ghemeente gheen ghehoor gheeft/na veel vermaninghen/datmen sulck eenen het oordeel Gods/ende wtsluytinghe niet alleen der ghemeenschap der Kercke/maer oock wt den Rijcke der Hemelen/vercondighen sal/soo langh als hy hem niet en betert/soo is derOuderlinghen ampt met de Predicantē ouer sulcke saken te sittē/ als die tsamen de gheheele ghemeente vertoonen/ghelijc d'ouerheyt de gheheele Stat representerende is/ wt welke oorsake sy luyden regeerders/ende voorstanders genaemt worden/endePaulus niet eenen alleen/maer veelen te ghelijc de macht opdraecht/om den bloetschandighen den Sathan ouer te geeuen/dat is/ buyten het Coninckrijck Jesu Christi te sluyten : welcke is de hoochste straffinghe/ die de ghemeente (alle andere remedien te vergheefs versocht hebbende) teghen den hartneckigen gebruycken mach/ latende daer en tusschen de Ouerichept het recht des sweerts/wtwijsende den woorde Gods. Wt het welcke oock volcht/ dat den Ouderlinghen opghelept is/ met den Dienaren des woorts weder aen te nemen/ den ghenen die door lange beteringhe hare boetueerdichept bewesen hebben. Ten derdē also de gemeynte Christi van buytē en van binnē veel aenstoots lijt/ vande valsche Propheten/ende dwaelgeesten/ende ooc alle particuliere ofte bysonder kerckē malcāders

raedt / ende byſtant wel van doen hebben, (ghemerckt alle Kercken een lichaem zÿn onder eenen hoofde Christo)/ſoo is dat to wederſtandt ende nederlegginghe aller aenſtootinghen ende ſwaricheden/ende tot verantwoordinghe / der ſwaerer vraeghen / di de conſcientie der menſchen aen-gaen / d Ouderlinghen mede met haren raedt / end hulpe den Dienaren byſtaen moeten. Ten laetſten / aenghesien inden Huyſe Gods / welcke is de ghemeente des leuendighen Gods alle dinck ordentlick / ende gheſchictelick behoort toe te gaen. Soo zÿn oock de Ouderlingen/neffens den Dienaeren des woorts verordent / om ouer ſulckx behoorlick opſicht te nemen / als namelick datmen ten bequamen tÿden ende plaetſẽ / het woort Gods predicke / de Sacramenten bediene/ de houlicſche perſoonen trouwe ende inſegene/ ende dit altemael met ſulcke ſedichept/ eerbiedinghe / ende ordene / dat den heylighen naeme Gods vande onwetende menſchen niet miſpreſen en worde / ende om cortelick deſen handel te beſluyten / ſoo ſegghen wy / dat d'Ouderlinghen ſchuldich zÿn/de handt te houden om alle ſulcke ordinantien / de welcke tot welſtandt onderhoudinghe / ende vorderinghe des Rÿckx Chriſti / vande alghemeynen Kercken beſloten ende beſchreven zÿn. De welcke hoe wel ſy veranderlick zÿn / om dieſwille dommeſtanden ſomwÿlen veranderẽ/ nochtans behooren ſy van gheen byſondere Kercken / veel min perſoonen / lichtveerdelick verandert te werden,

P

GHeſien by Schout/Burghermeeſteren ende Gerechte der ſtadt Leyden/de nominatie by die vander Conſiſtorie der ercke Chriſti/van twaelf Ouderlingen ene gelijck getal van Diaconen gedaen: ende erſtaen hebbende dat Joncheer Daniel van Wijngaerdē/Joris Adriaenſz. timmerman nde Thyman Jacobſz. tinnegieter/ mede nder de Ouderlingen genoemt zijnde/haer anden ſelven dienſt verontſchuldicht ende erſocht hebben ontſlagen te weſen: de voorſchreven van Wijngaerdē/door dien hy van neeninghe is wt deſe ſtede metter woone te ertrecken/ ende d'voorſchrevē Joris Adriaenſz. ende Thymā Jacobſ. alſo ſy verclaert ebben tot de bedieninge vanden voorſchreen dienſt niet bequamelick te ſouden connē erſtaen/ouermits hare ambachtē ē eygē uys ſaken: de welcke ſy ſonder haer groote chade/nadeel ē geheele bederffeniſſe/ niet n conſtē te rugge ſtellē: hebbē ſy (haerluyder nſchulde voor goet aenmemende) tot Ouderingen in plaetſe vande voorſ. drie verontchuldichde geſtelt ē vercorē/ſtellē ende veriesen mits deſē/Martē Moyaert/Symon Janſz. van Haerlem/ende Garbrant Janſz. an Alcmaer/ende vorder beueſtigende ende ewilligende de nominatie vande reſte/ hebben tot Ouderlingē gecorē ē geſtelt/kieſē ende ſtellen mitds deſen/Mathijs van Banchem Claeſz. Jacob kijckepoſt/Peeter de Gerdt/Niclaes van Dam/ Hobbe Floriſz. Maximiliaen van Dam/ende Franchoys

Heyns: ende tot Diaconē Job Dircſz. war-
moeſman/Vranck Janſz.van Reynſburch/
Jan Dircxſz.backer/Robrecht Weckſteen/
Franchoys Capelier / Jan Ghyſbrechtſz.
coorncooper/Jan Anthoniſz. kiſtemaecker/
Cornelis Willemſz. verwer/Jan Cabbeliau
Lakencooper/Pieter de Schilder / Pieter
Moyaert/ende Jacob Meeuwels: ende ver-
claert dat de dienſtē vande laetſte ix. Ouder-
linghen ende vande Diaconen/ gedueren ſul-
len totten xxj Februarij.xvc. Tachtich toe/
omme alſdan weder te werdē vernieut. En-
de dat omme daer toe te geraken/de Diena-
ren des woorts Ouderlinghen ende Diaco-
nen/gheſamentlicken veertien daghen voor
t'verloop vanden voorſchreven dach/dubbel
ghetal van Ouderlinghen ende Diaconen/
van ſoodanighe perſoonen der ghemeente/
by hem tot de bedieninghe vande ſelve amp-
ten alder bequaemſte gheacht / nomineren/
ende die vande Overheyt voorſtellē ſullē/wt
de welke d'ſelve vādeOverheyt inder tijt deē
helfte tot Ouderlingē eñ Diaconen verkie-
ſen ſal/twelck men ſulckx nu voortſaen van
iaere te iaere ſal vervolghen. Auctoriſeren-
de de tegenwoordige Dienaren des woorts/
d'voorſchreven ghecoorne ende geſtelde Ou-
derlinghen ende Diaconen / met alle be-
hoorlijcke ende Chriſtelijcke ſolenniteyten/
ten aenhooren ende by zijn vande Gemeen-
te / te beveſtighen: die in haere ampten
te ſtellen / ende inne te ſeeghenen: met be-
vel de voor-ſchreeven Ouderlinghen ende
Diaconen / ende elcken van hem mitſdeſen
ghedaen / van hem inde bedieninghe vande
voorſchre-

voorschreven hare ampten / naer den woorde Godes te ghedraghen. Ende ten eynde tusschen die vande Overheyt ende den Kerckenraedt goede eendracht onderhouden/ende alle misvertrouwen ende naer dencken (oorsaecke van veel quaets gheuende) wech ghenomen mach werden / hebben d'voorschreven vande Overheydt goedt ghevonden eñ besloten/ dat op alle hare vergaderinghen hem teghenwoordich sullen laeten vinden / Willem Jan Keyersz. van Heemskerck ende Jan Kerstantsz. haere mede-broederen in Gherechte / ende Raede / beyde openbaere belijdenisse doende vande ghereformeerde Religie : of sodaenighe andere / als ghelijcke belijdenisse doende / in tijden ende wijlen in haer plaetsen sullen werden ghecooren ende ghestelt/ omme van weeghen de voorschreven vander Overheydt aldaer te presideren/ ende opsichte te hebben / dat alle saken met meerder ontsichts ende authoriteyts mooghen werden verhandelt / ende dit al met laste dat de selue onder den Eedt daer mede sy de voorschreven stadt Leyden verplicht staē/ de saecken daer te verhandelen/ d'welcke tot gheen kennisse en sullen behooren te coomen/ ghetrouwelick by hem bewaeren ende niemant ontdecken noch te kennen gheven sullen. Belastende ende bevelende die vande voorschreven Kerckenraedt/ midtsgaders de coster haerluyder dienaer / ende elcken van hem/ hem hier naer onverbreeckelick te draghen. Ende dit alles by provisie / ende gheduerende ter tijt ende wijlen toe / in desē andersing of by de Magistraet/ in't bysonder/

 of by

of by den Heeren Staten / ghenerallijck opt Kerckenregiment des Lants van Hollandt sal zijn voorsien. Aldus ghedaen opt Raethuys der Stadt Leyden in vergaderinghe van Schout / Burghermeesteren ende Gherechte / optē xiiij. Februarij 1579. onder stont gheschreven my teghenwoordich / ende gheteeckent I. van Hout.

Q

NAdemael by Schout / Burghermeesteren / ende Gherechte der stadt Leyden goet ghevonden eñ besloten is / ten eynde de Kercke Godes alhier met meerder bequaemheyt ghestuyrt ende gheregeert / ende de Dienaren des Goddelicken woorts inde bedieninghe van haer Ampt / meer ende meer gheholpen / ghevordert / ghestijft ende ghesterckt moghen werden / behalven andere neghen Ouderlingen / naer voorgaende nominatie vanden Kerckenraedt deser Stede / als noch drie Ouderlingen te verkiesen ende te stellen / die tselve Ampt volgende / de instellinghe inden woorde Godes veruatet / eyghendtlijcker ende naerder souden hebben waer te nemen ende te bedienen: ende voornemelijckē omme den Dienaren des woorts behulpelijcken te zijn / int heymelijc / sonderlinge dien / dient van noode is / te leeren / te vermanen / te troosten ende te straffen / ghelijck sy daer toe ghestelt hebben ende stellen mitsdesen / Maertē Moyaert / Symon Jansz. van Haerlem / ende Garbrant Jansz. van Alckmaer. Ende dat de redene vereyst dat deselve / door dien sy hare eyghen Huyssaken / omme

omme tvoorschreven Ampt vlijtelijcken/ gerrouwelicken ende oprechtelijcken waer te nemen/ende te bedienen/ veel sullen moeten te rugghe stellen ende naerlaeten/ daer vooren wel eenighe begrootinghe behooren te ghenieten: Alsoo een Dienaer zijns loons waerdich/ ende den Dorsschenden Osse de Muyle niet toe te binden en is: so hebben de voorschreven Schout / Burghermeesteren ende Gherechte/de ghenoemde drie Ouderlinghen/mitsdesen/ wt een danckbaerheydt ghesamentlijcken toegesept belooft ende verseeckert/de belooninghe van eenen Kerckendienaer ter somme toe van drie hondert gulden/van veertich grooten Jaerlicx/ende dat voor eñ in plaetse vande vierde Dienaer die binnen dese stede voorgaende gheweest/ ende aengehouden is/omme de selve tusschen hem drien ghenoten ende verdeelt te werden/daer van men hem tot vier termijnen vanden Jare/Ordonantie opten Rentmeester/de ander Dienaren betalende/ sal verleenen. Ende hebben met eenen oock verclaert/dat soodanighen haren dienst/ niet van Jare te Jaer/ veranderlijcken maer bestendich ende gheduerich sal zijn/ soo langhe ende ter tijdt toe elck van hem of in levende lijve of elders/ naer voorghaende wettighe beroepinghe totten dienst des woordts / met behoorlijck bewillighen gheghaen / of door quade bedieninghe (t'welck Godt af-keere) daer van afghestelt ende verlaeten sal wesen. Aldus ghedaen opt Raethuys in vergaderinghe van Schout Burghermeesteren ende Gerechte/opten viertiensten Februarij

Anno

Anno vijf-thien-hondert neghentseventich onder stont gheschreven my tegenwoordich, ende was gheteeckent I. van Hout.

R

Extract wt het Synode vanden Jare vier-en-tseventich.

Het xxviij. Artikel.

DE Consistori sal in het verkiesen der Ouderlinghen ende Diaconen/ dubbel getal der gemeynten voor stellẽ: op datse de helfte daer wt mach kiesen.

Het xxix. Artikel.

IN de plaetsen daer de ghereformeerde Gemeente gheen gemeenschap hebben mach met der Gast-huysen/ heylighe Gheest ende andere Armer-huysen goederen / maer alleen de Aelmissen vergaderen ende wt gheven/ die inder kercken/ of andersins hem ghegheven werden: daer salmen byde ordentlijcke verkiesinghe der Diaconen (hier boven verhaelt) blijven. Maer daer de Overheydt haer inde ghemeenschappe / ende administratie der voorghemelder goederen/ inne laten wil / daer sal de Consistorie dubbel ghetal der Diaconen kiesen/ ende daer naer deselve der ghemeynten voorstellen: ende so verre men deselve alle met stilswijghen voor goet bekent ende houdt/ soo salmen de voorschreven namen der Overicheyt voorstellen/ omme daer wt de helft te kiesen/ die alſo sullen vercoren blijven. Maer daermen d'eerste verkiesinghe evenwel hebben can/ salmen die selve als de bequaemste volghen.

Extract wte voorghemelde Kercke-lijcke ordinantien van Geneven / ghenomen wt de verkiesinghe der Ouderlingen.

VAn ghelijcken hebben wy besloten / dat de manier om die te verkiesen / alsoodanich zijn sal: te weten dat den engen Raedt auisere omme te noemen / die best daer toe dienen / ende de bequaemste diemen daer toe sal connen ghevinden: ende om tselve te doen roepen de Dienaren om met hem daer van te communiceren. Daer nae dat sy de ghene die sy gheaduiseert sullen hebben / presenteren inden Raedt van tweehondert: dewelcke die sal bevestighen indien sy die weerdich bevint.

Extract wten xx. Sendt-brief Beze die inden Jare vijf-en-tseventich by Eustatium vignon, tot Geneven zijn gedruct / inde 128. zijde.

VVY onderhoudt niet sonder vrucht aldusdanighen ordene / in dese Kercke van Geneven / de Predicanten ende Dienaren des woordts werden naer voorgaende naerstich ondersoeck / op leven ende leere vercoren / eerst vande vergaderinghe der Predicanten / de welcke so van tplatte Landt als oock wter Stadt / alle saterdaghen by den anderen comen: de ghene die soo by de Dienaren ondersocht zijn / werden

den die vander Overheyt voor gheſtelt / d
vande Overheyt naer ſy oock op de leere e
de het leven van ſodanighe onderſoeck gh
daen hebben/voeghen haer ſtemme daer b
believet hem ſoo niet/ werdt op nieus op e
nen anderen onderſoeck ghedaen. Ten lae
ſten wert de name van de ſelve daer op me
onderſoeck ghedaen heeft/ des Sondaghe
in de ghemeene vergaderinge in alle de ker
ken vander Stadt / ende byſonder in di
Kercke of in der Stadt / of ten platten la
de/daer over hy gheſtelt ſal werden/bekent
gemaeckt/ ende elck eenen vermaent/op da
ſo ſy yet in hem ghemerckt moghen hebbe
waer door hy des dienſts onweerdich ſoud
weſen/ſy tſelve die vander Overheyt binne
achte daghen ſtillijcken ende ſonder eenigh
calumnie te kennen ſoude gheven/etc. End
weynich daer naer aldus : Maer binnen de
Stadt zijn den Predicanten by ghevoecht
twaelf Prieſteren of Ouderlinghen/genoe
op de ſelve wijſe ſoo wy gheſeyt hebben / w
die drierley Raet vander ſtadt vercoren zij
de/etc. Ende naderhant noch/ de Overheyd
is deſer ordeninghe een bewaerderſſe/voor
ſtouwende naer het vereyſchen/ende ſoo di
wils het van noode is/alle de ghene die inde
arbeyt traech zijn/ſonder wtneminghe/ end
oock ſtraffende de ghene die deſe Diſciplin
in beroerte ſtellen naer het wteyſchen de
miſdaets. Deſe indien by ghevalle yet o
inde wetten dient verandert/ of datter eeni
ghe groote wichtighe Kerckelijcke ſaecke t
doene comt / ondervraecht niet alleenlijcke
het ghevoelen/ende den raedt van haer Prie
ſterdom/

sterdom/maer der naergebuerder Kercken/ omme also alle saken beslicht te werden. Eñ de Heere heeft dese ordeninghe tot noch toe also ghesegent/dat gheene vrome menschen tselve en wanhaecht. Maer het comt wijse menschē toe/te onderschepden vande saecke/ tijt ende plaetse deser Discipline/so die maer nae den reghel der Godlicker Schriftueren wert wtgherecht. Want hoe schadelicken het sy alle andere Kercken/aen te stellen of te dwinghen/naer het voorbeelt van eene kercke/welcke de selve oock souden moghen wesen/leert ons meer ende overvloedigher dan genoech/ den pseudocatholijcken Tyran der Roomscher Kercken.

V

Extract wte voorschreven Kercke-lijcke ordinantien/ van Geneven ghenomen/onder den Tijtel vande Diaconen.

DAt de verkiesinghe soo vande Procureurs als vande Gasthuys-meesteren gheschiede/ ghelijck als vande Ouderlinghen/etc.

VV

Extract wt sekere gheschrifte bijde Dienaren des Goddelicken woordts/ ten tijde sy laetst inden Haghe vergadert zijn gheweest/ den Heeren Staten overghegheven.

Dat

DAt de Heeren Staten ons recht ver-staen/onse meeninge en is niet datme[n] Dienaren/Ouderlinghen ende Diaco-nen/welcke de Wet heeft erkent/om eenigh[e] wittighe oorsaken verwerpelijcken/ofte to[t] sulcker plaetsen niet dienelicken te zijn/soud[e] inden dienst houden of nemen/etc.

X

Ghetrocken wt de Sendtbrieven D.Caluini/die in den Jare ses-en-tseven-tich tot Geneven zijn ghedruckt aldaer ghenomen wte driehondertste ende ses e[n] veertichste zijde.

TEn laetsten en sien ick niet wat swaric-heydt daer inne soude zijn/of de ghen[e] die het-Ampt van het ordinarise end[e] Burgherlicke Rechtsghebieden bedienen/e[n] souden totter Consistorien toeghelaten wer-den/ midts dat sy aldaer niet en zijn inde[n] name ende ten insichte van soodanich har[e] Rechtsghebieden/maer datter altijts onder-schept onderhouden werde / onder die twe[e] Ampten/tusschen hem beyden/gheheelijcke[n] verscheyden zijnde/te weten/het Burgerlic-ke ende Kerckelicke. Andersins en laet ghe-ne redene toe / hem die in tAmpt des Over-heyts zijn/vande opsichte ende het Gheeste-licke Regiment wt te sluyten.

Y

Extract wte drie-en-tachtentichste Epistel Beze.

Alsoo

ALsoo nu dese ghedaente van Aristocratie/leechlicken in Oligarchie/ende dese weder in Tyrannie soude veranderen/ helijck wy sien in het Pausdom gheburt te esen: soo isset oock van noode de macht es Priesterdoms wten woorde Godes te eydelen. Soo leert ons dan het woordt odes / dat die vande Overicheydt deser erckelijcker ordeningen/ wel de besondert e bewaerders zijn. Daerom vereyscht aerluyder Ampt neerstelicken te voorsien/ at het Priesterdom behoorlickē wtē woore Godes/ghestelt/alle dinghen wettelicken andelt: Dat meer is/haer authoriteyt (des ersocht zynde) daer tusschen te stellen/ dat hene wel gheoordeelt ende ghehandelt is/ nach plaetse grijpē/ ende dat de oproerders aer haer verdienste bedwonghen moghen orden: Wederomme isset oock het Ampt es Priederstoms / de hulpe vander Overeyt (alst van noode is) te soecken/ende haer el radende te ghehoorsamen.

Z

Extract wten voorschreven onderscheyde/ tusschen de politycke ende Kerckelicke Regeeringhen.

Het xviij. Artikel.

TEn derden alst gheschiedt dat de Kercke niet eensghesint/ of niet scheuringhe ghequelt is: Soo is des Overheydts Ampt / de kerckelicke vergaderinghe te beroepen eñ aen te stellen/eñ so veel die wterlicke action aengaet/ te presideren.

A a

ALſoo tot kenniſſe van Schout/Bu
germeeſteren ende gerechte deſer sta
Leyden ghecomen is /dat eenighe m
rechtſinnich verſtaende de wettighe ſake
die heimluyden ghemoueert hebben / omm
de wettighe hant ende plicht te houden / a
de veranderinghe van ſekere Ouderlingh
ende Diaconen / onlanckx gheſteldt ouer
ghemeente deſer ſtede / van hem ghegheu
ofte onder den volcke geſprept ſoude hebb
dat d'voorſchreven Magiſtraet t'kerckenr
giment gantſch te niete ſoude willen doen/
diſcipline ofte kerckentucht gantſch ſoud
willen wechnemen/eñ de Pauſelicke Relig
ſouden willen inne voeren : ſoo en hebben i
voorſchreuen vande Magiſtraet niet conn
laeten / by deſe allen ende eenen yeghelick
opentlicken te doen aendienen / ende te ke
nen gheven. Ten eerſten dat ſy wel wtdru
kelicken voor God den Heere / die ſy tot ee
getuyghe nemen ende aenroepen/ ende vo
de werelt opentlickē proteſteren/ dat ſy no
van wille of meninge ghewееſt en zijn/ noc
alſnoch en zijn/ t'kerckenregiment te willē
niet doē/maer dat ſy eyntelickē begeerē da
inder Kercke deſer Stede/een goet Chriſte
lick regiment/ſonder eenigē twiſt ſal weſe
ende onderhoudē werdē/te wetē /datter on
der de eerſte hant/eñ het principael gebiedē
eñ opſicht vande Magiſtraet/ſullē zijn God
ſalige verſtandige eñ eerlijcke Dienarē de
woorts/om de ghemeente het ſuyver woo
des Heerē te predickē/eñ te leerē /te trooſten

ende

de te vermanen. De Sacramentẽ eenvoū-
licken na de inſtellinge Chriſti te bedienẽ/
dẽ ontboetveerdigen/hartneckigen eñ ver-
octen menſchen/naer den worde Gods te
riſpen ende te ſtraffen. Datter ſullen
ijn Ouderlingen/tot behulp vanden diena-
n des woorts. Eñ datter ſullẽ zijn Diaco-
n omme de aelmiſſen te ontfangẽ eñ onder
ſchamele ghemeente weder getrouwelic-
n/eñ naer dẽ noot vereyſcht / te verdeelen:
aer toe die vande Magiſtraet gedenckẽ al-
mogelicke vlijt eñ neerſtichept voor te wẽ-
n. Dat ſy ooc noyt van meeninge geweeſt
zijn/gelijck ſy alſnoch niet en zijn/de diſci-
lijne of de kerckelicke ſtraffe eñ tucht/wech
nemen/maer gelijc ſy de ſelue achtẽ eñ ken
ẽ/als eenẽ nootigen bant eñ verknopinge/
aer mede het kerckẽregiment in zijn geheel
nde weſen wert gehouden / ende beſtendich
lijft/verſtaen ende willen eyntelicken t'ſel-
e in behoorlicke oeffeninghe ghebracht te
erden / ghelijck ſy te vreden zijn/ende hem
nidts deeſen aenbieden/de hant daer aen te
ouden / op dat ſoodanighe Kerckelicke diſ-
iplijn / tucht of ſtraffe aen de perſoonen/
aer de noodt des voordert / mach werden
tgherecht. Dat ſy oock noyt ghedacht
n hebben eenighe veranderinghe inder Re-
igie / die ſy naer den worde Gods / voor
uer / ſuyuer / eenvoudich ende oprechtelic-
en ghereformeerdt houden ende kennen /
e maecken / veel min dan de Pauſelijcke
Religie / by hem eenmaelen voor eenen la-
ſterlijcken gruwel ende vloeckſel bekent /
weder op te rechten/of toe te ſtaen / maer de

ſelve met alle moghelijcke middelen wede
te ſtaen ende te beletten. Hebben oock goe
ghevonden den volcke te vertoonen de prin
cipale oorſaken vande voorſ. veranderinge
dwelcke ſulcx is. Naer dien de Ouderlinge
eñ Diaconen/ ontrent Kerſmiſſe voorleden
voor die vande ghemeente / vanden Predic
ſtoel af gheſtelt ende gheroepen waren/ is d
cedulle vande verkieſinghe by eenighe van
den Kerckenraet dier tijt/ op het Raedthuy
ghebracht/ ende daer beneffens heveſteniſſ
van die vande Magiſtraet verſocht geweeſt
Waer op die vande Magiſtraet acht nemen
de/ende begheerende opte conſequentie van
dien te voorſien/ter antwoorde hadden ghe-
ghevẽ / dat ſy gaerne gheſien hadden/ dat
men de namen vande Ouderlinghen ende
Diaconen hem hadde gelevert/ alvoren men
die vande Predicſtoel hadden gheroepen/ten
eynde de veranderinghe van eenighe onbe-
quame perſoonen / met minder moeyte ende
ſwaricheyt beleet hadde connen werden/ſon-
der tſelve tot kenniſſe van alle de werelt te
moeten werden gebracht/eñ werde hemluy-
den aengheſeyt dat die vanden kerckenraedt
binnen vier daghen daer aen/ die vande Ge-
rechte in gheſchrifte ſouden overleveren/ver-
claringhe wten woorde Godes ghetrocken/
wat eyntelickẽ het Ampt van een Ouderling
waer. Volghende/welcke aenſegginghe eeni-
ghe wten heuren binnen den gheſtelden tijt/
ſekere verclaringhe in gheſchrifte hebben o-
ver gelevert/maer tſelve niet en hebben wil-
len onderteeckenen / ende tſelve weder naer
hem ghenomen ende onder hem behouden.

Van

Van naer verloop van ontrent xxiiij. dagen/ zijn eenighe van hem voor de Magistraedt ghecomen begeerende een ander breeder ghe- schrift over te leveren/twelck hemluyden is toeghelaten. Ende is daer mede de vergade- ringhe sonder eenich besluyt te nemen / ghe- scheyden. Ende so eenighe vanden Kercken- raedt daer naer seer aenhielden/omme de be- bestenisse der voorghestelder Ouderlinghen ende Diaconen te hebben/ende dat het voor- schreven tweede gheschrifte ofte verclarin- ghe/mede niet en was ondergheteeckent. So hadden die vande Magistraet / begherende hem in hare Ampten niet te laten vercorten/ oock dat sy genoech saghen ende verstonden de sake/by eenighe ghedreven te werden/ tot sulcker meeninghe/omme het eenighe seggen van het aennemen/verlaten/ verseynden/eñ af stellen/ aen hem te trecken / ende dat daer wt een openbare twist/ oock merckelijcken stont te rijsen/ende dat sy oock gheprractiseert hadden/sonder de Magistraet te kennen / of te kennen te gheven/alrede buyten dese stede/ iae tot inde omlegghende steden / haer voor- nemen te openbaren / ende andere daer toe oock te brenghen / ende daeromme ver- ducht zijnde dat door sulcken manier van doen / de saecken allenskens tot een onlij- delijcke heerschinghe over de conscientien soude werden ghebracht / ende dat het ee- ne jock des Pausdoms nauwelijcken afge- worpen zijnde / de ghemeente een ander Jock opten schouderen ghelepdt souden werden. Soo hadden die vande Magi- straet/volghende verscheyden ghetuyghenis-

sen der heyligher Schriften/ bevonden heb-
bende/ dat de versorginghe der Kercken ey-
ghentlijcken tot haren laste stont / ende voo
alles hem bevolen was/hem beraden een or-
dinantie te maecken tot welstant ende goe
belept der Kerckelijcken saecken/ende op da
in toecomende tyden ghelijcke oneenshepdt
ende misverstandt mocht werden verhoet
dan zijn daer-inne by die vande Kercken
raet/selver belet ghewerden/ de welcke selfs
beyde de Dienaré des woorts voor de Over
heyt ghesonden hebben/te kennen ghevende
dat sy een middel ghevonden hadden / dae
by de saecke mette meeste stillicheydt soud
connen werden belept / ende tot vrede ghe
bracht/te weten/ dat sy versochten dat Bur-
ghermeesteren ende Gherechte/in de plaets
van drie der voorghestelde Ouderlinghen
(hem vanden dienst des Ouderlingschaps/
verontschuldicht hebbende) souden willen
stellen drie andere Ouderlinghen / wiens
dienst gheduerich soude wesen/ ende die ey-
ghentlijcken ende geheelijcken / haer werck
maecken souden/omme tvoorschreven ampt
des Ouderlings te bedienen. Versoecken-
de/alsoo den arbeyder zijns loons waerdich
is/ende men den dorschendé Osse den Muyl
niet toe en behoort te binden / dat Burgher-
meesteren ende Gherechte de selve souden
willen vereeren/ met eenich tamelijck Jaer-
lijcx onderhout/ ende dat sy evenwel de negé
andere voorgestelde Ouderlinghen / metten
twaelf Diaconen/souden willen bevestigen/
op welcke hare versoecken by Schout/Bur-
germeesteren eñ Gerechte/ beslupt genomen
is/

is/volghende de acte onder de voorgeroerde
vande kerckenraet noch beruſtēde innehou-
dende/dat ſy geſien de nominatie van ſekere
voorgeſtelde perſonē/tot Ouderlingen gecoo-
ren hebben/ſulcke ende ſulcke perſonen/ende
tot Diaconen weder die ende die / zijnde alle
te ſamen de ſelve perſonen gheweeſt/die ghe-
noemt ende voorgheſtelt / ende ſulcx by hem
begeert warē/met verclaringe dat den dienſt
vande laetſte ix. Ouderlingen ē vande Dia-
conen/gedueren ſoude totten xxi. Februarij/
xvc.lxxx. toe/ten welcken dage men die ſoude
vernieuwen/ē dat om daer toe te gheraken/
ſy dubbel ghetal nomineren/ende xiiij. dagen
te voren/die vande Overheyt voorſtellē ſou-
den/omme de helft daer wt tot Ouderlingen
ē Diaconen/by hem vercoren te werden.

Voorder/dat ten eynde tuſſchen die vande
Overheyt ende den kerckenraedt/goede een-
dracht onderhouden ende alle oorſaken van
miſvertrouwen/benomen mochten werden/
op alle hare vergaderingen/twee van wegen
der Overheyt/hem teghenwoordich ſouden
laten vinden/omme aldaer te preſideren ende
opſicht te hebben/ dat alle ſaken aldaer met
meerder ontſichts ende autoriteyts mochten
werden verhandelt/met laſt dat de ſelve ghe-
committeerden onder haren Eedt / de ſaken
daer te verhādelē / die tot geē kenniſſe en be-
hoorden te comen/ ghetrouwelicken by hem
bewaren/ ende niemandt ontdecken noch te
kennen gheven en ſouden / ghelijck erwijs
daer toe ghenoemt ende gheſtelt waren/Wil-
lem Jan Reyerſz. van Heemiſkerck / ē Jan
Kerſtantſz. beyde opēbare belijdeniſſe vande

ghereformeerde Religie doende/met verclaringhe datter in haere plaetse gheen anderen souden werden ghestelt/dan die ghelijck openbare belijdenisse doen souden / ende dat alle tselve wesen soude by prouisie/ende ghedurende ter tijt toe/dat by den Heeren Staten op t'kercken regiment int generael/of by de Overheyt int perticulier / anders souden zijn verhandelt / ende hoe wel daer by niet verclaert en was/datmen de Ouderlinghen ende Diaconen naer die byder Overheydt vercoozen waren/de ghemeente noch souden voozen stellen/ende haer wederspzekẽ gaerne hoozen ende aennemen. So en was nochtans de meeninghe van die vander Overheyt niet/ghelijck sy alsnoch niet en is/de gemeente haer recht/van wederspzeeken te benemen/ghelijckerwijs sy tselve niet verbodẽ en haddẽ/noch enverbieden/mer achtẽ goet/ oozbaerlickẽ ende noodich te zijn/de Ouderlinghen ende Diaconen / de ghemeente ten eynde als boven/te werden voozgheſtelt. So sy oock onder het woozdt pzesideren / niet en verstonden / dan dat de ghecommitteerden aldaer te seyndẽ/goet advijs ende raet vande saken/aldaer ghehandelt/gheven souden.
Hebben hem ten selven tijden oock gheleuert een tweede acte/daer by de drie voozste Ouderlingẽ/die de hette vanden dage dzagẽ/eñ tampt eygentlickẽ eñ gehelickẽ bedienẽ soudẽ/volgẽde tversoeck van die vandẽ kercken raet/met sekere Jaerlijcsche onderhout soudẽ werdẽ vereert/die van gelijcken tot noch toe onder hẽ berustende is. Maer heeft hẽ dẽ Kerckenraedt gantsch onwillich ghetoont/

selve aen te nemen/ onaengesiē/ dat sulcx ge-
noch conform haer eyghen versoecken was/
nder voeghen dat het die vanden Magi-
traet/ die gheen oorsaeck van scheuringhe/
es hem Godt een ghetuyghe sy/ en hebben
hesocht noch en soecken/ maer veel eer een
endracht inder kercken/ ende tot haren gro-
en hertsknaghendē verdriet/ bemerctē dat-
er alreede eenighe scheuringhe scheen te we-
en/ om tot een eynde der saecken te comen/
oet ghedocht heeft/ beyde de Dienaren des
woorts voor hem te doen comen/ om de rede-
e van hem te verstaen/ waerom de ghecoo-
en Ouderlinghen ende Diaconen in haer
mpten niet en werden ghestelt/ bevesticht
nde inneghesegent/ ende was de selve by
nonde vanden eenen gheantwoort/ dat sy de
elve acte niet en conden aen nemen/ door diē
em het recht der Kercken/ aengaende het
erkiesen der Ouderlinghen ende Diaconen
aer by benoomen was/ ende by den ande-
en werde gheseydt/ dat het by hem niet en
tont ende dat hy hem geerne ter ghehoor-
aēheyt vande Magistraet/ in allen saken dē
oorde Gods niet wederstrydēde/ gelijck hy
e selve sake niet en verstōt/ weder te strijdē/
wilde draegē: immers dat genoech op gelijc-
en voet/ als het begerē ende gebiedē vande
Magistraet was/ ghehandelt werde in ver-
chepden Landen/ daer de exercitie ende oef-
eninghe vande gereformeerde religie/ oock
volghende t'segghen deeser Kercken int ghe-
ruyck was. Ende was eyntelick en hem
elast de poincten daerinne sy hem beswaert
vonden/ cortelicken by gheschrifte te stellen/

 ende

eñ binnen weynich dagẽ daer aen over te le-
veren/welcke geschrifte ten voorgesteldẽ da-
ge/by twee andere personen over ghesonde-
ns geweest/ daer by niet sonderlings ghesey-
en wert/anders dan sy (meenende den kerc-
kenraet) niet tegenstaende haer meeninghe
vande verkiesinge der Ouderlingẽ eñ t'kerc-
ken Regiment/in Godes H. woort/zijnẽ on-
twijfeldẽ gront hadde/ behalvẽ dat het dae-
en boven met t'exempel der Apostolische
kercken bevesticht zijnde/ tot noch toe ind-
Nederlantschen kercken onderhouden eñ na-
gecomẽ was/ naer wtwijsen der Nederlant-
sche Confessie wten name eñ van wegen all-
de kercken des selven Nederlants / int Jaer
lxvij. de Co. van Spaengien vertoocht eñ o-
vergegeven. So haddẽ sy niet te min ter wij-
de plaetsen der H. Schriftueren / daer haer
gevoelen genoech mede geholpen eñ beweert
werde/verclaringe behoefden/om niet recht
niet geacht eñ daer voren niet ghehouden te
werden/ als of sy in haer eygen ooghen wijs
waren/hem die saken aengaende/ met ande-
re kercken beraden/welcker gevoelen eñ ad-
vijs/ dien aengaende (soo sy seyden) hem als
noch niet behandicht en was. Eñ also tselue
niet eygentlicken op tgene dat begeert was/
en was gheantwoort/maer nieuwers toe en
diende dan om de sake te vertreckẽ / ende de
magistraet de sake eenmael eẽ eynde begeer-
de te hebben. Eñ sy nu wel sagen dat sy geen
onderschept en wilden maken / tusschen den
tijt der Apostelẽ/dat de Overheyt Heydensch
was/eñ den Christen naem vervolchden / eñ
tusschen de oeffeninge der Religiẽ/vandẽ ja-

re

re lxvi. dat de Magistraet de Religie gantsch
vyant eñ dootelick hatende was / eñ den te-
genwoordigen tijt / dat door de ghenade des
Heeren / de Magistraet de gereformeerde re-
ligie omhelst ende wilt hanthouden. So heb-
ben sy goet gevonden eñ zijn te Rade gewor-
dẽ / alle de voorgestelde personẽ / so Ouderlin-
gẽ als Diaconẽ / in persone voor hẽ te ontbie-
dẽ / eñ eens yegelijcx meninge in bysonder te
verstaen / ende daerom op het Raethuys ver-
schenen zijnde / is elck eenẽ in bysonder af ge-
vraecht geweest / of sy de acte van verkiesin-
ge / by Schout / Burgermeesterẽ eñ Gerech-
te opten xiiij. Februarij voorleden gedaen eñ
wtgegeven / gesien eñ verstaen hadden / ende
van meyninge waren die naer te comen eñ te
gehoorsamen / eñ so sy al tesamen / behalven
eenen daer toe onwillich waren / eñ hem ver-
claerden in haer gemoet beswaert te wesen.
So hebben Schout / Burgermeesteren ende
Gerechte / opelicken nu siende dat sy metten
anderen geconspireert hadden / om hem niet
te gehoorsamen / de selve onwillige vande ge-
daen verkiesinge / eñ sulcx vanden dienst ont-
slagen / met verbot hem de selve diensten niet
meer te onderwindẽ / die niet te gebruycken /
noch ooc eenige vergaderinghe te houden of
te maken / op arbitrale straffe. Eñ is voorder
Vroon Jansz. Coster belast / geẽ vergaderin-
gen te leggẽ / of toe te staen / of yemant eenige
weten te doẽ / op gelijcke straffe / eñ dat hy de
slotel vãde plaetse / daer de vergaderinge ge-
woon is gehoudẽ te werdẽ / in handẽ vã twee
bodẽ soude leueren om onder de Magistraet
bewaert te werdẽ / op dat niemãt aldaer eens

ghen

ghen toegang en soude hebben/dan met go
der kennisse van saken. Twelck gecome
zijnde tot kennisse/ vande voorverhaelde on
willige personen/die hẽ opt Raethuys by de
anderen hielden / hebben twee uten hare
byden Magistraet ghesonden / die wt hae
alder name verclaerden/dat sy de sleutel on
fanghen hadden van sekere drie leden/te we
ten / van zijne F.G. vande Heeren Staten
ende vande Magistraet van Leyden / end
dat sy die in dier voegen ghebruyckten/ be-
geerende datmen hem de slotel souden laten
ghelijck het oock inde macht vande Burger
meesteren ende Gerechte (soo sy seyden) nie
en was/ hem in af zijn vande andere twee le
den / den slotel af te nemen / met protestati
dat tselve teghens haren danck ghe schiede,
daer op hem gheantwoort werde/dat sy hem
de saken vorder niet en hadden te onderwin
den/so sy van haren dienst verlaten ende ont-
slaghen waren/ ende is sulcx de slotel in goe-
der bewaernisse ten eynde als voren/ onder
den Burghermeesteren ghelevert. Ende be-
geerende nu de voorschreven Schout / Bur-
germeesteren ende Gerechte/te voorsien opt
Kercken-regiment/ twelck sy niet en begee-
ren dat stille staen soude/ hebben sy tot Ou-
derlinghen ghecoren ende ghestelt/ stellen eñ
kiesen by desen/ Joris Adriaensz. Timmer-
man/ Tyman Jacobsz. Tinnegieter / ende
Symon Jansz. van Haerlem / achtende dat
aen het ghetal van drie Ouderlinghen/soo sy
tselve Ampt te recht bedienen/ghenoech we-
sen sal/ende tot Diaconen Pieter Adriaensz.
vander Werf / Dirck Jansz. Smit / Euert
Quirincxsz.

Quirinexsz. Pasteybacker/ Dirck Barentsz.
Apteecker/Cornelis Meesz. van Hout/ ende
Dirck Jansz. wten Hage/ ende de selve over
sulcx mitsdesen ghestelt/ omme metten Die-
naren des woorts den Kerckenraedt te zijn/
ende te representeren. Ende verclaert dat
t'Ampt vande voorschreven Ouderlinghen/
tot haer leven onbequaemheyt of vertrecké/
ende vande Diaconen totten voorschreven
xxi. Februarij vijf-thien-hondert ende tach-
tentich toe/ sal gheduereu/ ende datter omme
tot veranderinghe vande Ouderlinghen of
Diaconen te geraken/ by die vande kercken-
raet/ inder tijt die vande Magistraet/ telcken
dubbel getal voorghestelt/ ende daer wt ver-
coren/ ende bevesticht sal werden/ inder voe-
ghen soo voren verhaelt is. Voorder oock
verclaert datmen des Sondaechs op ver-
scheydent uren sal Prediken/ op dat de ghe-
meente van d'eene Predicatie in d'andere sal
moghen gaen/ ende de Aelmissen byden Dia-
conen te beter sullen moghen werden ghein-
net/ mede datmen de Diaconen niet beswaré
en sal/ omme de Aelmissen nader Predicatien
inder weecken te moeten vergaderen/ maer
alleenlick op sodanigen ende geordonneerde
bedeldaghen. Voorts sy eenen yeghelicken
kennelijcken/ dat d'voorschreven vande Ma-
gistraet/ byde voorschreven ghecoren vande
Kerckenraet/ in beraetslaginge ghelept ende
goet ghevonden hebben/ dat het ghetal der
Dienaren tegenwoordelicken/ niet meer dan
twee zijnde/ nootelijcken ende tot stichtinghe
ende opbouwinghe der Kercken dient/ ver-
meerdert/ ende daerom besloten is/ om een

derden

derden Dienaer des woorts te roepē/so dat om tgoet aenbrenghen hem ghedaen vande persone/van Johannes Hal/ende ghehoort het goede getuygenisse van zijne gesontheyt/ in leere ende leuen/ende gesiē tconsent vande ontslaeckinge der Kercke die hy tot noch toe bedient heeft/ heeft die vande Magistraet den seluē Johannē Hal/mitsdesen beroepen/ aenghenomen ende gestelt/beroepen nemen aen/ende stellē mitsdesen/omme de gemeente Godes eñ de kercke Christi alhier indē woordē te dienē/de selue te leeren/troostē/ vermanen ende straffen/ende alles te doen dat een goet/ Godsalich leeraer ende Dienaer des woorts/naer wt wijsē der heyliger Schriftē schuldich is/ende behoort te doē. Begerende dat de goede gemeēte van alle tgene voorsept is/sal werden onderrecht/verwitticht ende ernstelickē vermaēt in eendracht der Kerckē te blijuen/geen scheuringe toe te staen/noch hem daer toe te begheuen/ende gheen twistighe geesten te gheloouen.

Aldus gedaen eñ verclaert opt Raethuys in vergaderinge vā Schout Burgemeesterē ende Gherechte/optē iiij. Aprilis xv.C.lxxix met beuel hier van/opēbare actē wt te geuē.

Op huyden den vijfsten Aprilis xv.C.lxxix. is het gheheele innehouden vande teghen woordighe acte protestatie verclaringe/verkiesinghe ende beroepinghe in beyde de kercken/te weten/smorgens ten half negen vren inder vrouwen Kercke/naer Peeter Cornelissen. Dienaer des Goddelicken woorts/ zijn Sermoon met het ghebedt geeynt hadde/ende ten xi. vren inde Peeteres kercke/ na

Tot Leyden in Hollant.

Caſper Coolhaſe/mede Dienaer des Godlicken woorts/van ghelijcken zijn predicatie met het ghebedt ghedaen hadde/ ten ernstighen beuele van Schout/Burgermeeſteren ende Gerechte/opentlicken met luyder ſtemmen voor alle de ghemeente opgheleeſen/by my/ende is gheteeckent.

I.van Hout.

FINIS

